ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4, ΤΗΛ. 30-297 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΤΩΝ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 13 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1940

ΕΦΗΜΕΡΑ

ΠΛΗΜΜΥΡΕΣ

ΤΟΥ κ. ΔΗΜΗΤΡΗ ΦΩΤΙΑΔΗ

Γις πλημμύρες, ποὺ ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς ὅπου ἔγιναν σ' ἄλλα μέρη τῆς Μικρασίας, ἔπληξαν τοὺς πληθυσμοὺς τοῦ νομοῦ Ἀϊδινίου, τὶς ἔζησα, σὰν εἶμουν παιδί, στοὺς ἴδιους αὐτοὺς τόπους. Εἶδα τὸ Μαίανδρο νὰ ξεχειλίζει καὶ νὰ καταστρέφει, μέσα σὲ λίγες ὧρες, τὸ μόχθο χιλιάδων ἀνθρώπων.

Τὸ χειμῶνα κεῖνον τὸν πέρασα—θὰ ἤμουνα δέκα ἢ ἑνδέκα χρονῶ—σ' ἕνα χωριὸ στὶς ὄχθες τοῦ Μαιάνδρου, ἀνάμεσα στὸ τρίγωνο ποὺ σχηματίζουν οἱ τρεῖς περίφημες πολιτεῖες τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου τῆς Ἰωνίας: ἡ Μαγνησία ἐπὶ τοῦ Μαιάνδρου, ὅπου πέθανε ἐξόριστος ὁ Θεμιστοκλῆς· ἡ Πριήνη, ἡ Μικρασιατικὴ αὐτὴ Πομπηΐα ποὺ, ὅπως θάφτηκε κάτω ἀπὸ τὴν ἰλὺ τοῦ ποταμοῦ, ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη τὴν ἀποκάλυψε μ' ἀνέπαφους τοὺς δρόμους της καὶ τὰ ἐρείπια τῶν σπιτιῶν της, μ' ὁλόκληρη τὴ διαρρύθμισή τους· ἡ Μίλητο, μὲ τὸ μεγάλο τότε πλοῦτο της, μὲ τὶς ὀγδόντα ἀποικίες της ἀπὸ τὸν Εὔξεινο Πόντο ὡς τὸ Νεῖλο, ποὺ ὀτάθηκε πατρίδα τοῦ Ἀναξίμανδρου, τοῦ Ἀναξίμενου, τοῦ Κάδμου, τοῦ Ἑκαταίου, τοῦ Διονύσιου καὶ τῆς Ἀσπασίας τοῦ Περικλῆ. Ἡ περίφημη αὐτὴ πολιτεία ἦταν ἀκόμα ξακουστὴ στὴν ἀρχαιότητα, ὅπως εἶναι γνωστό, γιὰ τὸ ἰσχυρὸ ναυτικό της καὶ γιὰ τὰ τέσσερα θαυμάσια λιμάνια της. Τώρα βρίσκεται πολλὰ χιλιόμετρα μέσα στὴ στεριά· ὁ ποταμός, μὲ τὶς προσχώσεις του, τὴν ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο.

Τίποτα δὲν ἔχει χαραχτεῖ πιὸ βαθιὰ στὴ μνήμη μου ἀπὸ τὴν πλημμύρα κεῖνη ποὺ εἶδα σὰν ἤμουνα παιδὶ καὶ, ἔπειτα ἀπὸ χρόνια, ἀπὸ τὸν ὄλεθρο τῆς Σμύρνης. Ἐλπίζω νὰ μὴ μοῦ δώσει ἡ Μοῖρα νὰ λάχω σὲ κάτι ἄλλο πιὸ τρομερό, ποὺ ν' ἀντικαταστήσει, στὶς ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς μου, τὶς δυὸ αὐτὲς γνωριμίες μου μὲ τὴ δύναμη καταστροφῆς τοῦ νεροῦ καὶ τῆς φωτιᾶς.

Τὸ χωριὸ αὐτὸ τῆς πεδιάδας τοῦ Μαιάνδρου βρισκόταν στοὺς πρόποδες τοῦ Μπὲς Μαρμὰκ (τὸ Πενταδάχτυλο βουνό). Κατάντικρυ, στὴ δεξιὰ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, ἦταν τὸ Γκιουμοὺς Ντάγ, τὸ ἀρχαῖο Θώραξ, ἕνα βουνὸ ἀπότομο, ξερό, ἄγριο. Στὴν κορυφή του, ὅπως ἀναφέρει ὁ Στράβωνας, σταυρώθηκε ὁ σοφιστὴς Δαφίδας, γιατὶ ἔβριζε ὄχι μονάχα τοὺς βασιλιάδες τῆς Περγάμου, ἀλλὰ κι' αὐτοὺς τοὺς θεούς. Ἀνάμεσα στὶς δυὸ αὐτὲς ὀροσειρὲς κυλάει ὁ Μαίανδρος πρὸς τὶς ἐκβολές του—τὸ πολυθρύλητο αὐτὸ ποτάμι, ὅπου στὶς ὄχθες του ἔζησαν καὶ ζοῦν, ἄπειρες τώρα χιλιετηρίδες, πλήθη λαῶν. Στὰ μέρη αὐτὰ τὸ ποτάμι εἶναι βαθὺ καὶ πλατύ, ὅπως, ἀπὸ τὴ μιά, ἔχει δεχτεῖ πιὰ τὰ νερὰ ὅλων τῶν παραποτάμων του καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη, δὲν ἔχει ἀκόμα χωριστεῖ σὲ δυὸ κοῖτες—γιὰ νὰ ξαναμίξει ὅμως λίγα χιλιόμετρα πρὶν ριχτεῖ στὴ θάλασσα. Ὁ κάμπος ποὺ διασχίζει μ' ἀδιάκοπα στριφογυρίσματα καὶ καμπύλες, ἀπ' ὅπου κ' ἡ ὀνομασία τῆς μαιανδρικῆς ἀρχιτεκτονικῆς γραμμῆς, εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ καρπεροὺς τῆς Μικρασίας. Τὴ γῆ του, ὅπου σ' αὐτὴ δὲ βρίσκεις σὲ τεράστιες ἐκτάσεις τὸ πιὸ μικρὸ πετραδάκι, τὴ λιπαίνει ἀκατάπαυτα ὁ ποταμὸς μὲ τὴν ἰλύ του.

Ἦταν Γενάρης. Ἄρχισε, θυμοῦμαι, νὰ βρέχει μὲ μιὰ ἐπιμονὴ ἀσυνήθιστη, ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ μέρη αὐτά. Οἱ οὐρανοὶ εἶχαν ἀνοίξει μέρες, βδομάδες ὁλόκληρες. Κ' ἡ βροχή, ἀντὶ νὰ λιγοστεύει, ὅλο καὶ δυνάμωνε. Ἕνας ἀληθινὸς κατακλυσμός. Τὸ βράδυ τῆς παραμονῆς τῆς συμφορᾶς, οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἦρθαν ἀπὸ τὸν κάμπο ἔφεραν τὰ πρῶτα μηνύματα τοῦ κινδύνου: τὸ ποτάμι, εἶπαν, ἄρνισε νὰ ξενειλίζει, πασύροντας, μὲ τρομερὴ βουή, ὅλα τ' ἀντιπλημμυρικά ἔργα. Κεῖνη τὴ νύχτα τὸ χωριὸ δὲν κοιμήθηκε. Ὅσοι εἶχαν δικούς τους στὸν κάμπο — πολλοὶ βιαστικὰ ξεκίνησαν πρὸς τὰ ἐκεῖ γιὰ νὰ σώσουν τὰ ζωντανά τους — περίμεναν μ' ἀγωνία νὰ γυρίσουν. Σὰν ἔφεξε ἡ ἄλλη μέρα, δὲν ὑπῆρχε πιὰ γῆ· μιὰ ἀπέραντη θάλασσα ἁπλωνόταν ἀνάμεσα στὰ δυὸ βουνά, ὅσο θωροῦσε τὸ μάτι. Μόνο ἀνάρια καὶ ποῦ ξεχώριζε πάνω ἀπὸ τὰ νερὰ ἡ κορυφὴ κάποιου αἰωνόβιου δέντρου. Τόσο φαινόταν τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς, ποὺ τὸ δέος κ' ἡ κατάπληξη, κράτησε στὴν ἀρχὴ βουβοὺς τοὺς δύστυχους χωριάτες. Οἱ πιὸ γέροι δὲν θυμόνταν τέτοια συφορά. Σὰν πέρασε ἡ πρώτη ἐντύπωση, ἄρχισε ἀμέσως νὰ διοργανώνεται ἡ ἀποστολὴ βοήθειας σὲ ὅσους δὲν κατόρθωσαν, ὅπως τὰ νερὰ τοὺς πρόλαβαν, νὰ γυρίσουν στὰ χωριά τους, ποὺ ὅλα ἦταν χτισμένα, ἀπὸ τὸ φόβο τῆς πλημμύρας, στοὺς πρόποδες τῶν βουνῶν. Οἱ δυὸ βάρκες ποὺ διέθετε τὸ χωριὸ γιὰ τέτοιες ὧρες, ἐπισκευάστηκαν πρόχειρα κ' οἱ στεριανοὶ ναυτικοὶ ξεκίνησαν νὰ σώσουν «ψυχές», ἐλπίζοντας πὼς μερικοὶ θὰ κατόρθωσαν νὰ καταφύγουν στὰ δυὸ ἢ τρία πιὸ ψηλὰ σημεῖα τοῦ κάμπου, τὰ μόνα ποὺ ξεχώριζαν νὰ μένουν ἔξω ἀπὸ τὰ νερά. Πραγματικὰ ἀρκετοὶ σώθηκαν ἔτσι. Θυμοῦμαι πὼς σὰν ἦρθε ἡ νύχτα τῆς μέρας ἐκείνης· μιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ βάρ-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 3)

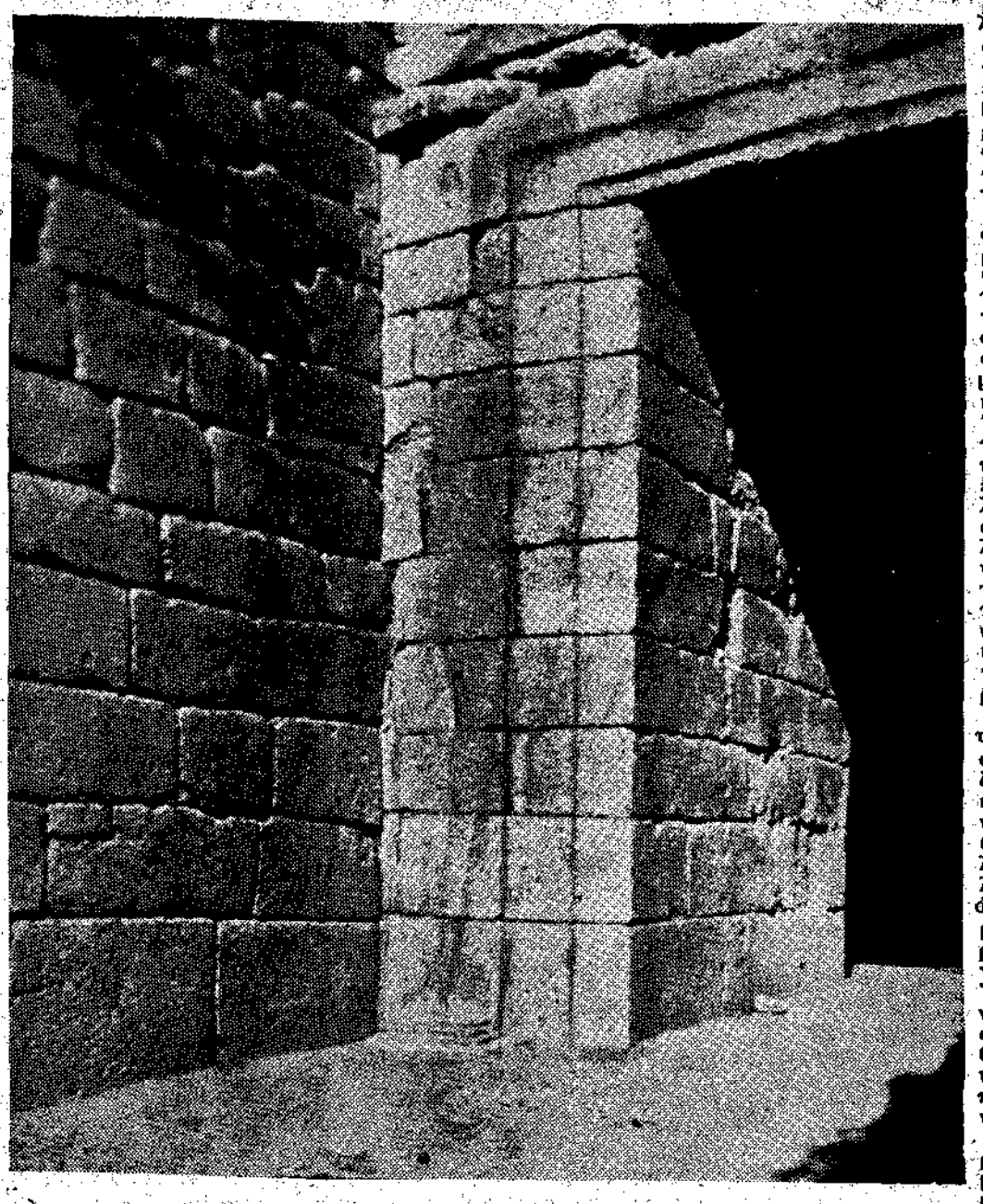

Ἡ εἴσοδος τοῦ «θησαυροῦ τοῦ Ἀτρέα» στὶς Μυκῆνες. (Βλέπε στὴ σελ. 7 σχετικὸ ἄρθρο τοῦ Τ. Β. ΟΥΕΙΛΣ).

«ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ»

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΤΟΥ κ. ΕΛΜΟΥΤ ΦΟΝ ΤΕΝ ΣΤΑ'Γ'ΝΕΝ

(Τὸ ἄρθρο τοῦ ἐκλεκτοῦ συνεργάτη μας κ. Ἔλμουτ φὸν τὲν Στάϊνεν ποὺ δημοσιεύουμε σήμερα γιὰ τὸν μῦθο τῆς ἁρπαγῆς τῆς Εὐρώπης, εἶναι τὸ πρῶτο ἀπὸ μιὰ σειρὰ ἄρθρων του μὲ τὸν γενικὸ τίτλο: «Ἑλλὰς καὶ Εὐρώπη», ποὺ θ' ἀκολουθήσουν στὸ περιοδικό μας. Σ' αὐτά, ὁ κ. Ἔλμουτ φὸν τὲν Στάϊνεν, θὰ ἐξετάσει τὶς σχέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, καθὼς καὶ τὴν ἀλληλεπίδρασή τους ἀνάμεσα στοὺς αἰῶνες).

Μιὰ ὡραία βασιλοπούλα ἔπαιζε μὲ τὶς φίλες της στὸ ἀκρογιάλι, μαζεύοντας καὶ πλέκοντας λουλούδια. Ξαφνικά, βγῆκε ἀπὸ τὴ θάλασσα ἕνας μεγάλος καὶ ἄσπρος ταῦρος. Δὲ φοβέρισε τὰ κορίτσια, ποὺ εὔθυμα τὸν τριγύριζαν καί, μεθυσμένα ἀπὸ κάποια μυρουδιὰ κρόκου, ποὺ φυσοῦσε ἀπὸ τὰ ρουθούνια του, τὸν φίλησαν καὶ τὸν στεφάνωσαν. Στὸ τέλος ἡ βασιλοπούλα ἀνέβηκε στὴ ράχη τοῦ χαριτωμένου ζώου, καὶ τοῦτο πήδησε μὲ τὴν καβαλλάρισσα στὰ κύματα. Κολύμπησε ὁλάκαιρη νύχτα, ὡς ποὺ ἔφτασε σ' ἕνα νέο ἀκρογιάλι. Ἐκεῖ ὁδήγησε τὸ τρυφερό του φορτίο σὲ κάποιο σκιερὸ λιβάδι καὶ κάτω ἀπὸ ἕνα παλαιὸ πλάτανο ἄφησε τὴν κόρη στὴ γῆ. Μεταμορφώθηκε τότε ὁ ταῦρος σὲ ὄμορφο παλληκάρι καὶ ἀπὸ τ' ἀγκάλιασμά του γέννησε ἡ νύφη τρία ἀγόρια, ποὺ ἔγιναν δυνατοὶ καὶ σοφοὶ βασιλιάδες.

Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς πριγκήπισσας, ποὺ οἱ πρόγονοί μας τὴ λάτρευαν καὶ τὴ δόξασαν μιὰ μακριὰ σειρὰ αἰώνων, ὑποφέρουμε σήμερα. Γιατὶ τὸ ὄνομά της ἦτον Εὐρώπη, καὶ σὰν παιδιὰ καὶ ἐγγόνια τῆς Εὐρώπης, σὰν Εὐρωπαῖοι ἔκαναν οἱ διάφοροι λαοί μας τὰ καλύτερά τους κατορθώματα καὶ συντηροῦσαν καὶ πλούτιζαν τὸν ἀνθρώπινο πολιτισμὸ μὲ ἀξίες, ποὺ μόνες τους δίνουν ἔννοια καὶ σκοπὸ στὴν πολὺ συγχυμένη ἀνθρώπινη ζωή. Καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀρχαῖα καὶ ἀξιοσέβαστα συνθήματα τοῦ Εὐρωπαϊσμοῦ, ποὺ ποτὲ δὲν ἔφευγε ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν μεγάλων του ἀντιπροσώπων, εἶναι τὸ ρητό, τὸ σκαλισμένο στὸ μέτωπο τοῦ Δελφικοῦ ναοῦ: Γνῶθι σεαυτόν. Τὸ νὰ ἐξετάζει κανεὶς ἀκούραστα τὸν ἑαυτό του, νὰ συλλογιέται δίχως ὀνειροπολήματα τὶς δυνάμεις καὶ τὶς ἱκανότητές του, νὰ ξέρει τὴν ἀπόσταση καὶ τὴν εὐθύνη, ποὺ ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἀπέναντι στὸ Θεὸ—τοῦτο, μποροῦμε νὰ τὸ ποῦμε γιὰ τὴν Εὐρώπη, ὅταν τὰ χαρακτηριστικά της εἶναι ἀνώτερη πνευματικὴ προσπάθεια.

Τὸ γνῶθι σεαυτὸν ἦταν καὶ εἶναι πάντα ἡ δροσερώτερη πηγὴ ἀπὸ ὅπου ἀντλοῦμε δυνάμεις σὲ δύσκολες στιγμές. Καὶ ἀκόμα στὰ δικά μας χρόνια, ὅταν μιὰ ἀφάνταστη καταστροφὴ ἀπειλεῖ νὰ ξολοθρέψει ὅλη τὴν κληρονομιὰ τῆς Εὐρώπης βρίσκουμε τὴ σωστὴν ἄμυνα τὴν ἀπαραίτητη παρηγοριὰ στὸ φῶς τοῦ λόγου, ποὺ ρίχνεται ἀπὸ νοῦ σὲ νοῦ. Κανένας ρεμβασμὸς δὲ θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς βοηθήσει στὸ ἠθικό μας αὐτὸ στρίμωγμα, ὅσο ἡ καθαρὴ καὶ ὀξεία ἀνάλυση τῆς ψυχικῆς μας οὐσίας.

Ἕνας δρόμος πρὸς τέτοια γνώση, ὄχι βέβαια ὁ μόνος, εἶναι κ' ἡ ἱστορικὴ ἀνάμνηση. Τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς Εὐρώπης καρποφοροῦνε ἀπὸ τὸ βαθύτερα ἐννοούμενο παρελθόν. Ἂν θέλουμε νὰ γνωρίζουμε, τί κρατᾶμε ἢ τί χάνουμε σὲ τούτη τὴν ἐποχή, ἂν ρωτιόμαστε «τί εἶναι ἡ Εὐρώπη;», πρέπει πρῶτα νὰ ψάξουμε γιὰ τὸ τί ἦταν αὐτὴ καὶ πῶς συλλήφτηκε τὸ σπέρμα της καὶ ποιὰ ἦταν ἡ ἀρχική της μορφή. Ἀπὸ τὸ πρῶτο βῆμα σὲ τέτοιαν ἔρευνα ξέρουμε, πὼς κανένας πολιτισμὸς στὴ λαμπρὴ σειρὰ ποὺ ὀχηματίζει τὴν Εὐρώπη, δὲν ἔχει τόσον ἀποφασιστικὴ σημασία γι' αὐτήν, ὅσον ὁ Ἑλληνικός. Ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Εὐρώπη γεννήθηκαν στὴν ἴδια κοσμοϊστορικὴ στιγμή. Πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀκόμη μέσα στὰ μάκρη τῶν αἰώνων, ὅπου σιγὰ-σιγὰ ἐξελίχτηκαν οἱ φύτρες τους σὲ μισοβαρβαρικὰ κράτη, δὲν ἔχουμε δικαίωμα νὰ μιλοῦμε γιὰ Εὐρώπη. Γιατὶ καμμιὰ σχέση μὲ τὴ μελλοντικὴ Εὐρώπη δὲν εἶχαν τότε οἱ ὁλότελα βάρβαρες φυλὲς τῆς Δύσης καὶ τοῦ Βορρᾶ, ποὺ ὕστερα ἔγιναν οἱ διάδοχοι τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Μόνο ἔπειτα ἀπὸ χίλια χρόνια περίπου, ἀφότου, ὡς φαίνεται, κατάχτησαν τὸν παράδεισο τοῦ νότου οἱ πρῶτοι ξανθοὶ βάρβαροι, βλέπουμε τὴ δοξασμένην ἐμφάνιση τοῦ πρώτου καθαρὰ Εὐρωπαίου δημιουργοῦ, τοῦ Ὁμήρου. Ἀκολούθησαν ἔπειτα οἱ πέντε μεγάλες ἑκατονταετίες τῆς γνήσιας Ἑλλάδας, σὲ ὅλες τῆς ἀποκαλύψεις μιᾶς ἀθάνατης ὀμορφιάς. Τότε ἡ Ἑλλάδα καὶ ἡ Εὐρώπη ἦταν ἕνα πρᾶγμα. Μὲ τὸν Ἀλέξανδρο ὅμως, τὸ γιὸ τοῦ Φιλίππου, τὸν τελευταῖο καὶ ἴσως ἐξοχώτερον ἀπ' ὅλους παραστάτη τῆς κλασσικῆς ἀκεραιότητας, ἔσπασε ὁ περιορισμένος χῶρος, καὶ ὁ πολιτισμός, σὲ ποικίλην ἐξέλιξη, μάζευε τὰ στοιχεῖα του ἀπὸ πολλοὺς λαοὺς καὶ πολλὲς παραδόσεις. Παλαιὲς ἀνατολίτικες καὶ νεες δυτικὲς πηγὲς ἀνάβλυζαν καὶ ἀνακάτευαν τὸ νερό της μὲ τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο, ποὺ πάντοτε ὅμως, σὲ τοῦτα τὰ χίλια χρόνια τῆς ἑλληνιστικῆς, ρωμαϊκῆς, χριστιανικῆς οἰκουμένης, ἔμεινε αὐτὸ τὸ πιὸ ζωντανὸ ἀπὸ ὅλα, ὡς τὴν παρακμὴ τῆς μακαρισμένης μεσογειακῆς ἀρχαιότητας.

Μετὰ τὴν κατάπτωσή τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα σκεπάστηκε μὲ τὸ μυστηριῶδες κάλυμμα τοῦ Βυζάντιου καὶ ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἑνότητα, ποὺ στὴ Δύση βρῆκε ὁλότελα νέους σκοποὺς καὶ ἄγνωστα ὡς τότε προβλήματα. Τώρα γίνεται χωρισμὸς τῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ποτὲ ὅμως ἡ τελευταία δὲν ξεχνοῦσε τὴν πρώτη καὶ τὴν ἀναζητοῦσε στο μεσαίωνα, στὰ ὄνειρά της, μὲ κάποια ρωμαντικὴ λαχτάρα, σὰν τὸ κορύφωμα θρυλικοῦ πλούτου. Καὶ ὅταν ἤτανε γραφτὸ νὰ τουρκέψει ἡ Πόλη, ἡ σύγχρονη Ἀναγέννηση ἄρχιζε νὰ συνδέει σὲ κάθε νέο βῆμα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ σ' αὐτὸ συναγωνίζονταν σχεδὸν ὅλα τὰ ἔθνη, τὴν ὁρμὴ πρὸς τὰ ἔμπρος μὲ τὰ μάτια νοσταλγικὰ γυρισμένα πρὸς τὸ παρελθόν, πρὸς τὸ αἰώνιο παράδειγμα τοῦ πρωτόγονου Ἑλληνισμοῦ.

Σιγὰ-σιγά, μέσα ἀπὸ τ' ἀνατολίτικα ἐρείπια, βλάστησε μιὰ νέα ζωή, καὶ ἡ Ρωμιοσύνη, μετὰ τὸ λυτρωμό της ἀπὸ τὸν ὀθωμανικὸ ζυγό, προσπαθοῦσε νὰ ξαναενωθεῖ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 3)

Ο ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΜΑΣ ΠΑΡΑΔΑΡΜΟΣ

Θά νόμιζε ἴσως κανείς πώς θά πάψαζε μέ τήν καθαρεύουσα, τήν ὁλέθρια τούτη μηχανογλώσσα ποῦ στεγνώνει καί ξεραίνει καί ρουφᾶει κάθε ἰκμάδα τοῦ μυαλοῦ στό παιδί, μιά καί στό μεγαλυτερο, καί δέν τ' ἀφίνει νά λειτουμήσει καί νά χαρεῖ ἐλευθερία μέσα στής φαντασίας τούς χώρους τούς ἀπέραντους, ἤ ποτιστεῖ ἀπό κεῖθε μέ κάτι ὡραῖο, ἤ ουναστηματικό, ἰδανικό. "Οχι, ἤ ἐπίθεσή μου δέ θάναι ἐνάντια στήν ἄψυχη τούτη καί λάγυκα γλώσσα, ποῦ παίδευε καί βασάνιζε, μιά καί ξακολουθεῖ ἀκόμα νά θυζαίνει τήν ψυχή τοῦ ρωμιοῦ μέ τά δικά της στόματα τ' ἀχόρταγα. Τή θεωρῶ τήν καθαρεύουσα σά νικημένη, σά ἔφαρεια πληγωμένη στό πάλεμά της. ζωής καί θανάτου, μέ τη δημοτική. Δέ θά μ' ἀπασχολήσει, ἔτσι, ἡ καθαρεύουσα, ποῦ ἀρκετή δά χάρηκε ζωή, καί πρῶ, σπωσδήποτε, ἄν δέν πάει χάσει ἀκόμη ὁλότελα τό παγνίδι, μά τῶχει χαμένο ὁτό μεγαλεῖπερό του τό μέρος, γιά νά τ' χάσει σύξυλα γλήγορ' ἄργα. Γλήγορ ἄργά; Μά αὐτοῦ εἶναι τό ζήτημα. Γλήγορα ἤ ἀργά, Γιατί τό πῶς θά τό χάσει δέν εἶναι λόγος Μά μήπως ἄν ἀργά τό χάσει, ἀκόμα, δέν εἶναι βόγος αὐτό σπουδαῖος ποῦ νά μᾶς ἀνουχεῖ, νά κοιτάμε μια ἄρα ἀρχίτερα ν' ἀποθεριστοῦμε; Λοιπόν, πῶς ν' ἀνεχθοῦμε κι' ἄλλη ἀκόμα ἀμεγονοισιά — ἔτσι νά ποῦμε, — κοντά στά ἑκατάρια τής τέσης ἄλλης ποῦ περασμένου καί νά μ' ζητᾶμε νά πελειώνουμε γλήγορα κο' μόνο γλήγορα; Νά γιατί δέν πρέπει ν' ἀντικρύζουμε τό ζήτημα μέ τό γλήγορα ἀργά, μά μονόχαμε μέ τό γλήγορα. "Οποιος εἶναι θανσόμαμα λαβωμένος, πρέπει τό γληγορότερο νά μᾶς ἀφίνει. Γιατί οὔτε θά μπορέσουμε νά τό νεκρανασταῖνουμε καί κοντανασαίνοντας ἀκόμα γιομίζει καί μολέβει τήν ἀτμόσφαιρα μέ τήν ἀνυπερη ἀναθμίωση ἀπ' τίς πληγές τοῦ. Σταματᾶ ἐδῶ, γιατί δέν πρόκειται ν' ἀπλωθῶ σ' αὐτό τό θέμα τῆς θαρεισπληγωμένης καθαρεύουσας καί τῆς στάσης ποῦ πρέπει νά κρατήσουμε ἀπέναντι σ' αὐτή τής τήν κατάσταση. Τό θέμα μου εἶναι νά ποῦμε μερικά πράματα γιά τή δημοτική, καθώς εἶναι ἡ νικήτρια, ἔστω καί τόσο ἀργά, στόν ἀγώνα τής γιά ὑπαρξη μέ τή μουμακή κουκουδάγια. Νά φάξουμε νά δοῦμε ποῦ πελαγαρμενίζουμε ἐμεῖς οἱ δημοτικιστές καί νικητές, ἄς ποῦμε. Νά δοῦμε ἄς ποιο σημεῖο φτάνει ἡ νίκη μας. Τί λογῆς νίκη εἶναι αὐτή. Πῶς τήν καταλαβαίνουμε, ὁ καθένας μας. Ποῦ συμφωνοῦμε καί ποῦ δέ συμφωνοῦμε. Νά δοῦμε, ἄν αὐτές οἱ διαφωνίες μας στέκουν, κ' ἄς πόσο στέκουν. Ν' ἀνοίξουμε, μέ μιά λέξη, τά χάλια μας. Γιατί, φαίνεται, μ' ὅλη μας τή νίκη, ἔχουμε χάλια. Θά μοῦ πεῖτε, πῶς θά γίνει ἴσως μονάχα μιά διαπίστωση καί τίποτ' ἄλλο. Ναί, δέν τ' ἀρνιέμαι. Μά, ὁπωσδήποτε, κανένας δέ μπορεῖ ν' ἀμφισβητήσει τήν ἀξία. Ἡ σημασία μιᾶς διαπίστωσης σοβαρῆς. Σπρώχνει πάστα κι' αὐτή ἀπό μέρος της καί σέ πιό λογαριασμένες ἀποφάσεις καί σέ γληγόρτερες. Καί τοῦτο δέ θάτανε μικρό κέρδος, κι' ἄν ἀκόμα μονάχα μιά μικρούλα συμβολή ἔφερνε στό ζήτημα γιά τήν τελειωτική του λύση.

Ἀναμφίβολα, κι' ἄν ἄλλο κανένα ζήτημα ἐχώρισε. πήγασε, γεννήθηκε μέσ' ἀπό τά ὅάθη καί μέσ' στά σπλάγχα τῆς νεοελληνικῆς ζοῆς, τό γλωσσικό εἶναι, ἕνα ἀπ τά πρῶτα καί κοῦρα. Δε λέμε, θέβαια, κάτι πρωτόκουστο. Κ' ἡ ἀπόδειξη εἶναι μιά καί περίσσια θορεια. Χρόνια κ' αἰῶνες θωλοδέρνει ἡ ρωμοσύνη μέ ἑαύτο, γιά νά φτάσουμε σήμερα σέ μιά ἐπικράτησή, θέβαια τοῦ δημοτικισμοῦ, μά καί σ' ἕνα ἀνακάτωμά του. Κι' ὅσο κι' ἄν χαιρόμαστε γιά τήν πρώτη, μά κι' ὅλλο τόσο ν' ἀγανχτοῦμε, θέλεγα, μ' τό δεύτερο, ὅσο καί νά ξαιρουμε πῶς οἱ πόθοι οἱ ἀνθρώπινοι ποτέ δε μποροῦνα νά προβάλουν ὁλότεια μέ τά πράματα. Μά, στήν περίπτωσή μας, ὁ λόγος δέν εἶναι γι' αὐτό. Γιατί φρονοῦμε, πῶς μιά ὁμαδική πρωτοβουλία, καί τέτοια θέβεια, πάνω ἀπ' ὅλες, στέκει ἡ κρατική, θά μποροῦσε νά μᾶς ξεβγάλει μέσ' ἀπ' αὐτή τήν ἀντάρα τοῦ κυρίαρχου, τολμᾶμε καί λέμε, δημοτικισμό. Καί κοθώς θά μᾶς λεγτρώσει ἀπό θέλεια περιττές κ' ἄχαρες γλωσσοευζητήσεις, θά μᾶς πλάρίξε ἀπέ, γιά μιά γενεά τουλάχιστο, σέ δοκιμεῖς πιό προχτικές κι' ὠφέλιμες γιά ὅλους μας, γιά τό ἐθνικό σύνολο. Γιατί κανείς δέ θά μᾶς πεῖ πῶς, ὅσο κι' ἄν διαφωνοῦμε ἀναμεταξύ μας οἱ δημοτικιστές, και σχετικά μέ τόν κανονισμό τής δημοτικῆς στό ὀρθογραφικό της μέρος, καί σχετικά μέ τό μέτρο ποῦ θά χρησιμοποιήσουμε γιά τόν πλουτισμό τής δημοτικῆς ἀπό στοιχεία παρμένα ἀπό τήν καθαρεύουσα, καί μ' ἕνα σωρό ἄλλες ὀσιώδικες, ἴσως. Λεπτομέρειες, κανείς δέ θά μᾶς πεῖ, λέμε, πῶς μέσα σ' ὅλους ἐμᾶς, δέν ἔχει φάσει σ' ἕνα πλέριο πια χῶνεμα ὁλη ἡ ὀδσία τοῦ ζητήματος καί δέν ἔχει ὑπερῳριμάσει ἡ ἀνάγκη τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ μας ξεσκλαβωμοῦ ἀπό τό γλωσσικό θραχνό, ἔτσι, ποῦ νά καλοσδεχτοῦμε σά σωτηρία μας, θέλεγα, τή λύση τή γνωστική καί τόν κανονισμό τό σοφό, ποῦ θά μᾶς σώσαινε ὄχι, μόνο θέ μᾶς ἐπέδελε, ἴσως, μιά ὁμαδική πρωτοβουλία καλογραφισμένη στή συνειδητότητά της, καθώς θά μποροῦσε νάναι ἡ κρατ.κή. Καί μέ μιά προῦπόθεση, φρονοῦμε, ἐμεῖς τουλάχιστο, πῶς ἀτιδήποτε καί νά γιρότανε μελλοντικά, τό Κράτος πάντα θάστεκε καί θά παράστεκε καί θά διαφέντευε τήν ἥποια λύση θά δυόταν κάποτε κρατικά. Κι' ἄν θά θελήσει κανένας νά μᾶς θυμίσει πρόσφατες ἱστορίες καί τά τέτοια ποῦ τίς ζήσαμε, πράγματα, θλιβερά, θ' ἀπαντοῦσαμε ὅσο νογέννητες καί νά μιλοῦν οἱ ἱστορίες αὐτές, εἶναι πάντα ἱστορίες. Σήμερα ἔφτασαν αὐτές οἱ δυό δεκαριὲς χρόνια ποῦ μεσολάβησαν καί πέρασαν, κρίσιμα, ἀληθινά χρόνια, γιά νά μᾶς ἀνάφερω ἀφεγγλογικά, τά μᾶς ὀρνάσουν, ὄχι μονάχα νά δεχτοῦμε, νά υἱοθετήσουμε τή λύση ποῦ θά μᾶς ὑποδείξουν, θ' ἀποφασίσουν πρωτοφουλίες μέ κουράγιο καί μέ φῶς, μόνο καί νά τίς διαφεντέψουμε παλληκαρίσα καί ξέθαρρα ἑνάντια σέ κάθε μελλοντικό κατατρεγμό γιά μιά δημιουργημένη κατάσταση, πολ. ἀσφαλῆς. Δέ θάτανε ἐκείνη, ποῦ θά μᾶς ἰκανοποιοῦσε.

Μά. ἀὐτόσο, θάξιζε τόν κόπο νά ξετάσουμε ἀπό ποῦ ἔχει τήν ἀρχή του αὐτό τό συνκαιριὸ ἀνακάτεμα τῆς δημοτικῆς μ' ὅλη τήν ἐπικράτησή της. Ἀπό ποῦ ἀπῆς ὁ σύγχρονος δημοτικιστικός παραδοξμός. Γιατί. ἐνῶ ὅλοι σμίγουμε στήν οὐσία τοῦ ζητήματος κ' εἶμαστε ἑνωμένοι στίς ἀπόψεις μας ονετικά μέ τή δημοτική, που, θά τολμοῦσαμε νά ποῦμε, ἀποτελεῖ πίστη μας, ὅμως σέ ξεχωριστά της μέρη καί σέ κάποιες λεπτομέρειες, θά λέγαμε, ἀπ' ὁλόκληρο τόν κορυφό τοῦ ζητήματος, χωρίζουμε τά τσανάκια μας. φαίνεται. καί σά νά τσαδοῦμε ὅλλη στράτη, κουμπιαιζόδιαστε κι διαδοποιούμαστε κ' ἡ κάθε ὁμάδα μας σά νά παίρνει τό μονοπάτι τό δικό της μέ σινιάλο λές. ἄλλο κι' ἄλλο γαβᾶ εὐθαρτίρο στήν πορεία της. Φταίει ὅραγε ἡ ἀρχική ἀκρότητα: Φταίει οἱ προδοσίες, μικρότερες καί μεγαλεῖτερες, ἀπό στελέχη, μικρότερα καί μεγαλεῖτερα, τῆς δημοτικιστικῆς παρτάφης; Φταίει ἡ καθάρια ἀντίδραση. συνειδητή κι' ἀσυνείδητη τῆς κοινωνίας; Φταίει ἡ ἀνάγκη τῆς προσαρμογῆς καί τῆς συμμόρφωσης ποῦ πάντα κρεμόταν καί κρέμεται ὁπόν πάνω ἀπ' τήν κεφαλή καθενός, ποῦ ζητᾶει νά ζήσει, κ' εἶναι ὁπορεῦμενος νά μάθει ὅπως ὅπως τήν καθαρεύουσα γιά νά ὀολευτεῖ ποαγτικά κι' ἀβιαφορεῖ γιά κάθε τι ἄλλο ἤ, καλύτερα, γίνεται... ὀχτρός τῆς δημοτικῆς; Φταίει ἡ συνηγορία γιά τή δημοτική κ' ἡ ἀναγνώριή της ἀπό ἀνθρώπους, ποῦ ἔχουν τό κῦρος τους ἀνάμεσά μας καί ψηλά μπροστά μιά θέση στή φτωχοεπιστήμη μας. μά ποῦ μονάχα, ἔτσι, εἰκονικά καί σάν παραπολύ περιθωριακά στέκουν ἀφοῦ δέν ἀποκοτοῦνε νά γράψουν τή δημοτική. ποῦ, ἴσως, καί νά μήν τό καταφέρουν; Φταίει τό ἐμπόριο ποῦ θέλουνε ν' ἀσκήσουνε στόν τομέα τῶν πνευματικό κάθε λογῆς μικρομέγαλοι ἔμποροι, ἔτοιμοι νά κάνουν κάθε ὑποχώρηση γλωσσικήν γιά νά χορτάσουν τόν κεφοκοσπιοῦς τους; Δέν ξαίρω ἄν ὑπάρχουν κ' ἄλλοι λόγοι, ποῦ φέρανε τό σημερινό αὐτό δημοτικιστικό ἀνακάτωμα καί, θά ρψκινδύνευα νά πῶ, κυκεώνα. Μά ὅλοι τους μαζί κι' ὁ καθένας χωριστά συντελέσανε, λίγο ἄς πολύ, νά παρουσιάζει ἡ δημοτική σήμερα, στό πρακτικό της τό μέρος, τό φαινόμενο ποῦ ἀντικρύζουμε, ἔχω ὄχι, θέβαια, ἀποκαρδιωτικό, ἀπελπιστικό σμιγάδι κ' ἀνακάτωμα, μά πάντα, ἔνα μεγάλωμα δδυνηρό καί ποῦ σά νά σοῦ γεννᾶει θυμό.

Ἀπό τούς παρσιάνω λόγους, ὁ λιγότερο ὀπεῦθυνος καί σά συχορεμένος ἀπό τή δικαίωση ποῦ βρῆκε μέσ' στή ζωή καί τήν πράξη, εἶναι ὁ πρῶτος. Ναί, κανείς ἄς μήν τοῦ ριχτεῖ κι' ἄς μήν τοῦ μυχτριῶσει, μυχτηρίζοντας τόν ἑαυτό του καί τό λαό του, τοῦ πρῶτου κι' ἀρχικοῦ κείνου ξεκινήματος γιά τήν ἐκκρότησή του. Τά ξεκινήματα, οἱ ξεκοκωμοί, οἱ κάθε λογῆς, γιά κατάχτηση, ὁποιασδήποτε ὑπόστασης πολιτισμένης, πάντα καί πραγματοποιήσιμης, ἔτσι ἀρχινά : μέ μιάν ὁάμπως τρέλλα, μέ τήν ἄγια καί πλάτορα ἀκρότητα, μά ποῦ μᾶς δίνει τό μέτρο γιά τήν ἔνταση τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καί τῆς φλόγας τῆς φουντωμένης μέσ' στήν ψυχή τοῦ πρωτοπόρου κι' ἀρχηγέτη. Ἕνα ξεκίνημα ἔτσι ὁμορφο μπορεῖ νά προχωρήσει ἔριασβευτικό καί νά πάσει, ἄν προσδέλλει μέ ξεκαθαρισμένη καί ἀρθμερη σκέψη, μέ σκοπούς λαμπιαριμένους στήν ἐσωτερικότρή τους ὑφή, γιά νά ξυπνήσουν ἔτσι, νά συνάξουνε γύρω τους ὁπαδούς, ὅ-πως θά γεννήσουν καί τήν ἀντίδραση, τήν ἀντίθεση σέ θέση αὐτή γιά μιά κοσμογονική σ ύ ν θ ε σ η. Τά ξεκινήματα κ' οἱ σωτῆριοι, οἱ λυτρωτικοί χαλασμοι, πρέπει νά σκουνήξουν καί νά τραντάξουν τούς κόσμους, ὄχι νά τους ἀγγίξουν μονάχα, σάν ἀπάλαρφη ἀνεμοπνοή, κ' ἀπέ νά σβήσουν. Ναί, ξυπνάει κανεῖς στή θαθειοκοιμισιά του μονάχα μέ τά συγκεκριμένα καί κατηγορηματικά, τά ὀδυσμένα συνθήματα, τά εὐκολόνοησα κι' ἐγερτήρια, κι' ὄχι μέ τίς διστοχτικές κι' ἀνάερες φλυαρίες τῶν μυξιάρικων συμβιβασμῶν, τῶν ὁπολογιστικῶν ἀτιγμῶν κ' ὁποχρήσεων. "Ετσι, τά κινήματα ἀγαίνουν μέ τόν καιρό δικαιωμένα, ἄν αὐτά, θέβεια, στηρίζουνται στά πράματα, ἄν ἔχουν ἐπαφῆ μέ τή ζωή καί δέν εἶναι κοπανιστός ἤ καί φαρμακωμένος ἄέρας, ποῦ γιά τά τέτοια, θέβαια, καί μιά πρόσκαιρή τους ἀκόμα ἐπικράτηση δέν πρέπει νά μᾶς ἐγγελᾶ. Ἡ ἀρχική, λοιπόν, ἀκρότητα τοῦ γλωσσικοῦ ξεκινήματος τοῦ 1888 ὅρῆκε τή δικαίωσή της μέσα σ' ὅ,τι καί μέσα ἀπ' ὅ,τι ἔχει δημιουργήσει ἀνάμεσά μας σήμερα χειροπιαστό.

Κι' ἄς πιάσουμε τό δευτερο λόγο. Τό ρόλο ποῦ παίζει σ' ἕναν ἀγώνα ὁ ἀρχηγός ἤ οἱ ἀρχηγοί καί τ' ἄλλα τ' ἀνώτερα, νά ποῦμε, στελέχη, κανένας δέν τόν ἀμφισβητεῖ. Ἡ λογαρισμένη πολεμικότητα τῶν ἀρχηγῶν κ' ἤ ὅς το τέλος τῆς ζωῆς τους ἀνέκοση συνέχεια καί συνέπεια σ' ἐκεῖνο ποῦ πρεσβεύουν καί ποῦ γι' αὐτό ἀγωνίζουνται πεισματωμένα, ἔστω, γιά ν' ἀκουστεῖ, ν' ἀπλωθεῖ καί νά πραμιστοποιηθεῖ, εἶναι ἀπό τους παράγοντες ποῦ γλήγορα ἤ ἀργά φέρνουν τά ποθητό χαρᾶμα τη. Κι' ἕνας ἀγώνας τόσο θεριεύει καταχτητικότερος, ὅσο πιό ψηλά καί πάνωθε ἀπό χαμώσι τρους συμβιβασμούς καί λιγδιασμένες νοθεῖες στέκεται ὁ σημαιοφόρος, φωτισμένος στό δρόμο του ἀπό τό φῶς τῆς ἀλήθειας, ποῦ, ὡς τήν εἶδε αὐτός πιό φωτεινά κ' αἰστάνθηκε τήν ποιά τής ζωντανά, τρέχει κατ' αὐτήνε μαγνητισμένος. Ἀγώνας, ποῦ, καθώς γίνεται, καθώς ἐνεργεῖται, μπλέξει μέσ' στή ὀρκση του καί μέσ' στήν νέλεσή του μέ ὁποχρήσεις παράκαιρες καί ξεστρατίσματα θεωρίαικα, δέ μπορεῖ νά φτάσει τόν ἀντικειμενικό του σκοπό, σταματάει στή μέση, μέ τήν ἀνάσα του κωμένη ἀπ' τό μπαστάρδεμα. Βέβαια, ἔνας ἀρχηνός, μονάχα τῆς καλῆς ὥρας, ἕνας ἀρχηγός σπολισμένος μέ πλῆθος ἀρετές, ἀπό τίς ἀτομικότερες ἴσαμε τίς καθολικότερες κ' ἱστορικές, δέ θ' ἀφῆσει κ λοξοστραφεῖ ὁ ἀγώνας κατά κεῖ ὅπου θά θέλαβε νά τόν ξεσύρουν γιά νά τόν προδάσουν συνθῆκες καί πειρασμοί ὁποιοδήποτε.

Κι' ὁ ἀρχηγός του στάθηκε πάντα σταθερός, μαχητικός, φωτισμένος, μεγάλος. Μά, ἄς ποῦμε ἔτσι, μερικοί ἀπό τό ἐπιτελεῖο του. δέ στάθηκαν ὡς τό τέλος θέρσι στή γραμμή τους, καί, σάν ἀνεξήγητα κ' ἀπρόσμενα πρόδωσαν. Δεν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναφέρουμε πρόσωπα. "Οποιοι ἔχουν περάσει πιά τά σοράντα τής ζήσης τους, θά τά θυμοῦνται καλά, γιατί τίς ζήσανε τίς παραδοξότητες αὐτές τῶν ἀτόμων ποῦ ὡς ἐκείνη τή στιγμή λάμψανε πολεμιστόδες τιμῆς. "Ετσι, κανένας δέν θά μπορέσει νά πεῖ πῶς ἡ συμπεριφορά τους αὐτή στήν κακιά τους ἐκείνη τήν ὥρα, δέ τό λέω κι' ἐγώ, πως τούτο εἶναι κι' ὅ,τι τρανό, θετικό, ἀποτελεσματικό, μπορεῖ νά προφέρει κανείς, ἀσυζήητα.

Περιορίζομα στήν ἀνάπτυξη τούτων μονάχα τῶν λόγων. Δέ θ' ἀσχοληθῶ μέ κείνους, ποῦ ὑποχρεωμένοι ἀπό θιωτικούς λόγους νά μόνον τήν καθαρεύουσα, δίχως νά τό θέλουν, ἄν δέν πολεμοῦν τήν δημοτική, μά δέν τή συμπαθοῦν, ὁριομένα, κάτι τήν ἀνακατώνουν οὔτε μέ τούς ἀπό συμφέρο πολέμιους τῆς δημοτικῆς, συνειδητοῦς πιά τούτους βεκτρούς τῆς γλώσσας τοῦ λαοῦ οὔτε καί μέ τό κοινωνικό σύνολο ποδιεί τή λιγώτερο ἔνχρο ἀπ' ἕλους, μέσ' στήν ἀναφωτιαιά τοῦ, ποῦ γι' αὐτήνε δέ φταίει καθόλου αὐτό τό ἴδιο. Κι' ὡς ἤταν ἀφώτιστη ἤ, καλύτερα, ὡς κακοφωτιζόταν ἡ κοινωνία, παραερνόταν στό δρόμο τῆς ἀντίδρασης κι' ἔστηνε ἐμπόδια κι' ἔσκαδε χαντάκια καί ξεμπρατσωνόταν μ' ὅλη τής τήν ἁπλοϊκή καρδιά γιά νά σταματήσει στή φόρα τής τή γλώσσα τή δημοτική, τή γλῶσσα τη δικιά της. Τραγικώτερο φαινόμενο, ὁρισμένα, δέν τυχαίνει τόσο συχνά

"Ετσι, κ' ὕστερ' ἀπ' ὅλ' αὐτά, ποῦ νά τά λέγαμε φανερώματα τῆς ἐνεργοῦμενης κούβιας κοινωνικῆς διαφοροποίησης καί διαμόρφωσης νέας, σάν ποιό μποροῦσε νά περιμένει κανείς γι' ἀποτέλεσμα, σάν ποιά μποροῦσε νάναι ἡ σύγχρονη γλωσσική μορφή τοῦ δημοτικισμοῦ; Μά σάν ποιά ἄλλη ἀπό τή σημερινή, ποῦ ἀντικρύζουμε; Καί νά οἱ διαφορές μας, νά μας ὁ καθένας μέ τή γνώμη του καί μέ τήν πιντιέρα του, νά τά ὀοῦσι μας, νά οἱ ἀτομικές ἀπόψεις, νά οἱ ὁμαδικότερες, νά ο ν ε ο δ η μ ο τ ι κ ι σ μ ό ς, καί τά σοῦπαμόδπες. Γι' αὐτό τόν τελευταῖο, ὅσο καί νά μήν ἀντέχει, κατά τή γνώμη μας, σε κριτική τό κίνημα του, ἄς ποῦμε, μά θά πρέπει νά κάνουμε λόγο, νιατί παρουσιάστηκε. ἡ θέλησε νά παρουσιαστεῖ, σάν ὁμαδικό κάτι, μά καί γιατί θά μας βοηθήσει καλά ἡ κάποια περιγραφή του νά νοιώσουμε τή σημερινή κατάσταση καί παραλλάλα μας σχετικά μέ τή δημοτική.

"Αν οἱ ἰδέες μιᾶς ὁμάδας ἀπό ἀνθρώπους, μεγάλης εἴτε μικρῆς, καθρεφτίζουν καί ὁνμαδεύουν τήν κοινωνική θέση αὐτῆς τῆς ὁμάδας, τότε, μποροῦμε νά ποῦμε, μέ σιγουριά ἑκατό τίς ἑκατό, πῶς ὁ νεοδημοτικισμός, ποῦ βαφτίστηκε ἔτσι, νά μπούγιο, θέβαια ποῦ βέ θέλουμε νά τό συζητήσουμε, βέ μποροῦσε νάνχει διαφορετικές ἀρχές, λέει, γλωσσικές, ἀπ' αὐτές ποῦ θλέπουμε πρέπει νά μάθουν οἱ κοιμένοι νά ξεχωρίζουν τήν δημοτική ἀπό τά τερτίπια σου. Κι' ἔχεις καί οὐ ἀπό τή θέση σου μέσ' στήν κοινωνία κ' ὁποχρέωση κι' εὐθύνη γι' αὐτό.

"Αλλος ἕνας ἀκόμα λόγος, ποῦ ὄχι μόνο βέ βοήθησε, μόνο καί σταμάτησε θετικά, θά λέγαμε ἐπηρέασε, ὥστε νά μή ξελαγαριστοῦν οἱ ἀπόψεις τοῦ δημοτικισμοῦ οἱ γλωσσικές, εἶναι κ' ἡ ἐρμαρφιδιτη ἡ κατάσταση, καί σήμερα ἀτόμη, ὁπου εὐχαιριστιοῦνται μερικοί νάναι ἡηλαδή κηρυγμένοι ὁπέρ τῆς δημοτικῆς καί νά μή τή γράφουν. Νομίζουμε πῶς ἡ πρόφορά τους αὐτῶνων στό δημοτικιστικό στρατόπεδο, εἶναι μονάχα μιά προσφορά ὀρνητική κι' ἐξουδετερώνεται ἡ ὅποια τής σημασία μέ τήν ἀμφιβολία ποῦ γεννιέται στήν ψυχή τοῦ ἄλλου γιά τήν ἀξιοσύνη τῆς δημοτικῆς. Καί σκέφτουνται οὐτοί πολύ τετραγωνικά γιά τούς τέτοιους φίλους: ἀφοῦ δέν τή γράφουν τή δημοτική οἱ μ έ ν τ ω ρ ε ς αὐτοί, πῶς νά πιστέψουμε στήν ἀξία μιᾶς γλώσσας, ποῦ περιορίζονται μονάχα νά τήν ἐγκωμιάζουν, δίχως καμμιάν ἄλλη πρακτική ἐκδήλωσή τους σχετικά μ' αὐτή; Κ' οἱ τέτοιοι ὀπαδοί τῆς δημοτικῆς, οἱ ἀντρογύναικοι, τόσο πιό πολύ ἐπηρεάζουν τήν κοινή γνώμη μέ τή στάση τους, ὅσο πιό πολύ θαραίνει ἡ θέση ποῦ ἔχουν μέσ' στή κοινωνία, στά γράμματα, στήν ἐπιστήμη. Κι' ἄν δέν παραγωνρίζει κανείς τήν προφορά τους αὐτνῶν — κάθε ἄλλο μάλιστα — σ' ὁρισμένες περιστάσεις, μά οἱ γεμάτες προσφορές εἶναι οἱ προσφορές τής νέτης σκέψης συνέπειας, οἱ προσφορές ποῦ τίς ξεχύνει τό ἀρμονικό σύμπλεγμα τοῦ λόγου μέ τήν πράξη, οἱ προσφορές ὅπου οἱ ἰδέες μιλοῦν μέσα ἀπ' τά πράματα. Θά μοῦ πεῖτε, οἱ προσφορές αὐτές εἶναι τῆς πιό καθάριας πίστης στήν ἰδέα. Μά γι' αὐτό λέω κι' ἐγώ, πως τούτο εἶναι κι' τό κάνει, γιατί τό εἶχε μεράκι νά τά κυττάζει ὅλα. Εἶναι ὁ οὐράνιος θεατής τοῦ ἐγκόσμιου θεάτρου, καί μάλιστα τοῦ δράματος, ποῦ ἀθέλα παίζουν οἱ ἐφήμεροι ἄνθρωποι μέ τίς φιλονικίες τους καί τούς διασκεδαστικούς γι' αὐτόν πολέμους τους. Τέτοιο θεό δέ γνώριζαν οἱ αὐστηροί λαοί τῆς Ἀνατολῆς. Εἶναι τό ἄξιο ἰδεῶδες τῆς φυλῆς, ποῦ θά ἵδρυε τήν καλλιτεχνία, σάν ἀνεξάρτητο ἀπό κάθε μαγικήν ἀναγκη πνευματικό κατόρθωμα. Καί αὐτό ἀκριβῶς χωρίζει τήν Εὐρώπη ἀπό τήν Ἀσία. Ὁ Εὐρωπαῖος τοποθετεῖται ἀντίκρυ στόν κόσμο, ἀπολαμβάνοντας στήν ἀρχή τήν ὁμορφιά του, ἐρευνῶντας ἔπειτα τούς νόμους του, καί στό τέλος σκλαβώνοντας τίς φυσικές δυνάμεις του, ἐνῶ ὁ Ἀσιάτης ποτέ δέν ἔγκαταλείπει τή μαγικήν ἑνότητα τοῦ μεγάλου παντός καί τοῦ μικροῦ ἀτόμου.

Ὅμως ἡ Εὐρώπη στό δρόμο της αὐτόν διατρέχει τόν κίνδυνο νά δεῖ ν' ἀποσχίζεται ὁλότελα ὁ ἄνθρωπος ἀπό τή φύση, ὅπως τό βλέπουμε νά γίνεται σήμερα. Ὁ Ἕλληνας, ἀν καί εἶχε κάνει τό πρῶτο βῆμα πρός αὐτό, δέν ἔχανε ὅμως ποτέ τό μέτρο καί συντηροῦσε τό σεβασμό τής φύσης καί τοῦ κόσμου. Καί ἀπ' αὐτό τό σεβασμό ἀλλά πάτρευε μόνο τόν Δία σάν τό θεό ποῦ βλέπει μακρυά, δέν ἀπόψωνε μόνο τήν ἐνεργητική ἀπομόνρυση του ἀπό τό πᾶν, ἀλλά ἔκανε τόν Δία καί παθητικό ἀντικείμενο, θεῖο ἀγαλμα, ποῦ ὅταν βλέπεται ἀπό μακρυά, νά παρουσιάζει στή δικιά του μορφή μιάν ἀδιάκοπη ἕνωση μέ τόν κόσμο. Τό ἀγαλμα τοῦ Δία εἶναι τό ὡραῖο καί ἐπιλῆντικό βουνό. Ἡ Δοδώνη ξαπλώνεται κάτω ἀπό ἕνα βουνό, ποῦ γιά τούς πιστούς του ἤταν ὁ Ζεύς ὁ ἴδιος. Καί ὁ Ὄλυμπος στήν ἀρχή δέν ἤταν ἡ κατοικία τοῦ Δία. παρά ἡ μεγαλοπρεπής ἐμφάνιση τής οὐσίας του. Σέ κάθε ἐπαρχία τῆς Ἑλλάδας εἶναι καί ἕνα τέτοιο φυσικό ἄγαλμα τοῦ Εὐρωπαίου θεοῦ, καί ὁ Ὑμητός, ἡ Ἠθώμη τῆς Μεσσηνίας, ἡ Ἴδη τῆς Κρήτης καί πολλά ἄλλα μᾶς δείχουν καί σήμερα, πως στήν ἀρχή τῆς ἱστορίας μας ὁ πρῶτος Εὐρωπαῖος ἄνθρωπος, ποῦ ὅπως πάντοτε ὁτό θεό του ἀνακαλύπτει τήν ψυχή του, εἶχε συνδυασμένη περήφανη λευτεριά μέ εὐλαβῆ μετριοπάθεια ἀπέναντι στά μυστήρια τῆς ζωῆς.

Καί γιατί ἅρπαξε τήν Εὐρώπη ἕνας ταῦρος; Τήν πῆρε πραγματικά ἕνας ταῦρος, ἀλλά στή συνουσία ἀποκαλύφτηκε ἀνθρωπος. Νά ὁ μῦθος τῆς ἀνθρωπογόνου μεταμόρφωσης. Οἱ θεοί τῆς Ἀνατολῆς, καί μάλιστα τῆς Αἰγύπτου, καί ἀκόμα τῆς Κρήτης, ἤταν συνδεμένοι μέ τή μορφή τοῦ ζώου, ὁ πολιτισμός τους ριζώνοταν στίς κατώτερες στοιεάδες τῆς ψυχῆς, ποῦ στή φύση ἑνσωματώνονται στούς ἄλαλους ὀργανισμούς. Δέν ἀπόμενε ἀπό κεῖ νά γίνει παρά ἕνα μονάχα βῆμα, πρός τόν ἀκραῖο ἀνθρώπινο πολιτισμό. Οἱ Ἕλληνες δέν ἔκαναν τό μοναδικό αὐτό βῆμα, ὅλλά τό ἀποφασιστικό. Στήν συμβίωση μέ τή Μινωϊκή Κρήτη εἶχαν μάθει γιά τό θεό Ταῦρο καί τόν εἶχαν λατρέψει γιά μιά μακρόχρονην ἐποχή. Μά ὅταν βρῆκαν τόν ἀληθινό ἑαυτό τους καί εἶδαν τό Δία στήν Ἑλληνική του ὁμορφιά, τότε στό μῦθο ἔσωσαν τήν Εὐρώπη ἀπό τό θηρίο, ὅπως δέν ὁπόφεραν πιά νά γιορτάζει γάμο ὅμοιο μέ τίς πολιὲς βασίλισσες τῆς Κρήτης, ποῦ θυσιάζονταν σέ μαγικούς ταύρους, ποῦ μοσχοβολοῦσαν, γιά νά τίς μεθύσουν.

"Οταν οἱ Κρῆτες λάτρευαν τόν Ταῦρο καί σάν δεσπότη τῆς θάλασσας τοῦ ἔρριχναν θύματα καί κορίτσια. Ἀλλά ὁ μελλοντικός Ζεύς δέ θέλει τέτοιες θυσίες. Ἐκεῖ ποῦ πρῶτα πέθαιναν δυστυχισμένες μοιραίες ὑπάρξεις, ἀπ' ἐκεῖ ἀναπηδᾶ τώρα μιά ζωντανή γυναῖκα. Στόν ἐρχομό τοῦ ταύρου, ποῦ φέρνει τή βασιλοπούλα, ἡ προέλευσή της ἀπό κάποιαν ἄλλη χώρα εἶναι δεύτερης σημασίας. Τό πιό σπουδαῖο εἶναι, πώς ἀνεβάζει τό ἀγιο θέμα ἀπό τή θάλασσα πρός τό θρίαμβο τῆς ἀνθρωπιάς. Ἡ κατόργηση τοῦ ἱεροῦ φόνου — αὐτή εἶναι ἡ ἀρχή τῆς Εὐρώπης. Ὁποιος ἀπό τότε ἐγκωμιάζει τό φόνο σάν σεβαστή πράξη, προδίδει τήν ὡραία πριγκήπισσα καί προετοιμάζει ματωμένες γιορτές, ποῦ τοῦς λείπει ὅμως τό θέλγητρο τῆς πρωτοτυπίας.

ΕΛΜΟΥΤ ΦΟΝ ΤΕΝ ΣΤΑΙΝΕΝ

«ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ»

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

μέ τό Εὐρωπαῖκό ποτάμι τοῦ πολιτισμοῦ, σάν ἕνα ἀπό τά νεώτερά του παραποτάμια, φέρνοντας σ' αὐτόν κάποιαν ἰδιοβρυθμη ἴσως συμβολή μέ τίς βυζαντινές του ἀναμνήσεις. "Ετσι φτάσαμε στή σημερινή στιγμή, ὅπου σέ κοινό κίνδυνο κινδυνεύει τό πανάρχαιο συνάμα μέ τό παννέο, νά γκρεμιστε

ΑΛΝΤΟΥΣ ΧΑΞΛΕΥ

ΚΟΝΤΡΑΠΟΥΝΤΟ

Μετάφραση ἀπ' τ' Ἀγγλικὰ Σταύρου Στάγκου

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Λόγγυος μ'ἀναρίθμητα δένδρα, ἰσκαρφαλωτοὺς ἀνθοὺς καὶ πρασινάδες — αὐτὸ ἤτανε στὴ φαντασία τοῦ Γῶλτερ Μπίντλεηκ οἱ δεξιώσεις. Λόγγυος θορυβώδης, ὅπου αὐτὸς εἶχε χαθεῖ καὶ πολέμιαε ν' ἀνοίξει δρόμο ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πλουμιστὸ πλῆθος του. Οἱ κοαλεσμένοι ἤτανο οἱ ρίζες τῶν δένδρων κ' οἱ φωνὲς ἤταν οἱ κορμοί, οἱ κυματιστοὶ κλῶνοι, οἱ ἀλυσιδωτὲς περιπλικάδες — ναί, κι οἱ παπαγάλοι κι οἱ φλύαροι πίθηκοι μοᾶζι.

Τὰ δέντρα τανύζονταν ὥς πάνω στὸ ταβάνι κι ἔπειτα λυγίζαν τὸν κατήφορο, σκύφτανε πίσω, κάτω ξανά, σὰν ἐντιανικες ἐτιές. Ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν αἴθουσα ἀπόψε — συλλογιζόταν ὁ Γῶλτερ — σ' αὐτὸ τὸ ἀλλόκοτο ἀνακάτωμα βασιλικῆς σάλλας καὶ θερμοκήπιου τροπικῶν δέντρων σὰν τὸ ρούσικο τοῦ Κιέβου, καθὼς σφενδονίζεται ἀπὸ τὸ μέγαρο, ψηλά, πέρα ἀπ' τὰ τρία πατώματά του, πυκνὸς κι ἀδιάκοπος ὁ βόμβος, ἡ ὁρμὴ ἐου θὰ μποροῦ··· νὰ σπάσει τὴ λερὴ γυαλένια στέγη ποὺ τὴ χωρίζει ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ νὰ ξεχυθεῖ στὰ νύχτια πλάτη. Τὰ κύματα τῆς βοῆς τὰ φανταζόταν ν' ἀμηλνόνυν ἀστοματάτα, σὰν ὁλόφλογες ρουκέτες, κατὰ τὸν οὐρανό. Ψηλά, ψηλότερα ὁλοένα, λοχταριστὲς ἀνεμῶνες ἀγκαλιὰ μὲ στιλπνοὺς παπαγάλους, τὸν ἀνήφορο ἀδιαλεπτα, ἀνάμεσ' ἀπ' τὴν αἰώνια ὁμίχλη τῆς Λόντρας, πέρα ἀπὸ τὸν καπνό, πρὸς τὸ αἰθέριο φέγγος τῆς σελήνης. Τὰ φανταζόταν νὰ πλέουν πέρα, ψηλά στὴν ἀστροφεγγιά, τὰ τελευταῖα ἀέρινα φαντάσματα τοῦ θόρυβου. Ἐκεῖνο τὸ κραυγαλέο χαχανητό, θλογουχάρη, κεῖνος ὁ σκαστὸς καγχασμὸς τοῦ πρισκοκοίλη ἀπ' ἐκεῖ, ἀριστερὰ—θ' ἀνέβαινε ψηλά, ξεθυμαίνοντας ὁλοένα, ὥσπου θὰ κατανεοῦσε ἕνα τρεμουλιοστὸ λαμπύρισμα μέσα στὴν ἀπόλυσιά τοῦ φεγγαριοῦ. Κι ὅλες αὐτὲς οἱ φωνὲς τὶ λέγανε; («... Ἔκανε σπουδαῖα ἀγόρευση...»), «...δὲ μπορεῖτε νὰ καταλάβετε πόσο ἀναπαστικὲς εἶναι αὐτὲς οἱ ζῶνες ἀν δὲν τὶς μεταχειρισθεῖτε...», «... τέτοιος μπελᾶς...», «...ἀλλήλασπαγωγὴ μὲ τὸ σκωφέρ...»), ὅλες αὐτὲς οἱ φλυαρίες — τόσο λιγνὲς καὶ μικροϋποτικες, ἄπιαστα ἴχνη θὰ ἤτανε κεῖ ···λά! Στὸ μεταξύ, ὅμως δῶ κάτω στὸ λόγγυο; Πάταγος, βλακεία, μωρία, προστυχιά!

Κυττώντας πέρα ἀπ' τὸν κόσμο, γύρω του, εἶδε τὸ φράγκ Ἤλλιτζ, μόνο του, ἀκουμπισμένο σ' ἕνα στύλο. Ἡ στάση του, τὸ χαμόγελό του θύμιζαν Βοῦρωνα. Βαρυνεστημένος κοὶ περιφρονητικός. Περικοίταγμε μὲ νωθρὴ εὐχαρίστηση, σὰ νὰ παρακολουθοῦσε παιχνίδι πιθήκων. Δυστυχῶς, συλλογιζόταν ὁ Γῶλτερ καθὼς προχωροῦσε κατ' αὐτόν, ὁ κακομοίρης ὁ Ἤλλιτζ δὲν εἶχε τὸ παράσημα ποὺ θέλει ἡ βυρώνεια ὑπερομφία. Ὁ σατιρικὸς ρομαντικὸς ἀνθρωπος πρέπει νὰ ναι ἀνδρεϊκλας, ἀρχὸς στὶς κινήσεις του, χαριτωμένος, ὄμορφος. Ὁ Ἤλλιτζ ἤταν κοντός, σβέλτος καὶ πεταχτός. Καὶ τὶ κωμικὸ πρόσωπο! Σάν ἀράπης, μὲ τὴν ἀνασηκωμένη μύτη καὶ τὸ σχ·τὸ, μεγάλο στόμα του. Πολὺ ξυπνή, κωφτερὴ ἀράπικη φυσιογνωμία, ὄχι ὅμως τέτοια ποὺ νὰ τῆς πηγαίνει τὸ νωθρό, ὑπερροπτικὸ ὄφος. Ἔπειτα, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ χει κενὲς πανάδες ἀπὸ πρόσωπο καὶ ὄφος ἀριστοκρατικῆς ὑπερροχῆς; Ἤλλιτζ ἤτανε φορτωμένος πανάδες, πετσιλιστός. Τὰ μάτια του μαῦρα, τὰ φρύδια καὶ τὰ τσίνουρα, μαῦρα· καὶ πορτοκαλιά. εἶχανε τὴς ἀντύποτιχες ἀπόρχωσες τῆς ἀμμουδιᾶς καὶ χάνονταν, ἀπὸ μικρὴ ἀπόσταση, μέσα στὸ ἀμμουδὶ δέρμα τοῦ, ὅπως χάνεται τὸ λιοντάρι στὴν ἔρημο,καμουφλάρεται μὲ τὸ ἀμμουδὶ χρῶμα του καὶ δὲν τὸ βλέπεις. Ἀπὸ μακρυὰ στὸ πρόσωπό του δὲν ξεχώριζες χαρακτηριστικά. "Ἐμοιαζε νὰ ταν σκαλισμένο σ' ἀμμόπετρα. Ὁ φτωχὸς ὁ Ἤλλιτζ! Τὸ βυρώνειο ὕφος τὸν ἔκανε γελοῖο. «Τὶ κάνεις», εἶπε ὁ Γῶλτερ καθὼς τὸν πλησίασε. Κάνανε χειραψία. «Πῶς τὰ πάγει ἡ ἐπιστήμη;» Τὶ μωρὴ ἐρώτηση! σκεπτόταν ὁ Γῶλτερ μόλις τὴν ξεστόμισε.

Ὁ "Ἤλλιτζ σήκωσε τοὺς ὤμους τοῦ. «Λιγώτερο τῆς μόδας ἀπὸ τὴν καλλιτεχνία, ἄν κρίνουμε ἀπὸ τὴν ἀποψινὴ δεξίωση». Κοίταξε γύρω του. «Τοὺς εἶδα ἀπὸ μέσα κι ἀπ' ὅξω τοὺς ζωγράφους καὶ τοὺς συγγραφάκους ἀπόψε. Μυροκοπάει τέχνη ἡ σάλα».

«Ἐγὼ θαρῶ, ἴσα — ἴσα, πῶς ἡ ἐπιστήμη δά εἶναι περισσότερο σά στὸ σπίτι της ἐδῶ», εἶπε ὁ Γῶλτερ. «Οἱ τέχνες δὲν εὐχαριστιοῦνται μὲ τὴν κοσμικὴ ζωή».

«Ἀλήθεια, δὲν εὐχαριστιοῦνται! Πῶς, λοιπόν, βρίσκεσαι ἐδῶ τοῦ λόγου σου, ἀν εἶναι ἔτσι;»

«Πῶς, ἀλήθεια;» Ὁ Γῶλτερ ἐπανάλαβε τὴν ἐρώτηση γελῶντας. Κοίταξε γύρω, ψάχνοντας νὰ βρεῖ τὴ Λούση. Δὲν τὴν εἶδε πουθενά. ἀφότου σταμάτησε ἡ μουσική.

«"Ηρθες νὰ παίξεις καὶ νὰ φᾶς μερικὲς κατακεφαλιές», εἶπε ὁ Ἤλλιτζ, προσπαθώντας νὰ πάρει κουράγιο (ἔκαιε νωπὸ ἀκόμη τὸ παράπονο ἐντός του ἀπὸ τὰ γλυστερὰ σὰν στὶς σκάλες, τὴν ἀδιαφορία τῆς λαίδης "Ενταρντ καὶ τὴν περιφρόνηση τῶν σακαράκηδων). «Κοίτα κείνη τὴν κοπέλλα ἐκεῖ μὲ τὰ σγουρὰ μαῦρα μαλλιά, μὲ τὸ ἀσημὶ τὸ φουστάνι ποὺ μοιάζει σὰν ἄστρη ἀραπίτσα. Τὶ θὰ λεγες; Δὲ θὰ τανε εὐχάριστο νὰ σοῦ πιπιλίσει τὸ κεφάλι; Ἕνα τέτοιο πλάσμα, ἔ;»

«Θὰ μοῦ τὸ πιπίλιζε, λές;»

Ὁ "Ἤλλιτζ γέλασε. «Παίρνεις τὴ φιλοσοφική ἄποψη, τάχα!Ἀλλὰς, φίλε μου, παραδέξου ὅτι εἶναι ὅλα ἀνάξια. Ἐγὼ, τουλάχιστο, ἔτσι νομίζω. Νὰ πῶ ὅμως τὴν καλὴ τὴν ἀλήθεια, σᾶς φθονῶ ἐσᾶς ὅσους ἀσχολεῖστε τεχνες. Σκυλιάζω ὅταν βλέπω ἕνα ἀνόητο, σαχλόξενο συγγραφάκο..»

«Σὰν ἐμένα. ἐπὶ παραδείγματι.»

«"Οχ', ἐσὺ εἶσαι κάνα σκαλοπάτι πάνω ἀπ' τοὺς πιὸ πολλοὺς» παρδέχτηκε ὁ "Ἤλλιτζ. «Ἀλλὰ ὅταν βλέπω ἕνον ἄθλιο δρνιθοσκαλιστὴ μὲ τὸ δέκατο μόλις τοῦ δικοῦ μου μυαλοῦ, νὰ κερδίζει λεφτὰ καὶ νὰ τὸν παίρνουν κατόπιν τὰ γύνεια, ἐνῶ ἐμένα μὲ ἀποφεύγουν, μά τὴν ἀλήθεια, λυσσιάζω κάποτε».

«Αὐτὸ μοῦ λές ὑποστηρίζει τὴν ἰδέα σου. Γιὰ νὰ μᾶς παίρνουν τὰ κοπέλια, ὅσ πεῖ πῶς, λίγο — πολύ, καταλαβαίνουν τὴ ἐπιδ·ὶκνομε, τὴ θέλουμε. Εἶναι στὸ ἴδιο πνευματικὸ ἐπίπεδο μὲ μᾶς. Ἕνα δὲ σὲ κατεβαλβαίνουν, γιατὶ εἶσαι τοποθετημένος ψηλότερα. Αὐτὸ ποὺ λές παραγνώριση, ἀποτελεῖ πιὸ πολὺ κομπλιμέντο γιὰ τὴν πνευματική σου ἀξία».

«"Ισως, ἀλλὰ δὲν παύει ν' ἀποτελεῖ προσβολὴ πρὸς τὸ σῶμα μου, ἔτσι νὰ ποῦμε». Ὁ "Ἤλλιτζ εἶχε δδυνηρὴ συνείδηση τοῦ καρουσιαστικοῦ του. "Ηξαιρε πὼς ἤταν ἄσχημος καὶ ἄσημος. Καὶ ξαίφνιστὲς τὸ, ὅρεζε νὰ θυμίζει στὸν ἑαυτό του τὸ δυσάρεστο ὁ γεγονὸς, ὅπως ὅταν τοῦ πονεῖ κοπανὸς τὸ δόντι καὶ τὸ σκολίζει ὁλοένα, γιὰ νὰ εἶναι βέβαιος πὼς πραγματικὰ ἐξακολουθεῖ νὰ τοῦ πονεῖ. «Ἀν ἔμοιαζα κεῖνο τὸν τεράστιο χωριάταρο, τὸ Γουέμπλη, δὲ θὰ μὲ ἀπόρριχναν, ἀκόμη κι ἄν τὸ μυαλό του ἤτανε ἴσαμε τοῦ Νέφτονα. Τὸ γεγονὸς εἶναι», πρσθεσε, σκαλίζοντας πιὸ τολμηρὰ τὸ πονεμένο δόντι αὐτὴ τὴ φορά, «ὅτι μοιάζω σὰν ἀναρχικός. Ἐσὺ εἶσαι τυχερός, ὅμως. Μοιάζεις τζέντλμαν, ἤ, τοὐλάχιστο, καλλιτέχνης. Δὲ μπορεῖς νὰ καταλάβεις τί μπελλᾶς εἶναι νὰ μοιάζεις διανοούμενος κατώτερης σειρᾶς». Τὸ δόντι ἀνταποκρίνεται ἀλγεινά. Τὸ σκαλίζε πιὸ τολμηρά. «Δὲν εἶναι ποὺ δὲ σὲ κοιτοῦν οἱ γυναῖκες μόνο, αὐτὲς οἱ γυναῖκες, ἐννοῶ. Αὐτὸ εἶναι, βέβαια, κακό. Ἀλλὰ δὲ σ' ἀφίνει ἡσυχο κ' ἡ Ἀστυονομία. Αὐτῆς, ἀπεναντίας, τῆς ἐνδιαφέρεις μὲ τὸ παραπάνω. Θὰ μὲ πιστέψεις, μ' ἔχουν συλλάβει δυὸ φορὲς ὡς τώρα, καὶ γιατί; Ἀπλούστατα, γιατὶ μοιάζω, λέει, ἀναρχικὸς, ἀπὸ κείνους ποὺ φτιάχνουν καταχθόνιες μηχανές».

«Παραμύθια», εἶπε ὁ Γῶλτερ, μὲ δυσπιστία.

«Ἀλήθεια σοῦ λέω, ὁρκίζομαι. Τῆ μιὰ φορὰ μ' εἶχαν πιάσει ἐδῶ. Ἤτανε κάποια ἀπεργία. Ἔλαχε νὰ παρακολουθῶ μιὰ συμπλοκή, ποὺ ἤταν πιασμένοι ἀπεργοὶ καὶ ἀπεργοσπάστες. Τῆς φάντηκε ὑποπτο τὸ πρόσωπό μου τῆς Ἀστυονομίας καὶ μὲ γράπωσε. Χρειάστηκαν ὧρες, γιὰ νὰ ξεσκολλάσω ἀπὸ τὰ χέρια της. Ἦν ἄλλη φορὰ ἤτανε στὴν Ἰταλία.

«Ἀνταποκρίνεται ὅμως τὸ πρόσωπό σου στὶς ἰδέες σου, ὅπως καὶ νὰ ναι».

«Ναί, μὰ τὸ πρόσωπο, ἄν εἶναι τέτοιο ἡ ἀλλοιώτικο, δὲν ἀποτελεῖ ἐπόδεξη, δὲν ἀποτελεῖ ἐγκλημα. Βέβαια, ναί», πρόσθεσε σὰ σὲ παρένθεση, «ἴσως μερικὰ πρόσωπα ἀποτελοῦν ἀπὸ μόνα τους ἔγκλημα. Ἐκεῖνος ὁ στρατηγὸ Νόηλ;» Ὁ Γῶλτερ ἔγνεψε καταφατικά. «Αὐτὸς ἀποτελεῖ ζωντανὴ, κατάφωρη προσβολή! Ἤ· ὁλ·γόκοσμε ποὺ θὰ τοῦ πρεπε εἶναι κρεμμένο. Μὰ τὸ Θεό, εὐχαρίστως θὰ τοὺς σκότωνα ὅλους!» Δὲν εἶχε γλυστρήσει στὶς σκάλες, καὶ δὲν τὸν περιφρόνησε πρὶν ἀπὸ λίγο ἕνας χωζὸς σακαράκας; «Πόσο μισῶ τοὺς πλουσίους! Τοὺς ἀπεχθάνομαι! Δὲν τοὺς θεωρεῖς ἀπαισιους κι ἐσύ;»

«Φοβερώτερους ἀπ' τοὺς φτωχούς;» Μόλις ξεστόμισε τὴν ἐρώτηση ὑμήθηκε τὸ δωμάτιο τοῦ ἐτοιμοθάνατου Γουέδερηγκτον καὶ ψιράκηκε.

«Ναί, ναί. Ὁ πλούσιος ἄνθρωπος ἔχει κάποια ἰδιαίτερη προστυχιά, χυδαιότητα, νοσηρότητα. Τὸ χρῆμα παράγει ἕνα εἶδος γαγγρηναικὴ ἀναισθησία. Ἀναπόφευκτο. Ὁ Χριστὸς τὸχε καταλάβει. Ἐκεῖνη ἡ παραβολὴ τῆς καμήλας καὶ τῆς ὀπῆς τῆς βελόνας εἶναι ἁπλῆ διατύπωση τοῦ γεγονότος. Θυμήσου καὶ τὸ ἀγάπα τὸ ὑπλησίον σου. Θὰ νιμίσεις, ἴσως, ὅτι εἶμαι ποῦρος χριστιανός», πρόσθεσε μὲ παθητικὸ ὕφος δικαιολογίας. «Ἀλλὰ ὄχι, τὰ σῦκα σῦκα καὶ τὴ σκάφη σκάφη. Εἶχε νοῦ καὶ μάτια ὁ ἄνθρωπος. Εἶξαρμε τί ἔλεγε. Τὸ νὰ παραδέχεσαι ἡ νὰ μὴ ποιραδέχεσαι δικαιώματα στοὺς πλησίον σου εἶναι ἡ λυδία λίθος τοῦ πλούτου. Οἱ πλούσιοι δὲν ξαίρουν τί πάγει νὰ πεῖ τὸ χριστιανικὸ πλησίον.

«Μὰ τί εἶναι αὐτὰ ποὺ λές, ἀνοιχωρητής, ἀσκηπὴς εἶναι μαθὲς ὁ πλούσιος;»

«Δὲν ξέρουν γειτόνους οἱ πλούσιοι μὲ τὴν ἔννοια ποὺ ἔχουν οἱ φτωχοί, φίλε μου. "Οταν ἡ μητέρα μου ἤταν ὑποχρεωμένη νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ σπίτι, γιὰ ψοῦνια ἤ ἄλλη δουλειά, ἡ κ. Κράντοκ, ἀπ' τὸ διπλανὸ σπῆτι, ἔλχε τὸ νοῦ της στὰ παιδιά μας. Τὸ ἴδιο ἔκανε ἡ μητέρα μου γιὰ τὴν κ. Κράντοκ ὅταν κι' αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της ἔβγαινε ἔξω. Κι ὅταν κανεὶς ἔσπασε τὸ πόδι του, ἡ ἔμηνσκε χωρὶς δουλειά, βοηθοῦσαν οἱ ἄλλοι μὲ χρήματα καὶ μὲ τρόφιμα. Θυμᾶμαι, ὅταν ἤμουνα μικρὸς, ποὺ μ' ἔστειλαν μιὰ φορὰ νὰ φωνάξω τὴ μαμὴ γιὰ τὴν κ. Φόστερς ποὺ τὴν ἔπιασαν ξαφνικὰ πόνοι, νὰ γεννήσει. "Οταν ζεῖς μὲ λιγώτερες ἀπὸ τέσσερες λίρες τὴν ἑβδομάδα, θέλοντας καὶ μὴ εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ φέρνεσαι σὰν καλὸς χριστιανὸς καὶ ν' ἀγαπᾶς τὸ γείτονά σου, τὸν πλησίον σου. Δὲ μπορεῖ νὰ τὸν ξεφύγεις, νὰ ποῦμε καὶ τὴν ἀλήθεια. Εἶσθε κολλημένοι ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Δὲ μπορεῖς νὰ ἀγνοήσεις τὴν ὑπαρξὴ του φιλοσοφικῶς. Πρέπει ἤ νὰ μισεῖς ἤ νὰγαπᾶς. Συνολικά, κλίνεις πρὸς τὴν ἀγάπη, ἐπειδὴ μπορεῖ σ' ὧρα ἀνάγκης νὰ χρειαστεῖς τὴ βοήθειά του, κι αὐτὸς τὴ δικὴ σου, τόσο βιαστικὰ καὶ ξαφνικά, πολὺ συχνά, ποὺ δὲ μένει καιρὸς γιὰ ἄρνηση. Κι γιὰ πολὺ θὰ ὑποχρεωθεῖς νὰ δώσεις τὴ βοήθειά σου, μιὰ ποὺ, ἄν εἶσαι ἄνθρωπος, δὲ μπορεῖς νὰ μὴ τὴ δώσεις, τὸ καλύτερο εἶναι νὰ προσπαθεῖς νὰγαπᾶς τοὺς πλησίον σου, αὐτοὺς ὀηλαδὴ ποὺ μαζί τους θὰ ἀλληλοβοηθηθεῖς».

«Προφανῶς», ἔκανε ὁ Γῶλτερ. «Ἐσεῖς ὅμως οἱ πλούσιοι», συνέχισε ὁ ἄλλος, «σεῖς δὲν ἔχετε πραγματικοὺς γειτόνους μὲ τὴ χριστιανικὴ σημασία. Δὲν κάνετε ποτὲ χριστιανικὲς πράξεις γιὰ τοὺς πλησίον σας, οὔτε περιμένετε ἀπ' αὐτοὺς ἀνάλογη ἀνταπόδοση, ἐσεῖς. Δὲν ἔχετε ἀνάγκη. Πληρώνετε τὰ σᾶς περιποιοῦνται. Πληρώνετε ὑπηρέτες κὰ πουλοῦν καλωσύνη γιὰ λογαριασμό σας, ἀκόμη. Ἡ κ. Κράντοκ ἀπὸ τὸ διπλανὸ σπῆτι δὲν εἶναι ἀνάγκη νἄχει τὸ νοῦ της στὰ μωρά σας, ὅταν βγαίνετε κὰὶ τ' ἀφίνετε σπῆτι μοναχά τους. Πληρώνετε τροφοὺς καὶ γκουβερνάντες γι' αὐτὴ τὴ δουλειά. "Οχι, οὔτε καὶ τὴν ὑπαρξή τους παίρνετε χαμπάρι, τὼν γειτόνων σας. Ζῆτε σ' ἀπόσταση. Ὁ καθένας σας εἶναι ἀμπαρωμένος στὸ σπῆτι του. Μπορεῖ νὰ διαβαματίζουνται οἱ θλιβερώτερες τραγωδίες πίσω ἀπὸ τὰ πατζούρια, χωρὶς νὰ ξαίρουν ἀπὸ τὸ διπλανὸ σπῆτι τίποτε».

«Δόξα σοι ὁ Θεός!» φώναξε ὁ Γῶλτερ.

«Δόξα νάχει. Ἡ μοναξιὰ εἶνε μεγάλη πολυτέλεια. Πολὺ εὐχάριστη, συμφωνῶ. Οἱ πολυτέλειες ὅμως θέλουν παρά. Δὲν συγκινεῖται κανεὶς ἀπὸ δυστυχίες ποὺ δὲν τὶς ξαίρει. Ἡ ἀγνοια εἶναι ἀναίσθητη εὐδαιμονία. Στὶς φτωχικὲς συνοικίες ἡ δυστυχία δὲ μπορεῖ νὰ κρυφτεῖ. Ἡ ζωὴ ἐκεῖ εἶναι πολὺ φανερὴ, πολὺ δημοσία. Ἐκεῖ τὸ γειτονικὸ αἴσθημα βρίσκεται σὲ διαρκῆ ἄσκηση. Ὁ πλούσιος, ἐξ ἀλλου, δὲν ἔχει ποτὲ τὴν εὐκαιρία νὰ γνοιάζεται τοὺς ὁμοίους του. Τὸ πολὺ πολὺ προσποιεῖται κάποια λύπη γιὰ τὰ βάσανα τῶν κατωτέρων του, ποὺ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ τὰ τονώσει, καὶ καμώνεται τὸν καλό. Φοβερὸ πρᾶγμα! Καὶ αὐτὸ, στὶς καλύτερες περιπτώσεις. Στὶς χειρότερες, νά, σὰν ἐτούτους ἐδῶ», ἐδεῖξε τὸ πλῆθος γύρω. «Εἶναι λαίθη "Ενταρντ ὅλοι τους—διαβόλου χασομέρηδες! Εἶναι ὅλοι σὰν ἐκεῖνη τὴν κόρη της...» Σήκωσε τοὺς ὤμους του μορφάζοντας.

Ὁ Γῶλτερ ἄκουγε μὲ τεντωμένη, στενάχωρη προσοχή.

«Παλησπέτσι, διεφθαρμένη, ἀτιεπανόρθωτα χαλασμένη», ὁ "Ἤλλιτζ ξασκολούθησε σὰν ὀργισμένος προφήτης. Τὴ Λούση Ταντάμουντ τὴν εἶχε μιλήσει μόλις μιὰ φορὰ, τυχαίως μιὰ στιγμὴ, καὶ τότε ἡ λοῦση μετὰ βίας γύρισε νὰ τόνε δεῖ.

Εἶναι ἀλήθεια, συλλογιζόταν ὁ Γῶλτερ. "Ηταν ὅ,τι ἀπὸ φθόνο ἤ ἀπροσωπότερη ἀποδοκιμασία τὴν Ἐλεγαν ἡ Λούση, καὶ ὅμως, πλάσμα ὡραιότατο καὶ θαυμασιώτατο. Ξαίροντάς την καλά, μποροῦσε ν' ἀκούγει ἀδιαμαρτύρητα ὅ,τι κι ἄν τῆς ἔψελναν. Κι' ὅσο ἀπαισιώτερες ἤταν οἱ μπομπὲς τόσο πιὸ ἀπέλπιστικὰ τὴν ἀγαποῦσε.

«Τί σαπίλα!», ὁ "Ἤλλιτζ συνέχισε μεγαλόστομα. «Τὸ τελειότερο λουλουδὶ αὐτοῦ τοῦ γοητευτικοῦ πολιτισμοῦ μας—αὐτὸ εἶναι. Μιὰ ραφιναρισμένη καὶ μυρωδάτη ἀπομίμηση ἀγρίου ἀνθρώπου ἤ ζώου. Τὸ λογικὸ συμπέρασμα, γιὰ τὸν περισσότερο κόσμο, τοῦ πλούτου τῆς ἀρχοντιᾶς».

Ὁ Γῶλτερ ἄκουγε μὲ κλειστὰ μάτια καὶ συλλογιζόταν τὴ Λούση. «Μυρωδάτη ἀπομίμηση ἀγρίου ἀνθρώπου ἤ ζώου». Σωστοὶ οἱ χαρακτηρισμοί, τὸ κατηγορητήριο. Ἀλλὰ τόσο περισσότερο τὴν ἀγαποῦσε, ὅσο πιὸ φοβερὲς καὶ πιὸ ἀλγεινὲς ἤταν οἱ ἀλήθειες ποὺ τῆς κατσιλαλοῦσαν.

«Λοιπόν», εἶπε ὁ "Ἤλλιτζ ἀλλάζοντας τόνο, «πρέπει νὰ πάω νὰ ἰδῶ ἄν ὁ γέρος θέλει νὰ συνεχίσουμε τὴ δουλειὰ ἀπόψε. Κατὰ κανόνα δὲ σκολνοῦμε πρὶν ἀπὸ τὴ μιάμισι, δυὸ τὸ πρωΐ. Δὲν εἶναι ἄσχημο νὰ ζεῖς ἔτσι ἀνάποδα. Νὰ κοιμᾶσαι ὡς τὸ μεσημέρι καὶ νἀρχίζεις δουλειὰ μὲ τὸ δειλινό. Εὐχάριστο, πολὺ εὐχάριστο, ἀλήθεια». Τοῦ δωσε τὸ χέρι. «Γειά σου».

«Πρέπει νὰ φᾶμε μαζὶ κανένα βράδυ», εἶπε ὁ Γῶλτερ, τυπικά, προσποιητά.

Ὁ "Ἤλλιτζ δέχτηκε. «Νὰ φᾶμε καμμιὰ μέρα: ἀλήθεια», εἶπε κι ἔφυγε.

Ὁ Γῶλτερ ξεκίνησε πάλι ἀνάμεσα στὸν κόσμο, ψάχνοντας.

⁂

Ὁ "Εβεραντ Γουέμπλη εἶχε στριμώξει τὸ λόρδο "Ενταρντ σὲ μιὰ γωνιὰ καὶ προσπαθοῦσε νὰ τὸν πείσει νὰ ὑποστηρίξει κι αὐτὸς τοὺς Βρεττανοὺς Ἐλευθέρους.

«Μὰ δὲ μ' ἐνδιαφέρει ἡ πολιτική», διαμαρτυρόταν βραχνὰ ὁ γέρος. «Δὲν μ' ἐνδιαφέρει ἡ πολιτική...» Πεισματικὰ καὶ ἀδιάκοπα ἐπαναλάμβανε τὴ φράση ὅ,τι καὶ νὰ τοῦ λεγε ὁ Γουέμπλη.

Ὁ Γουέμπλη εἶχε εὐφράδεια. "Οσοι ἔχουν ὑπόληψη καὶ κάποια θέση στὸν τόπο πρέπει νὰ συναισθισθοῦν γιὰ ν' ἀντιδράσουν στὶς ἀνατρεπτικὲς δυνάμεις. Ὁ κίνδυνος δὲν ἀπειλοῦσε μόνο τὴν ἰδιοκτησία, οὔτε τὰ ὑλικὰ συμφέροντα μιᾶς φάρας μονάχα. Ἀπειλοῦσε τὴν ἀγγλικὴ παράδοση, τὴν ἀτομικὴ πρωτοβουλία, τὴν ἰδιοφυΐα καὶ πᾶσα φυσικὴ διάκριση.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ

Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Ο ΜΟΝΤΕΡΛΑΝ ΚΑΙ ΤΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

«Ἄς δεχθοῦμε στὸ μυθιστόρημα ὅ,τι δεχόμαστε καὶ στὴ ζωή», γράφει ὁ Ἄνρὸ ντὲ Μοντερλάν, ὁ συγγραφέας τῶν «Κοριτσιῶν», ποὺ γέννησε τὶς πιὸ μαιασμένες πολεμικές. Τὴν κυριώτερη ἠρωΐδα του, τὴν Ἄντρὲ Ἀκιμπὸ, «ποὺ φωνάζει ἀπὸ ἀλήθεια», τὴν βρίσκουν ἀπίθανη, γιατί, μὴ μπορώντας νὰ κρνεῖται ἀλόκληρον δικό της τὸν συγγραφέα Πιὲρ Κοστά. προτιμᾶ νὰ τοῦ δοθεῖ μὲ τὴν φαντασία της καὶ ἀρνεῖται νὰ γίνει δική του, ὅταν αὐτός, ὕστερα ἀπὸ ἐπανειλημμένες του ἀρνήσεις, δέχεται ἐπιτέλους νὰ δοκιμάσει κάποια πεῖρα καὶ μαζί της. Καὶ ὅμως γι' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ στάση της, ἡ Ἄντρὲ Ἀκιμπὸ «φωνάζει ἀπὸ ἀλήθεια». Χωρὶς μάταιη ὀποκρισία, σὰν ἀληθινὴ ἐρωτευμένη, ἀρνήθηκε τὴν ἑπαφὴ μὲ τὴν πραγματικότητα, κρατώντας τὸν ἄνδρα ποὺ ἀγάπησε κοντὰ στὸ ἰνδαλμα τῆς ψυχῆς της, κοντὰ σ' αὐτὸ ποὺ κάθε γυναῖκα φέρνει μέσα της καὶ ποὺ τὸ λέει, τὸ ἰδανικό της. Ἀγαπᾶ τὸν Κοστὰ τὸ δικό της κι ὄχι αὐτὸν ποὺ ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἐξυπνάδα, ἀπὸ εἰλικρίνεια ποὺ ἀγγίζει στὸ μίσος καὶ στὴν σκληρότητα, δεν καταλαβαίνει καὶ στέκεται ἀνευλαοῆς μπρὸς στὶς γυναῖκες. Τὸ ἔνειρό της εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἕναν Κοστὰ ποὺ τρυφερὸ κι' ἀξυδερκὴ καὶ τὸν Κοστὰ αὐτὸν τον δημιούργησε. Τὶ πιὸ φυσικὸ ἀπὸ τοῦ νὰ κρατήσει τ' ἔνειρό της αὐτὸ μακρυὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα; «Αἰσθημα φυλοχολογικὸ κοινότατο, «χεδὸν κλασσικό», συμφωνεῖ ὁ Μοντερλάν.

Θὰ ἤταν πολὺ λίγο ἔξυπνο νὰ πιστέψουμε πὼς ἡ γυναῖκα δὲν εἶναι δημιουργός. Ἀντίθετα, ἡ γυναῖκα δημιουργεῖ καὶ ἀναδημιουργεῖ τὸν κόσμο συνεχῶς, καὶ ἡ συνεχὴς αὐτὴ ἐσωτερική της ἀνανέωση, τὸ, πολλὲς φορὲς, δὲν γυρεύει ἐξωτερίκευση, τὴν κάνει νὰ ἀνέχεται τὴν μετρίοτητα τοῦ ἥρωτα. Γιατί, ἄς μὴ γελιόμαστε, δὲν εἶναι μονάχη ἡ περίπτωση τῆς Ἄντρὲ, ποὺ στολίζει τὸν Κοστὰ, ὅπως αὐτὴ θέλει, ἀκόμη καὶ οἱ γυναῖκες ποὺ λατρεύονται καὶ λατρεύουν, διέπονται ἀπὸ τὰ ἴδια ψυχολογικὰ αἰσθήματα τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ ἀγαπώμενου προσώπου. "Ισως αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ ἐκδίκηση τῶν γυναικῶν γιὰ τὰ πολύπλοκα ἀνδρικὰ «λάθη»: ἡ γυναῖκα προδίδει τὸν ἄνερα, μ' αὐτὸν ποὺ φέρνει μέσα της.

Ἡ Ἄντρὲ Ἀκιμπὸ εἶναι ἡ πιὸ ἀνθρώπινη ὕπαρξη ποὺ ὑπάρχει ἰσως μέσα στὸ ἔργο τοῦ Μοντερλάν, ἀντίθετα πρὸς τὸν Κοστὰ — ποὺ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας — τὴν τρελλὴ μικρὴ Ντεντιλὰ τὴν Μαντάμ Μὲρ, τὴν αἰνιγματικὴ Ραντιζὰ κτλ. "Αν εἶχε κανεὶς νὰ παρατηρήσει κάτι στὸν Μοντερλάν, θὰ ἤταν τὸ γιατὶ ξοδεύει τὸ δυνατὸ ταλέντο του στὸ νὰ ὑπηρετεῖ ἥρωες χωρὶς μεγαλεῖο — ἐκτὸς τῆς Ἄντρὲ, στὴν ὁποία κ' αὐτὸς ὁ Κοστὰ γράφει: «Ὑπάρχει μέσα σας ἕνα μεγαλειῶδες στοιχεῖο, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ μὲ ξεγελάσει».

Αὐτὴ ἡ μετρίοτητα τῶν προσώπων, ποὺ τόσο τὴν ἐπιζητεῖ ὁ συγγραφέας, αὐτὴ ἀπογοητεῖει τὸν ἀναγνώστη του. Καὶ ὅμως ὁ Μοντερλὰν θγάζει ἐντελῶς ἄλλα συμπεράσματα : Τὸ κοινό, πιστεύει, δὲν ἀνέχεται πιὰ σήμερα τὸ ψυχολογικὸ μυθιστόρημα, τὸς ἀναλύσεις τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν καταστάσεων.

«

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΔΕΝΤΡΟ

Ἀγέρωχο τ' ἀρχαῖο τὸ δέντρο ὀρθώνεται
ἀπάνω ἀπ' τοῦ σεισμοῦ τὴν τραγωδία.
κι' ἀλδυγιστο στὴν ἄγρια νύχτα πάλεψε
μὲ τὸ βορριὰ καὶ μὲ τὴν τρικυμία.

Κι' ἀνίκητο παλεύει χρόνια ὁλόκληρα,
γίγαντας μὲ τοὺς γίγαντες τυφῶνες.
Καὶ πάντα ἡ κορυφή του πάει ψηλότερα
σὰ νὰ θεριεύει ἀπ' τοὺς τρανοὺς ἀγῶνες.

Σὰν ἕνα πνεῦμα ἀγαθὸ ποὺ μᾶς προστάτευε
ἁπλώνει ἀπάνωθέ μας τὰ κλαδιά του,
σὰ νὰ ζητοῦσε ν' ἀγκαλιάσει ὁλόκληρο
τὸ ταπεινὸ χωριὸ μὲς στὴ σκιά του.

Ἀφοῦ καὶ τώρα ποὺ μὲς στ' ἄλλα ἐρείπια
σωριάστη τὸ ψηλὸ κομπαναριό μας,
σὰ νὰ μᾶς λέει πῶς πρέπει πιὰ γά χάσουμε
καὶ τὴν ἐλπίδα ἀκόμα στὸ Θεό μας.

Ἐκεῖνο μόνο, ἀσάλευτο, περήφανο,
τὸν ἥλιο χαιρετᾶ, φιλεῖ τὰ νέφη
καὶ ρίχνει πάντα δροσερὸ τὸν ἴσκιο του
στὴ γῆ — τὴ γλυκειὰ μάννα ποὺ τὸ τρέφει.

—Ὦ δέντρο! Καὶ τί κέρδισες ὑψώνοντας
τὸ ἀνάστημά σου ὀρθὸ μὲς στὰ συντρίμμια;
Μέσα στὴν τόση ἀντάρα, τὴ γαλήνη σου,
τὴν ὠμορφιά σου, μὲς στὴν τόση ἀσχήμια.

Τί κέρδισες, ἂν πνίγοντας τὸν πόνο σου
μπρὸς στὸ χαμὸ τῶν ὅσων ἀγαποῦσες,
ὡσὰν καὶ πρῶτα τραγουδᾶς στὸν ἀνεμο
τὸ θεῖο σκοπὸ ποὺ πάντα τραγουδοῦσες;

Τί σ' ὠφελεῖ νὰ στέκεις μόνο κι' ὄρθιο
πάνω ἀπ' τοὺς τάφους τῶν χρυσῶν ἐλπίδων
καὶ ποιὰ εἶν' ἡ εὐτυχία σου ποὺ ἀντιστέκεσαι
στὴ φρενιασμένη ὁρμὴ τῶν καταιγίδων;

Πόσο πιὸ εὐτυχισμένοι εἶν' ἀπὸ σένανε.
αὐτοὶ ποὺ ἦταν ἀδύναμη ἡ καρδιά τους,
καὶ πέθαναν σὰν γάθηκε ἡ εὐτυχία τους
καὶ σβήστηκαν μαζὶ μὲ τὰ ὄνειρά τους!

(Ἀλεξάνδρεια) ΕΛΙΣΑΒΕΤ ΨΑΡΑ

ΑΝΟΙΞΗ

Δὲς τὴν Ἀνατολή!
Ἡ γελαστὴ ἀνοιξη σημαίνει
στὸ δίσκο τοῦ ἥλιου
τὸ ἐγερτήριο τῶν ἀνθῶν,
τῶν πτηνῶν τὸ προσκλητήριο.

Οἱ γαλάζιες πνοὲς
χαϊδεύουν
τὶς ρὸζ ἀκροῦλες τῶν αὐτιῶν σου'
κι' εἶν' ἡ καρδιά μου τώρα
ἕνας μικρός, τρελλὸς κορυδαλλός.

Οἱ γαλάζιες πνοὲς
δὲ μοιάζουν
μὲ τοὺς γκρίζους ἀνέμους
τοῦ τότε,
ποὺ παίζαν φλάουτο
στὰ γυμνὰ δόκτυλα τῶν δέντρων.

Ἂς λησμονήσουμε ὅμως
ἂς μὴ θυμόμαστε πιά.

Ἄκου τὸ ἐγερτήριο τῶν ἀνθῶν,
τῶν πτηνῶν τὸ προσκλητήριο!
Πρέπει νὰ τρέξουμε.

Ὅποιος φτάσει πρῶτος ἐκεῖ,
θὰ πάρει ἀπὸ τὸ χέρι
τῆς γελαστῆς ἀνοιξης
μιὰ παπαρούνα.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΛΛΟΓΗ "ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΑ ΚΥΘΗΡΑ,,

!!

Ἤθελ' ἀπόψε κάτι νὰ σοῦ εἰπῶ,
ποὺ μέρες τώρα μοῦρχεται στὰ χείλη:
κάτι ἁπαλὸ σὰν μενεξένιο δείλι
κι' ἁρμονικὸ σὰν ἀηδονιοῦ σκοπό.

Ἤθελ' ἀπόψε κάτι νὰ σοῦ εἰπῶ:
λεπτὸ σὰ μοῦρο κρίνου σὲ ἀνθοστήλη·
ἀγνὸ καθώς μιὰ φλόγ' ἀπὸ καντήλι
σὲ βρέφος ποὺ κοιμᾶται χαρωπό.

Ἤθελ' ἀπόψε κάτι νὰ σοῦ εἰπῶ:
ἀνάλαφρο σὰ δρόσο σὲ τριφύλλι,
σὰν πεταλούδα πάνω σ' ἀσφοδίλι'
γλυκὸ σὰν ἔναν' ὥριμο καρπό.

Ἤθελ' ἀπόψε κάτι νὰ σοῦ εἰπῶ:
ἄφθαστο σὰν τὴν ἄσωστη κομπύλη
τοῦ ὁρίζοντα' μ' μοῦρχονται στὰ χείλη
μονάχ' αὐτὲς οἱ λέξεις: «σ' ἀγαπῶ!».

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Π. ΑΜΠΑΤΗΣ

Γ. ΠΑΪΖΗ: „ΡΟΜΑΝΤΣΟ 1940"

ΘΙΑΣΟΣ ΜΑΡΙΚΑΣ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ, ΘΕΑΤΡΟ ΑΛΙΚΗΣ

Γ. ΧΑΟΥΠΤΜΑΝ: „ΔΩΡΟΘΕΑ ΑΓΓΕΡΜΑΝ"

ΒΑΣΙΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΤΟΥ κ. ΣΩΚΡ. ΚΑΡΑΝΤΙΝΟΥ

Ὁ κ. Παΐζης πρωτοεμφανίζεται στὸ Ἑλληνικὸ Θέατρο μὲ τὸ ἔργο του «Ρωμαντζο 1940», ποὺ παίζει ἀπὸ τὴν Παρασκευὴ τῆς περασμένης ἑβδομάδας ὁ δεύτερος θίασος Κοτοπούλη στὸ Θέατρο Ἀλίκης. Καὶ ἡ πρώτη του ἐμφάνιση, παρὰ τὴ φαινομενικὴ της ἀποτυχία, ποὺ εἶναι καὶ λίγο θλιερὴ γιὰ τὰ καλλιτεχνικά μας πράματα, κλείνει μέσα της ὅλα τὰ στοιχεῖα μιᾶς ἐλπιδοφόρας ἐκδήλωσης καὶ τὰ στοιχεῖα γιὰ μιὰ ἐξέλιξη σοβαρή. Φτάνει ὁ νέος συγγραφέας νὰ μὴ χάσει τὸ θάρρος του ἀπὸ τὴν ψυχρὴ ὑποδοχὴ ποὺ τοῦ ἔγινε. Μπορεῖ κι' αὐτὸ μονάχα νὰ εἶναι ἕνα θετικὸ σημάδι πὼς τὸ ἔργο του ἔχει κάποια ἀξία. "Ἐχουμε τόσο κακομάθει...

Ὁ ἀνεκδήλωτος ἔρωτας ἀνάμεσα σὲ δυὸ δευτεροεξαδελφα ποὺ μεγαλώσανε μαζί, τὸ θάμπωμα τῆς νέας ἀπὸ τὸν πλούσιο γάμο μὲ τὶς ἀνέσεις, τὰ λοῦσα, τὰ ταξίδια καὶ τὶς λιμουζίνες, ἀπὸ τὸ γάμο τὸν ἀταίριαστο μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία της, ἡ ἀκακη καὶ ζωηρὴ φιλενάδα, τὸ ἀγαθὸ παραστρέτημα - ὕστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια- τοῦ πλουσίου σύζυγου ποὺ δὲν ἐσυνταίριαζε ἀπόλυτα τὸν ἑαυτό του μὲ τὴ ρωμαντικὴ γυναίκα του, ἡ φυσική, στὸ τέλος, κατάληξη τοῦ ἀγαπημένου ἐξάδελφου στὸν ἔρωτα μιᾶς ἄλλης ἐλεύθερης κοπέλλας, καταλήγουν στὴν ἐρημιὰ καὶ στὸν Ἄλεθρο τῆς Μαρίας, τῆς ἡρωΐδ-ς τοῦ δράματος, μὲ πολὺ φυσικότητα. Χτίζουν στέρεα τὴν κεντρική του ἰδέα, ποὺ θέλει νὰ δείξει πὼς, κάτω ἀπὸ τὸν ὁλισμὸ τῆς ἐποχῆς καὶ τὸ θάμπωμα τοῦ πλούτου, ὑπάρχει πάντα μιὰ ἐσαισθησία κι' ἕνας τρυφερὸς πολεμὸς, ποὺ μποροῦν νὰ κυριαρχήσουν καὶ νὰ τ' ἀνατρέψουν ὅλα. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ μύθου δὲ φτάνει βέβαια νὰ δώσει σύμβολα, τύπους καθολικοὺς καὶ κινεῖται, κατὰ τὴν καλλιτέχνη ὡστόσο σύγχρονη παράδοση, μέσα στὴν καθημερινὴ λεπτομέρεια. Ὅμως μὲ κάθε δυνατὴ οἰκονομία στὰ εὐτελῆ καθέκαστα καὶ μὲ πολλὴ διάκριση τόσο ποὺ ἀξίζει νὰ προσεχτεῖ ἰδιαίτερα. Ἡ ἔλλειψη πολυλογίας σὲ κύρια σημεῖα τῆς δράσης ὅπως τὸ ἀρραβώνιασμα τῆς Μαρίας μὲ τὸν πλούσιο νέο, τὸ φίλημά της μὲ τὸν ἐξάδελφο, τὸ σμίξιμο τοῦ σύζυγου μὲ τὴ χαριτωμένη φιλενάδα, ἡ αὐτοθυσία στὸ τέλος, σκηνὲς ὅλες ποὺ μὲ λεπτότατο πλέξιμο τὶς προετοιμάζει ὁ συγγραφέας, δείχνουν μιὰ ἀστοριὸ ἀσυνθιστη σὲ νέους, μὰ πολλὲς φορὲς καὶ σὲ παλιότερους συγγραφεῖς. Δὲ μᾶς βρίσκει καθόλου ἀπροετοίμαστους τὸ φλημα τῶν δυὸ ἐξαδέλφων κι' ὅμως γίνεται μονομιᾶς σὲ μιὰ στροφὴ χοροῦ. "Ἐχουν ὡραία ὡριμάσει τὰ πράματα γιὰ νὰ φτάσουνε μὲ δυὸ λόγια ὁ σύζυγος κι' ἡ φιλενάδα στὸ φιλί. Τραγικὴ ἡ ἀντίθεση ἀπὸ τὸ πιστόλι ποὺ σπὴν ἤρεμη σκηνὴ τοῦ χωρισμοῦ τῶν συζύγων τρομάζει τὴ χαριτωμένη φιλενάδα, ὡς τὸ ἀπότομο σκάσιμο τῆς σφαίρας στὸ φινάλε τοῦ ἔργου. Ἴσως κακὰ ὁπολογισμένη ἤτανε ἡ ὡμὴ ὁμολογία τῆς Μαρίας στὴν τρίτη πράξη, ὅτι χάρη τοῦ πλούτου καὶ μόνο γι' αὐτὸ δὲν ἔσμιξε μὲ τὸν ἐξάδελφο. Ὁ θεατὴς νομίζω πιστεύει ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη πὼς κυρίως κάποιοι φυσικοὶ διστοχμοὶ καὶ ὑποσυνείδητα ἴσως ὁ πλοῦτος ἤταν ἡ ἀφορμή. Ἀλλὰ μικρὸ τὸ κακό. Τὸ κυρώτερο ἀγαθὸ τοῦ ἔργου εἶναι ἡ σεμνότητά του, ἡ ἔλλειψη κάθε ἐκζήτησης, κάθε προσφυοῦς σ' ἐντυπωσιακὰ καὶ σπουδαιόφανα καμώματα. Τέτοιο, ἔτσι ἁπλὸ καὶ ἀδόλου... μεγαλόπνοο. τὸ ἔργο τοῦ κ. Παΐζη ἀξίζει νὰ τὸ δεχτεῖ κανεὶς καὶ νὰ τὸ χαρεῖ.

Ἡ ἐρμηνεία κοιμματιοῦ κρατήθηκε σὲ αὐστηρὸ ἐπίπεδο ἀπὸ τὴ Μιρόντα. ποὺ μ' ἐσωτερικότητα καὶ βίωση ἔδωσε ὅλες τὶς μεταπτώσεις τοῦ ρόλου της. ἀπὸ τὸν Μεπουρὴ στὸ ρόλο τοῦ σύζυγου καὶ τὸν Δ. Μυρᾶτ στὸ ρόλο τοῦ ἐξαδέλφου. Τὸ ρόλο τοῦ καθηγητῆ πατέρα ἔπαιξε ὁ κ. Ἀρώνης καὶ κοντὰ του τὸν ὑπηρέτη ὁ κ. Ζερβός. Ἡ δεσποινὶς Μπαστιὲ στὸ ρόλο τῆς μητέρας εἰκοσιπενταρὴ καὶ περισσότερο χιλ. προτίμησε μπρὸς στὰ κάλλη τῆς νέας θυσιάσει τὴν ἤθοποιό. Τί ὄλιδερὴ ἀντίληψη τῶν πραγμάτων, ἀπὸ καλλιτέχνες μάλιστα νέους! Μὲ ὕφος ὅλο νάζι καὶ κλαψιάρικο, παρουσίασε τὸν ἑαυτό της καὶ δὲν ἐξήτησε καθόλου νὰ ἐνσαρκώσει τὸν τύπο ποὺ ἀπαιτοῦσε ὁ συγγραφέας. Ἡ δ-νὶς Λώρη δὲν ἔπρεπε καθόλου νομίζω νὰ τραθῆξει στὸ κωμικὸ τὴ σκηνὴ τῆς τελευταίας πράξης, ποὺ ἔχει μὲ τὴν ἠρωΐδα τοῦ ἔργου, ὅταν ἀποφασίζεται ὁ χωριομὸς τοῦ ἀνθρώπου. Βρίσκω πὼς ἡ παρερμηνεία αὐτὴ στοίχισε πολὺ στὴν ἀξιομισοφειρα τῆς τελευταίας πράξης καὶ στὴν ἐντύπωση ποὺ εἶχε ὁ θεατής, ὅπως δὲ καὶ ἡ κακότεχνη, ὁπως ἔγινε, ἐκείνη ἡ πιστολιὰ τοῦ φινάλε. Ἐπίσης βρίσκω πὼς ἂν τὸ ξεμονάχιασμα τοῦ ζευγαριοῦ ποὺ χορεύει στὴ δεύτερη πράξη στηνότανε πιὸ ἐξυπνα, ὥστε νὰ μὴν παραξενεύει τὸ θεατὴ σὰν ἔτσι λίγο «στὰ καλὰ καθούμενα»—σφάλμα καθαρὰ σκηνοθετικὸ — τὸ φινάλε τῆς πράξης θὰ ἦταν περισσότερο ἐπιτυχημένο. Γενικὰ ὅμως ἡ παράσταση ἦταν νομίζω ἐπιμελημένη.

⁂

Ἡ «Δωροθέα Ἄγγερμαν» εἶναι ἕνα κομμάτι, μπορεῖ ὄχι τὸ καλύτερο ἀπ' αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ θεάτρου τοῦ Χάουπτμαν, ὅμως μαστοριὸ καὶ ποιητικὸ ὅσο αὐτὸ καθ' ἑαυτό τὸ εἶδος - συνεπὲς πρὸς τὴν ἐποχή του, ὅπως ἐξηγοῦσα ἀλλοτε ἀπ' αὐτὴ τὴ στῆλη - μποροῦσε νὰ εἶναι. Ἡ τρικυμισμένη ζωὴ τῆς ἡρωΐδας, ποὺ γράφεται παραστατικὰ μὲ τὸ σκαμπανέβασμα τῆς μοίρας της καὶ τονίζεται μὲ μοκρινὰ ταξίδια κι' ἕνα σωρὸ ἐπεισόδια ποὺ εἴτε γίνονται στὴ σκηνὴ μπρὸς στὰ μάτια τῶν θεατῶν, εἴτε στὸ περιθώριο τῶν πράξεων, δίνουν μὲ τὸν τρόπο τοῦ συγγραφέα καὶ τῆς ἐποχῆς, ὅσο καλύτερα ὅτα ἤτὰν δυνατὸ τὸ κατρακύλισμα ποὺ μπορεῖ νὰ πάρει ὁ ἄνθρωπος ὅταν βρεθεῖ μπλεγμένος σὲ κοινωνικὸ ψεῦδος καὶ τοῦ δοθεῖ ἡ σκουντιὰ πρὸς τὸν κατήφορο. Ἡ ἀντίδραση τοῦ ἑαυτοῦ του στὸ τέλος τὸν συντρίβει.

"Ἔργο μαστοριὰ φτιαγμένο καὶ σὰν εἶδος φτηνό, ξεσηκώνει πολὺ τὴν καθημερινὴ ζωὴ καὶ στήνεται εἰκολα στὴ σκηνὴ καὶ δίνει σὲ πολλὰ σημεῖα ἀφορμὲς νὰ δημιουργηθεῖ μιὰ ἐπιθλητικὴ ἀτμόσφαιρα — ἀδιάφορο τί εἴδους - ὅταν μάλιστα παίζεται ἀπὸ ἠθοποιοὺς τεχνίτες, μὲ ταλέντο καὶ γνώση τῆς σκηνῆς. Ὁ Βεάκης, ἡ Παπαδάκη, ὁ Παρασκευάς, ὁ Δενδρινός, ὁ Δεστούνης ἤτανε γερὲς κολωνες γιὰ νὰ στερεωθεῖ ἀπάνω πραγμάτων, ἀπὸ καλλιτέχνες μάλιστα νέους! Μὲ ὕφος ὅλο νάζι καὶ κλαψιάρικο, παρουσίασε τὸν ἑαυτό της καὶ δὲν ἐξήτησε καθόλου νὰ ἐνσαρκώσει τὸν τύπο ποὺ ἀπαιτοῦσε ὁ συγγραφέας. Ἡ δ-νὶς Λώρη δὲν ἔπρεπε καθόλου νομίζω νὰ τραθῆξει στὸ κωμικὸ τὴ σκηνὴ τῆς τελευταίας πράξης, ποὺ ἔχει μὲ τὴν ἠρωΐδα τοῦ ἔργου, ὅταν ἀποφασίζεται ὁ χωριομὸς τοῦ ἀνθρώπου. Βρίσκω πὼς ἡ παρερμηνεία αὐτὴ στοίχισε πολὺ στὴν ἀξιομισοφειρα τῆς τελευταίας πράξης καὶ στὴν ἐντύπωση ποὺ εἶχε ὁ θεατής, ὅπως δὲ καὶ ἡ κακότεχνη, ὁπως ἔγινε, ἐκείνη ἡ πιστολιὰ τοῦ φινάλε. Ἐπίσης βρίσκω πὼς ἂν τὸ ξεμονάχιασμα τοῦ ζευγαριοῦ ποὺ χορεύει στὴ δεύτερη πράξη στηνότανε πιὸ ἐξυπνα, ὥστε νὰ μὴν παραξενεύει τὸ θεατὴ σὰν ἔτσι λίγο «στὰ καλὰ καθούμενα»—σφάλμα καθαρὰ σκηνοθετικὸ — τὸ φινάλε τῆς πράξης θὰ ἦταν περισσότερο ἐπιτυχημένο. Γενικὰ ὅμως ἡ παράσταση ἦταν νομίζω ἐπιμελημένη.

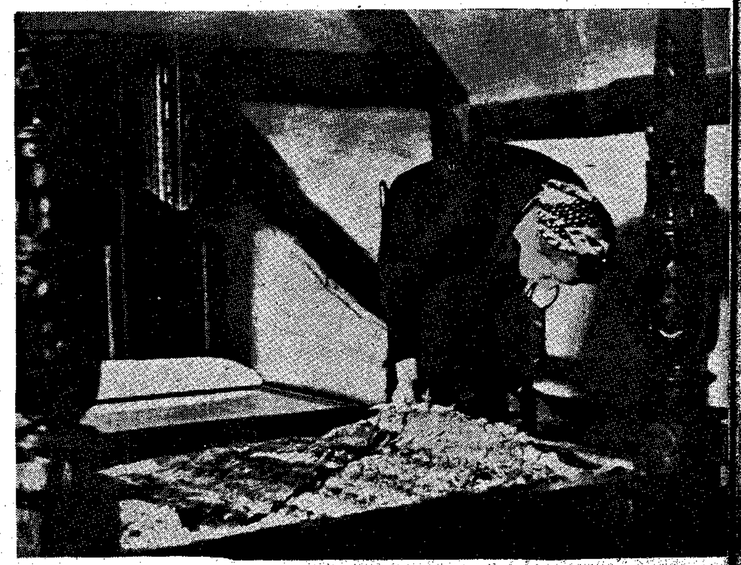

Τὸ περιφημο κρεββάτι τοῦ Σαίξπηρ στὸ σπιτι του στὸ Στρατφορδ. Τὸ κρεββάτι αὐτὸ ὁ Σαίξπηρ στὴ διαθήκη του τὸ ἄφησε στὴν Ἄννα Χαθαβουεῖ.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

ΤΟΥ κ. ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Τὸ τραγούδι στὴ Θράκη εἶναι συνυφασμένο, ὅπως παντοῦ, μὲ τῆς ζωῆς τὶς ἔγνιες καὶ τῆς ψυχῆς τὰ συναισθήματα. Οἱ Θράκες, λαός παλαιότατος, πάντα τραγουδοῦσε στὶς ἐκδηλώσεις τῆς ψυχῆς του καὶ ἀπὸ τὸν παλιὸ Ὀρφέα ὡς τὰ σήμερα, ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ ἠχεῖ τὸ τραγούδι, πότε σὰν βυζαντινὸς ψαλμός, πότε σὰν ἀναστάσιμο, πότε σὰν πένθιμο τροπάρι, πότε σὰ μοιρολόγι, πάντα ἐκφραστικὸ τῶν ἀνάλογων συναισθημάτων τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ. Οἱ χαρές, οἱ γάμοι, τὰ βαφτίσια, οἱ βίγιτες εἴταν ὧρες ποὺ ἐχεῖλιζε τὸ λαϊκὸ τραγούδι.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς στὴν πάροδο τοῦ χρόνου τὰ ποικοκυρεμένα ἐθίμα τῆς Θράκης δὲν ἐμειναν ἀλώβητα καὶ ἀμείωτα ὁλότελα. Μὲ τὴν εἴσοδο τῶν νέων συνηθειῶν παραμερίσθηκαν πολλὰ καὶ κράτησε ἡ μόδα. Βιαιοτερα ὅμως καὶ χειρότερα ἐράγισε τὰ πολιὰ ἔθιμα ἡ ἀναγκαστικὴ προσφυγιά, μὲ τοὺς διωγμοὺς τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν ἀνταλλαγὴ καὶ μὲ τὰ δεινὰ τοῦ μεγάλου πολεμου ποὺ μας ξερρίζωσαν ἀπὸ τὴν ἀγκαπημένη μας πατρίδα. Τὰ βάσανα αὐτὰ τῶν πληθυσμῶν συνετέλεσαν πολὺ νὰ μὴ διατηρηθοῦν τὰ ἔθιμά μας ὅπως καὶ τὰ τραγούδια μας καὶ ἀσφαλῶς, ἂν δὲ χάθηκαν, θὰ χαθοῦν καὶ θὰ ξεχαστοῦν γρήγορα, γι' αὐτὸ καὶ τ' ἀποθησαυρίζουμε κὶ ἀπὸ τὸ ἀ'Αρχεῖον τῆς Θράκης» καὶ τὰ «Θρακικά».

Τὰ παλιὰ τραγούδια τὰ ἤξαιραν ἄκρες-μέσες ὅλοι στὴν πατρίδα μας Θράκη, μὰ στὰ χρόνια μας λίγοι εἴταν κεῖνοι ποὺ τὰ ἤξαιραν καλά.

Τὸ τραγούδι συνοδευότανε μὲ τὴ λύρα τὴ λιούρα ὅπως ἔλεγαν στὴ Σωζοὐπολη μὲ τρεῖς χορδές. Οἱ λιούρες εἴταν δυὸ εἰδῶν: ἡ κομπόικη, ἀπὸ τὸ τουρκικὸ κάμπάς, ποὺ θὰ πεῖ γουντρός, καὶ ἀβρός, βαρύς, ἄρα βαρύηχη, καὶ ἡ ταουσάνικη, ἀπὸ τὸ τουρκικὸ πάλι ταουσάν, ποὺ σημαίνει λαγός, ἄρα ἐλαφρός, λεπτόηχος. Καὶ οἱ δυὸ στὸ αὐτὸ σχέδιο, μὰ πιὸ λεπτοκαμωμένη ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ὁ λιούραρτζῆς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὀργανοπαιχτικὴ του ἱκανότητα, ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ ζωντανὴ ἀνθολογία τῶν παλιῶν τραγουδιῶν. Ὅπως εἶπα, μὲ τὸν καιρό, ἐξαιτίας τῆς βιοπάλης, ὁ λιουρατζῆς εἶχε κὰὶ συμπληρωματικὴ δουλειά, ἡ καλλίτερα εἶχε πάρεργο τὸ λυρατζίκι. Αὐτὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ του χρησίμευαν γιὰ μουσικὸ σχολεῖο, ἀπ' ὅπου, πρῶτα οἱ δικοί του, ὕστερα καὶ οἱ ἄλλοι κοντά τους, μάθαιναν καὶ τὰ τραγούδια καὶ τὸ σκοπό τους. Πολλὲς φορὲς γειτόνισσες μὲ κορίτσια τους ἢ καὶ μακρογειτόνισσες, τὶς γιορτὲς ἢ τὶς Κυριακές, πῆγαιναν στὸ σπίτι τοῦ λυράρη καὶ τὸν κατάφερναν τὸν λολόσολο, νὰ παίξει γιὰ νὰ χορέψουν καὶ νὰ τραγουδήσουν. Μὰ κι' ἀλλοιὸς πολὺ εὐκολα μποροῦσαν νὰ τὰ μάθουν, γιατ' εἶναι εὐκολομάθητα τὰ λόγια τους κι' ὁ σκοπὸς δὲν παραλλάζει πολύ, καὶ γιατὶ συχνὰ δίνεται εὐκαιρία νὰ τ' ἀκούσει κανείς.

Εἶναι πολὺ εὐχάριστη εἰκόνα νὰ φαντασθεῖ κανεὶς μιὰ διασκέδαση, ποὺ γινότανε μὲ πλήθος ἀπὸ φαμίλιες καὶ ὁπὸ μέσο νὰ κάθεται ὁ λυράρης νὰ παίζει τὴ λύρα του, κι ὅλοι μαζὶ γύρω νὰ τραγουδοῦν μὲ τόση ἀφοσίωση καὶ προσοχή, ποὺ πολλὲς φορὲς νὰ συναπάξουν ἀπὸ τὸ νόημα τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τοῦ σκοποῦ τὴ γλύκα καὶ νὰ ξεχνοῦν τόπο καὶ χρόνο καὶ σὲ ὥρα χαρᾶς καὶ γλεντιοῦ νὰ βρίσκεται ἡ ἀνασταναγμούς, ἢ ἐνθουσιασμούς, ἢ στὰ μάτια δάκρυα. Ἡ ψυχὴ αὐτὴ μεταφορᾶ εἴταν στιγμιαία· ἡ ἐπίγνωση ἔρχοταν ἀμέσως, καὶ τὸ γλέντι ἐξακολουθοῦσε, ἀλλὰ πάλι μὲ ἀνάλογες καὶ παρόμοιες διακοπές, ὅσο προχωροῦσε ἡ ὥρα καὶ ἡ ευθυμία ξεφάγγιγε τὴν ψυχή. Ἢ νὰ φαντασθεῖ τὸ Θρακικὸ τραγούδι, ὅταν τῆς ἡμέρας τοὺς κόπους ἀκολουθοῦσε φαγοπότι καὶ γλέντι καὶ χορὸς καὶ τραγούδι μὲ τὴ συνοδεία τῆς λύρας.

Ἐπειδὴ ὁ χρόνος τους εἴταν ἀργός, ἐχρειάζονταν καὶ πολλὴ ὥρα γιὰ νὰ τελειώσει ἕνα τραγούδι, καὶ ἐπειδὴ ὅλα σχεδὸν εἴτανε μεγάλα, δύσκολα ἑτραγουδιότανε ἕνα τραγούδι ὡς τὰ τέλος. Ἔλεγαν μερικὲς στροφές, ἀρκετὲς γιὰ νὰ φανεῖ ἡ ὑπόθεση καὶ ἔπαυαν γιὰ νὰ βρέξουν τὸ λαρύγγι τους ἢ ἀρχίζαν ἄλλο. Πολὺ λίγα εἴταν κεῖνα ποὺ τάλεγαν ὁλόκληρα, ὅπως τὸ «Βουλιόμαι νὰ ξεντεύτῶ», ποὺ τὸ τραγουδοῦσαν ἅμα ἐβγαίζαν, ἢ τὴ νύφη νυφοστόλι, ἢ ἔβγαιναν πατινάδα, γιατὶ τότε εἶχαν τὸν ἀπαιτούμενο καιρό, καὶ ἄλλα μερικά. Αὐτὰ φυσικὰ τἀξαιραν ὅλοι οἱ παλιότεροι. Ἀπὸ τ' ἄλλα λίγες στροφὲς μόνο.

Ἔτσι δύσκολα μποροῦσε νὰ εὕρει κανεὶς κεῖνους ποὺ τὰ ἤξαιραν. Αὐτὴ εἶναι καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς κύριες αἰτίες ποὺ πολλὰ ξεχάστηκαν καὶ δὲν ἔφτασαν στὸν καιρό μας, γιατὶ ἔλειψαν κεῖνοι ποὺ τὰ ἤξαιραν. Αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ ἀφορμὴ ποὺ δύσκολα μποροῦσε, ἅμα ἤθελε κανεὶς νὰ τὰ μαζέψει.

Τὰ τραγούδια τῆς Θράκης τώρα στὰ τελευταῖα μὲ τὴν προσφυγιά, δόθηκε ἀφορμὴ νὰ τὰ μαζέψουμε ὄχι μόνο τὰ στίχο, μὰ ὅσο μπορούσαμε καὶ τὴ μουσική. Στὰ «Θρακικὰ» δημοσιεύμαμε ἀπειρία τραγουδιῶν, μὰ ἡ ἀρτια συλλογὴ εἶναι τοῦ Ἀναγ. Παρασκευόπουλου, ἰατροῦ, ποὺ δημοσιεύαμε στὸν τρίτο τόμο. Τραγούδια σχετικὰ πολὺ καλὰ μαζεμένα κι' ἀποκαθαρμένα καὶ ἐξίσου καλὰ μὲ τὴ συλλογὴ τοῦ μακαρίτη Παπαϊωαννίδου, ποὺ δημοσιεύτηκαν στὸ Λαογραφικὸ Δελτίο, τόμος τῆς Λαογρ. Ἑταιρίας. Ὅμοια ἀλλὰ πλήρης συλλογὴ εἶναι τῆς Ἐλπ. Σαραντῆ, στὸν ἐνδέκατο τόμο τῶν Θρακικῶν, ποὺ τὴς λείπουν πολὰ γιὰ νὰ εἶναι ἄρτια, ἀλλὰ ποὺ ὑποσδήποτε ἐιφανίζεται μὲ μιὰ κατάταξη. Τὰ Θρακιώτικα τραγούδια εἶναι ἄπειρα μέσα στοὺς τόμους τοῦ «Ἀρχείου Θράκης», ἀπὸ κάθε μέρος τῆς Θράκης καὶ ἀποτελοῦν ὑλικὸ κατάλληλο πλιὰ γιὰ νὰ μᾶς δώσουν μιὰ συγκριτικὴ μελέτη περὶ τῆς ἀξίας των. Εἶναι ἱστορικὴ ἡ ἀξία τους, γιατὶ σ' αὐτὰ καθρεφτίζεται ἀπερίσπαστα ἡ ψυχὴ τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ καὶ τῆς χώρας ἐκείνης, ποὺ γιὰ μᾶς ἐσθησε; μὲ τὶς χαρές του, τὶς λύπες του, τοὺς πόθους του καὶ τὶς ἐλπίδες του. Μᾶς δείχνουν ὅμως ἀκόμα καὶ κάτι ἀψηλὸ καὶ εὐγενικό: Τὴν ἐνότητα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ψυχῆς καὶ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἰδιαιτέρων. Γιατὶ τὰ τρανοὺδια μας ἑτραγουδιῶνταν καὶ στὴ Μικρὰ Ἀσία, καὶ στὴν Κύπρο, στὴ Στερεά, τὸ Μωριά, τὰ νησιὰ τοῦ Πανελλήνιου ὅλου. "Ὅλες οἱ σὲ διασπορὰ ἀποικίες εἶχαν τὰ μάτια καὶ τὴν ψυχή τους στὴν ἀθάνατη μητρόπολη. Φυσικά, γεννιέται τὸ ἐρώτημα: Πὼς τοπικὰ τραγούδια γένηκαν πανελλήνια καὶ μάλιστα σὲ κεῖνα τὰ χρόνια. Ἡ ἀπάντηση εὐκολη. "Ἠταν θαλασσοπούλια καὶ τὸ ἀργὸ τῶν μέσων τόσο τῆς συγκοινωνίας, ὅσο καὶ τῶν ἄλλων τεχνικῶν, τοὺς ἔκαμε νὰ παραμένουν ταξιδεύοντας σὲ κάθε σκάλα-λιμάνι πολὺν καιρό, ὅσο νὰ φτάσουν τὸ λιμάνι τοῦ προορισμοῦ τους. Κοντὰ στ' ἄλλα, φρόντιζαν νὰ ξεχάσουν τοῦ ταξιδιοῦ τὶς πίκρες, κ' ἔτσι μάθαιναν αὐτοί, ἢ μάθαιναν τοὺς ἄλλους, τὶς συνήθειες τους καὶ κυρίως τὰ τραγούδια τους.

Συλλογὴ τῆς μουσικῆς τῶν Θρακικῶν τραγουδιῶν ἔγινε εἰδικὰ ἀπὸ τὸ μουσικὸν Μ. Παπαχριστοδούλου. "Ἐως τώρα εἴχαμε μερικὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς Παχτίκου. Ὁ κ. Παπαχριστοδοῦλου ὅμως εἰδικὰ ἀσχολήθηκε μὲ τὴ δουλειὰ αὐτὴ κι' ὡς τώρα δημοσίεψε στὰ «Θρακικὰ» μόνο λιγοστά, ὑπὲρ τὰ 100 δὲ στὸ «Ἀρχεῖο τῆς Θράκης» ποὺ ἵδρυσα καὶ διευθύνω. Αὐτὴ ἡ ἐργασία μποροῦσε νὰ συνεχισθεῖ, μὰ λείπουν τὰ οἰκονομικὰ μέσα, ποὺ κανεὶς δὲ φιλοδόξησε— μὲ λόγια μόνο μάλιστα -ν' ἀναλάβει τὴ δαπάνη τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἐργασίας. Πάντως ἡ συλλογὴ αὐτὴ τῶν τραγουδιῶν ἔδωκε τὴν εὐκαιρία στὸν καθηγ. κ. Οἰκονόμου, μουσικό, ποὺ σπούδασε στὴ Βιέννη, νὰ γράψει μιὰ περισπουδαστη μελέτη στὸν Ε' τόμο τῶν «Θρακικῶν», παρακλιθεὶς ἀπὸ μένα, ὅπου ἀναλύοντας τὴ σημασία τους, προσπαθεῖ νὰ μᾶς δώσει τὸ μέτρο τῆς ἀξίας τῆς συλλογῆς τῶν τραγουδιῶν μας.

Ἀλλὰ καὶ τὸ Μουσικὸ Ἀρχεῖο μὲ τὴν κ. Μερλιὲ ἐπέτυχε τὴ λήψη κάμποσων τραγουδιῶν σὲ πλάκες ἀπὸ Θράκες τροσαδούρους καὶ λυράρηδες, ποὺ ζοῦν ἐδῶ σὲ προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς καὶ ποὺ θᾶναι πάντως οἱ τελευταῖοι, γιατὶ τὸ ἰσοπέδωμα ἔρχεται τόσο γοργὸ καὶ ἡ ἄλλη μας γενιὰ θ' ἀκούσει γιὰ τὴ Θράκη καὶ θὰ ζαφνιάζεται. Ἔτσι ἡ Θρακικὴ ψυχὴ θὰ βρίσκεται συγκεντρωμένη στὰ περιοδικά μας, ὅπου θ' ἀνατρέχουν οἱ μεταγενέστεροι νὰ τὴν γνωρίσουν ἀγνὴ καὶ ἀλώβητη, ὅπως εἴταν μιὰ φορ

Μ. Γ. ΛΕΡΜΟΝΤΩΦ

Ο ΗΡΩΑΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

Μετάφραση από τὰ Ρωσσικά τοῦ κ. Λ. Κ.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ)

—Ἔτσι λοιπόν—ἐξοκολούθησεν ὁ Γκρεγουνίτσκυ— τρακήξαμε παίρνοντας μαζί μας ἕνα ὅπλο, γεμισμένο μὲ ἕνα καύριο φυσέκι, ἔτσι μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τὸν τραβήξουμε. "Δὲς τὶς δυὸ τὰ μεσάνυχτα περμένανμε στὸν κῆπο. Τέλος, ὁ Φέοτς ξαίρει ἀπὸ ποῦ ξετρύπωσε, πατάει ὄχι ἀπὸ τὸ παράθυρο, γιατὶ αὐτὸ δὲν ἀνοιξε καθόλου, ἴσως καὶ νὰ ἔγκρυμε ἀπὸ τὴ γυάλινη πόρτα σπρώνε πίσω ἀπὸ τὴν κολόννα—τέλος βλέπουμε κάποιον νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸ μπαλκόνι... Βλέπετε λοιπὸν τὶ σοῦ εἶνε αὐτὴ ἡ πρόγκησσούλα; "Α; Ἐ, ἀρίστε λοιπὸν τὰ κορίτσια τῆς Μόσχας! "Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ σὲ παιὸν μπορεῖ νὰνεις ἀπιστεσούνη; Θέλαμε νὰ τὴν πιάσουμε, ἀλλὰ μᾶς ξέφυγε καὶ σὰ λαγὸς ρίχτηκε πρέχοντας στοὺς θάμνους· τότε τὸν πυροβόλησα.

Γύρω στὸν Γκρεγουνίτσκυ ἀνοιχτήκανε φίθυρος ἀμφιβολίας.

—Δὲν τὸ πιστεύετε;— ἐξακολούθησε.—Σᾶς δίνω τὸ λόγο τῆς τιμῆς μου, κατὰ τὸν πιὸ ἐπίσημο τρόπο, πὼς ὅλα αὐτὰ εἶναι πραγματικὴ ἀλήθεια καὶ πρὸς ἀπόδειξη θὰ σᾶς πῶ, ἂν θέλετε, τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου αὐτοῦ.

—Πές· πές, ποιὸς εἶναι; — ἀκοῦ στήμε ἀπ' ἐδῶ; τὶς μερές.

—Ὁ Πετόφρα— ἀπαντήθηκεν ὁ Γκρεγουνίτσκυ.

Ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ σήκωσε τὰ μάτια του — ἔστεκαν στὴ πόρτα ἀνήσυχοι τοῦ. Κουνάνισε τρομερὰ. Τὸν ἐπλησίασα καὶ τοῦ εἶπα ἀργὰ καὶ ἐυδιάφορτα:

—Πολὺ λυπᾶμαι ποὺ μπῆκα ἀφοῦ πιὰ ἔσωστε τὸ λόγο τῆς τιμῆς σας γιὰ νὰ βεβαιώσετε τὴν πὶὸ ἀπαίσια συνεφαντία. Ἡ παρουσία μου θὰ σᾶς ἀπαλλάξει ἀπὸ μιὰ περίτη ἀτιμία.

Ὁ Γκρεγουνίτσκυ τινάχτηκε ἀπὸ τὴ θέση του καὶ ἤθελε νὰ ἀγριέψει.

—Σᾶς παρακαλῶ— ἐξακολούθησα μὲ τὸν ἴδιο τόνο—σᾶς παρακαλῶ ἀμέσως νὰ πάρετε πίσω τὸ λόγο σας. Τὸ ξαίρετε πολὺ καλὰ πὼς αὐτὰ ὅλα εἶναι δικιή σας ἐπινόηση. Δὲ νομίζω πὼς ἡ ἀδιαφορία μιᾶς γυναικας γιὰ τὰ λαμπρὰ σας χαρίσματα ἀξίζε μιὰ τέτοια τρομερὴ ἐκδίκηση. Σκεφθεῖτε το καλά: ὑποστηρίζοντας τὴ γνώμη σας χάνετε τὸ δικαίωμα νὰ ἀπομάξετε ἀνδρικὸς καθὼς πρέπει καὶ ρηχοκινόνεύετε τὴ ζωή σας.

Ὁ Γκρεγουνίτσκυ ἔστεκε μπρός μου, μὲ κατεβασμένα τὰ μάτια, σὲ μεγάλη ταραχή. Ὁ ἀγώνας ὅμως τοῦ φιλότιμου μὲ τὴ συνείδηση δὲν ἐκράτησε καὶ πολύ. Ὁ δραγούνος λοχαγὸς ποὺ καθότανε κοντὰ του τὸν ἔσπρωξε μὲ τὸν ἀγκώνα. Ἐκεῖνος τινάχτηκε καὶ γρήγορα μοῦ ἀπάντησε χωρὶς νὰ σηκώσει τὰ μάτια του:

—Ἀξιότιμε κύριε, ἐγὼ ἔταν λέω κάτι, θὰ πεῖ πὼς τὸ ἀνέστεψαν καὶ τὰ ἔμαι ἔτσιμος νὰ τὸ ἐπαναλάβω... Ἀὲ φοβᾶμαι τὶς ἀπειλὲς σας καὶ εἶμαι ἔτοιμος γιὰ ὅλα.

—Τὸ τελευταῖο πὶὰ τὸ ἀποδείξατε—ποῦ ἀπαφιθήκαμε ψυχρὰ, καὶ παίρνοντας ἀπὸ τὸ χέρι τὸ δραγούνο λοχαγὸ θγῆκα ἀπὸ τὸ δωμάτιο.

—Τὶ ἀγαπάτε;— ρώτησεν ὁ λοχαγός.

—Εἶστε φίλος τοῦ Γκρεγουνίτσκυ, καὶ πιθανώτατα θὰ εἶστε ὁ μάρτυράς του.

Ὁ λοχαγὸς χαιρέτησε μὲ ὕφος πολὺ ἐπίσημο.

—Τὸ μικτέφατε—εἶπε— εἶμαι μάλιστα ὑποχρεωμένος νἆμαι μάρτυράς του, γιατὶ ἡ προσβολὴ ποὺ τοῦ ἔγινε ἀφορᾶ καὶ μένα: ἤμουν μαζὶ του χτὲς τὴ νύχτα—πρόσδεσε ὀρθόνεντας τὸ κορμὶ του.

—Ἀ! ἐσᾶς λοιπὸν ἐχτύπησα τέσο ἀσχημα τὸ σκυλὶ μου. Ἤρθεν ὁ ὑπηρέτης νὰ μὲ προσκαλέσει στῆς πριγηπέσσας. Ἔδωσα ἐντολὴ νὰ ποῦνε πὼς εἶμαι ἄρρωστος.

⁂

Ἡ ὥρα δυὸ μετὰ τὰ μεσάνυχτα... δὲ μὲ παίρνει ὁ ὕπνος... Κατὶ ὅμως πρέπει νὰ κοιμηθῶ, γιὰ νὰ μὴν τρέμει αἴριο τὸ χέρι μου. Ἄλλως τε σὲ ἕξη ὁήματα εἶναι δύσκολο κανεὶς νὰ λαθέψει. Ἄ, κύριε Γκρεγουνίτσκυ! Δὲ θὰ πετύχει τὸ κόλπο σας... θὰ ἀλλάξουμε ρόλους; ἐγὼ πρέπει τώρα νὰ γυρεύω στὸ χλωμὸ σας πρόσωπο τὰ σημάδια τοῦ κρυφοῦ τρέμου. Γιατὶ ἐρεῖς ὁ ἴδιος νὰ ἀρίσετε αὐτὰ τὰ ἕξη μεγάλα ὁήματα: Ἐδεῖς νομίζετε πὼς ἔνα τίμιο σπίτι! Δόξα τῷ Θεῷ ποὺ δὲν ἔχω κεφτίσει! Ἐσᾶς ὅμως θὰ σᾶς φέρω τὸ μέτωπό μου... Θὰ τραβήξουμε ὅμως κλῆρο... καὶ τότε... τὰ τότε... τὶ θὰ γίνει ἂν ἀπικρατήσει ἡ τύχη του;... ἂν ἐπὶ τέλους μὲ πρεδώσει τὸ ἄστρο μου;... Καὶ δὲν εἶναι περίεργο: ὕστερα ἀπὸ τόσον καιρὸ ποὺ ἐξυπηρέτησε πιστὰ τὶς ἰδιοτροπίες μου.

Τὶ νὰ γίνει; "Αν πράκειται κανεὶς νὰ πεθάνει· ἂς πεθάνει. Δὲν εἶναι μεγάλη ἀπώλεια γιὰ τὸν κόσμο, καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀρκετὰ ἔχω πιὰ θαρεθεῖ. Εἶμαι σὰν ἐκεῖνον ποὺ χασομερεῖται στὴ χερσεσπεριδὸα καὶ δὲν πάει νὰ κοιμηθεῖ, μένο γιατὶ δὲν ἤρθε ἀκόμη τὸ ἀμᾶξι του. Τὸ ἀμᾶξι ὅμως εἶναι ἔτοιμο... χαιρετε!...

Ἀνασκωπῶ στὴ μνίμη μου ὅλα τὰ περασμένα καὶ δίχως νὰ θέλω ἀναρωτιέμαι: γιατὶ λοιπὸν ζοῦσα; γιὰ ποιὸ σκοπὸ γεννήθηκα;... Κι' ἀλήθεια, σκοπὸς ὑπῆρχε καὶ μάλιστα ἐξὶς ὑψηλὸ ὑποτιστῶ, ἀφοῦ νοιώθω μέσα στὴν ψυχή μου μιὰν ἀπέραντη δύναμη... Δὲ μπόρεσα ὅμως νὰ μαντέψω αὐτὸν τὸν προορισμὸ καὶ παρασύρθηκα στὶς ξελογιαστρες ἡδονὲς τῆς νεύρας καὶ ἀτάρτιστες. Ἀπὸ τὸ φλογερὸ τους κλίδανο ἐγῆκα σταθερὸς καὶ κρύος, ἔπως τὸ σίδερο, ἔχασα ὅμως μιὰ πάντα τὴ φλόγα γιὰ ὁρμὲς εὐγενικὲς, πεῦνει τὸ ὁμορφότερο λουλουδὶ τοῦ ζωῆς. Καὶ ἀπὸ τότε πόσες φορὲς δὲν ἔπαιξε τὸ ρόλο τοῦ τσεκουρισὶ στὰ χέρια τῆς εἰμαρμένης! Σὰν ἀπὸ ἐχτελεστικὸ ὄργανο, ἔπεφτε κατακεφαλὰ πάνω στὰ ξεγραμμένα ὁιμματα, συχνὰ δίχως καικὶα· πάντα ὅμως δίχως ἔλεος... Ἡ ἀγάπη μου σὲ κανένα δὲν ἔφερε εὐτυχία, γιατὶ δὲν ἐθυσίασα τίποτες γιὰ κείνονς ποὺ ἀγαποῦσα: ἀπροσδοκᾶ κανεὶς ἔιαιο θάνατο, δὲν εἶναι τάχστε κι' αὐτὸ μιὰ ἀλληθινὴ ἀρρώστεια;

Ἡ σκέψη αὐτὴ ἔκαμε κατάπληξη στὸ γιατρὸ καὶ εὐθύμησε.

Καθαλλικέφαμε τ' ἄλογά μας. Ὁ Βέρνερ ἄρπαξε μὲ τὰ δυὸ χέρια τὰ χαλινάρια τοῦ ἀλόγου, καὶ δώσαμε ὁρόμο. Σὲ μιὰ στιγμὴ περάσαμε τρέχοντας μπρὸς ἀπὸ τὸ κάστρο, μέσα ἀπὸ τὸ χωριὸ, καὶ μπήκαμε στὴ χαράδρα, ὅπου ἐστρίσεν ὁ ὁρόμος, μισοκεπασμένος μὲ τὸ ψηλὸ χόρτο, ὁρόμος ποὺ κάθε λίγο ἔκοβε τὸ θορυβώδικο ποτάμι. "Ἐπρεπε νὰ τὸ περάσουμε ἀπὸ τὸ ρηχὸ τὸ μέρος, γιὰ μεγάλη ἀπελπισία τοῦ γιατροῦ· γιατὶ τὸ ἄλογό του σταματοῦσε κάχαγός, μὲ εἰρωνικὸ χαμόγελο.

"Εθγαλα τὸ ρολέϊ μου καὶ τοῦ τὸ ἔδειξα.

Ζήτησε συγγνώμην, λέγοντας πὼς τὸ ρολέϊ του πήγαινε μπραστά.

Λίγα λεπτὰ κράτησεν ἡ δύσκολη σιωπή! Τέλος ὁ γιατρὸς τὴν ἔσπασε. Λέγοντας στὸν Γκρεγουνίτσκυ:

—Μοῦ φαίνεται —εἶπε—πὼς μιὰ καὶ φανήκατε καὶ οἱ δυὸ πρέθυμοι νὰ χτυπηθεῖτε, κι' ἔτσι ξεφλήσατε τὸ χρέος σας στοὺς ὅρους ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ τιμή, δὲ μποροῦσατε, κύριοι, νὰ ἐξηγηθεῖτε καὶ νὰ τελειώσετε ἀπὸ τὸ ξήτημα φιλικά.

—Εἶμαι πρόθυμος— εἶπα ἐγώ.

Ὁ Γκρεγουνίτσκυ ἔκαμε τὸ μάτι στὸ Γκρεγουνίτσκυ καὶ αὐτὸς. Νομίζοντας πὼς δειλιάζω, πῆρε ἕνα ὕφος περήφανο, ἀν καὶ ὡς ἐκείνη τὴ στιγμὴ μιὰ σκοτεινὴ χλωμάδα σκέπαζε τὰ μάγουλά του. Ἀπὸ τὴν ὁρα ποὺ ἤρθαμε γιὰ πρώτη φορὰ σ' αὐτὸ τὸ ἀλλόκοτο μέρος, πρὸς τὸν ἀθρεδίαυο ἑλληνοπαρισινὸ γιὰ τὴν τέχνη ποὺ δείχνει στὸ φαΐ.

—Κοίταξε! μὲ σκουντᾶ. Κοίταξε πὼς κιαβαρίζει τ' ἀχλάδι του. Ἔναν, δυὸ, τρεῖς ὑποτακτικοὺς—ἀνάλογα μὲ τὴ σημασία τοῦ καὶ τὰ χρήματα ποὺ λέφουν τὰ ἀναλογικὰ τοῦ παρουδέρφα. Τοὺς ἐξεσιάζει ὅπως ὁ ἡγούμενος τοὺς ἄλλους καὶ κατέχει μαζὶ τους ἰδιαίτερο διαμέρισμα μές στὸ μοναστήρι μὲ τὸν κοιτῶνα, τὸ μαγερεῖο, τὸν ξενῶνα τους, ὅ,τι τελεσπάνταν χρειάζεται γιὰ ἕνα τέλειο νοικοκυριό. Κάθε ἰδιόρρυθμη μονὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ κάμποσα τέτοια χωρίσματα μ' ἐπιπεφαλῆς τοὺς γεροντάδες.

Ἡ τάξη, γιὰ νὰ μιλήσουμε στὴν καλογερικὴ γλῶσσα, εἶναι αὐστηρότερη στὰ κοινόβια. Τὰ ἄλλα ἴσως νὰ ἐξασφαλίζουν περισσότερη ἄνεση στοὺς ἐπισκέπτες.

⁂

"Ας δώσουμε ἀκόμα λίγα στιγμότυπα ἀπὸ τὸ μοναστήρι τῶν Ἰβήρων, ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ ξαναγυρίσουμε σ' αὐτό.

Ἕνα μεσημέρι, τὸ πρῶτο, ἐκεῖ ποὺ καθόμασταν στὴν αἴθουσα ὑποδοχῆς μὲ τὶς εἰκόνες ἀειμνήστων μοναχῶν κι ἱερεῶν, ὁ Μάρκος, πάντα περιπολημένος στὴν ἐφράνη, ἔλεγε τὸ ἕνα πάδι του ἀπάνου ἀπ' ὅσα παρατηρήσαμε, οἱ κοινοβιάτες περνοῦν πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς ἰδιορρυθμίτες. Οἱ πρῶτοι ἔχουν ἐπικεφαλῆς τὸν τὸν ἡγούμενο· ποὺ διευθύνει ἐθέβαια τὸ μοναστήρι μὲ τὸ ἐπιτελεῖο τῶν στενόνερων συνεργατῶν του. Τὰ ἰδιόρρυθμα στὴ θέση τοῦ ἡγουμένου ἔχουν τοὺς προϊσταμένους, ἴσαμε δώδεκα θαρῷ, καὶ ἀκόμα παραπάνου τοὺς ἐπιτρόπους, δυὸ ἢ τρεῖς, ποὺ διαχειρίζουνται τὴ μοναστηριακὴ περιουσία καὶ ἐπιδιλέπουν ἐκεῖ μέσα ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὁ ἡγούμενος λοιπὸν ἔχει συγκεντρωτικὴ ἐξουσία, παρουσιάζεται πανίσχυρος, ἐνῶ στὰ ἰδιόρρυθμα ἡ ἀρχὴ κατανέμεται σὲ περισσότερα πρόσωπα ποὺ ἀλλάζουν κατὰ τὸ διαστήματα.

Μπορεῖ ὅμως νὰ ἀναφέρει ἀκόμα μαγκείς ἄνω χωρὶ διαφορές. Στὰ κοινόβια ὅλοι ἀναγνωρίζουν γι' ἀνώτερό τους τὸν ἡγούμενο καὶ κανένας δὲ μπορεῖ νὰ κάμει τίποτε χωρὶς τὴ θέλησή του. Καὶ τὸ γεντονὶὸ μοναστῆρι ἂν θελήσει νὰ ἐπισκεφτεῖ ἕνας καλόγερος, πρέπει νὰ λάδει τὴν ἔγκριση τοῦ ἡγουμένου. Αὐτὸς ὁρίζει τὰ διακονήματα τοῦ καθενὸς, αὐτὸς ἀποτελεῖ τὸ διάφεσο μεταξὺ Θεοῦ καὶ μοναχῶν. Στὰ κοινόβια τρῶνε σὲ κοινὸ συσσίτιο, ἔτσι ἀκριδῶς ὅπου ἔδειξε ἡ ἀνὶ ὑπερρεφαμένοι νὰ γευοῦν τὸ φαγητὸ τῆς ἡμέρας καὶ νὰ νηστεύουν τὶς ἐξαιρέσιμες ἡμέρες. Εἶναι ἀκόμα ὑπερχρεωμένοι νὰ συμμετέχουν στοὺς ἀθλεϊστικοὺς ἐκκλησιασμοὺς τοῦ μοναστηριοῦ. Γιὰ νὰ λείψει ὁ καλόγερος ἀπὸ μιὰ λειτουργία, μιὰ ἀκολουθία, ἕναν ὄρθρο. Εἶναν ἐσπερινό, ἕνα ἀπόδειπνο, μιὰν ἀγρυπνία, πρέπει νὰ συντήρχει σοβαρὸς λόγος, ἀρώστια π. χ. Καὶ πάλι πρέπει νὰ πιστοποιήσει ὁ ἡγούμενος τὴν ἀσθένεια. Ὁ μοναχὸς ἔμδαινε ἔξω ἀτεμιαὶ περισσοῦ. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχει. Προσφέει κάθε ὑπηρεσία δωρεὰν καὶ τὸ μοναστῆρι σ' ἀντάλλαγμα τοῦ παρέχει τὴ στέγαση, τὴ σιτιση, τὸν ἰματισμὸ, τὰ πάντα. Ὁ κάθε καλόγερος ἔχει τὸ κελλί του, ὅπου ἀποσύρεται τὶς διαθέσιμες ὥρες. Εἶναι ὅμως ἀπέντερο. Ρύτησα περισκοὺς κὰ ἀὐτοὺς χωρὶς κεινόφρηα, προσθέτει φάγεμα ἕνα δεύτερο κομμάτι διαπρώντας πάντα τὶς ἀνεξήγητες ἐθείνες; σοῦρρες. Ἐμεῖς οἱ λαΐοοι δὲν ἔ.ὀμε μάθει πιὰ καὶ ὅσο ἀκόμα αὐτὴ ἡ διατύπωση δὲν ξεκιαθόμε τὰ μάτια ἀπὸ πάνω του. Μεσιοὶ ἰφυρφεθιδρίζουν κιόλας, κοιτάντας πρὸς τὰ κεῖ, στοὺς διπλανοὺς τοῦ.

—Μωρέ, πόσα χρόνια ἔχει νὰ ἰδεῖ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος! μουρμουρίζει πὶ μου κατάπληχτος ὁ Μάρκος. Αὐτὸς εἶναι μεγάλη πεινάλα, ἀπεῆγεῖ μ' ἕναν δρο τοῦ στρατοῦ.

Ὁ ἴδιος πάλι δὲν παρακλείπει κάθε φορὰ ποὺ περνᾶ ἀπὸ μπρός μου ὁ γενάτος σερβέτορας, νὰ τοῦ ἀπρίζει κάποια φιλόφρενη φράση. Ὁ Καλλίνικος περιφέρεται νὰ φωνάζει· —ἀλλεμίρνο! κοὶ ἀν ἄπα πνοὴ τοῦ ἀνέμου, μᾶς ἐράντιζαν μὲ ἀσημένια δρεχή. Θυμάμαι —κύτη τὴ φορὰ—περισσότερο ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη, πὼς ἀγαποῦσα τὴ φύση. Πόσο περίεργα πρέσεχα τὴν κάθε ὁρεοσταλιά, ποὺ τρεμμενοῦσε πάνω στὸ ἠλιατὸ φύλλο τοῦ ἀμπελιοῦ ἀντανακλεῦσε μύριες ἀχτίδες, Μὲ πόση λαχτάρα προσπαθεῦσε τὸ ἔλεμμα μου νὰ διαπερᾶσει τὴν παγκιωμένη καὶ ἀπέιαφρη ἀπόσταση! Ἐκεῖ ὁ δρόμος ὅλο καὶ στένευε· οἱ ὑψερμενοὶ πιὸ μπλιδῶοι καὶ πιὸ τρομεροὶ, στὸ τέλος λὲς καὶ σμίγανε σχηματίζοντας κ' ἔναν ἀνεδιαπέρασατο τοῦχο. Προχωροῦσαμε σιωπηλοί.

—Κάμωτε τὴ διαθήκη σας;—ρώτησε ξαφνικὰ ὁ Βέρνερ.

—Ὄχι.

—Κι' ἀν σκοτωθεῖτε;...

—Οἱ κληρονόμοι θὰ ἀρεδοῦνε μόνοι τους.

—Μὰ εἶναι δυνατὸ νὰ μὴν ἔχετε φίλους, ποὺ θὰ θέλατε νὰ τοὺς στείλετε τὸν τελευταῖο σας χαιρετισμό;

Κούνησα ἀρνητικὰ τὸ κεφάλι μου.

—Εἶναι δυνατὸ νὰ μὴν ὑπάρχει στὸν κόσμο μιὰ γυναίκα ποὺ θὰ θέλατε νὰ τῆς ἀφήσετε κάτι γιὰ ἀνθυμίσι!...

—Θέλετε, γιατρέ— τοῦ εἶπα—νὰ σᾶς ἀνείξω τὴν ψυχή μου; Βλέπετε, πέρασα τὰ χρόνια ὅπου πεδοτίνουν προφέροντας τὸ ὄνομα τῆς ἀγγυαπημένης τους καὶ ἀφίνοντας στὸ φίλο μιὰ τοῦρα λαδωμένα μαλλιά ἢ ὄχι. Ὅταν συλλογίζομαι τὸν σκοτεινὸ ἢ δυνατὸ θάνατο, συλλογίζομαι μόνο τὸν ἐαυτό μου. Ἄλλοι δὲν κάνουν οὔτε αὐτό. Ἂς πᾶνε στὸ καλὸ οἱ φίλοι ποὺ αὐρίο θὰ μὲ ξεχάσουν, ἢ, ἀκόμη χειρότερα· θὰ φορτώσουνε στὴν κομπόρα μου τὸν Κύριο εἰδε, τί ἀνύπαρκτα πρόσωπα, ἂς πᾶνε στὸ καλὸ κι οἱ γυναῖκες, ποὺ ἀγκαλιάζοντας τὸν ἄλλον θὰ γελοῦν εἰς ὅφορς μου, γιὰ νὰ μὴν προκαλέσουν τὴ ζήλεια τοῦ πρὸς τὸ μακαρίτη! Ἀπὸ τὴν τρικμὶὰ τῆς ζωῆς ἀποκόμισα μόνο μερικὲς ἰδέες, αἰσθημα ὅμως κανένα. Εἶναι καιρὸς πολὺς· ποὺ ζῶ ἀχι μὲ τὴν καρδιά· ἀλλὰ μὲ τὸ κεφάλι. Συλλογίζομαι, ἐξετάζω τὶς διικὲς μου ὁρμὲς καὶ πράξεις, μὲ αὐστηρὴ περίεργεια, ἀλλὰ δίχως συμπάθεια. Μέσα μου ὑπάρχουνε δυὸ ἀνθρωποι. Ἔνας ἔχει μὲ ἕλη τὴ σημασία τῆς λέξης, ὁ ἄλλος σκέφτεται καὶ κρίνει ἀπὸ τὴν πρῶτο. Ὁ πρῶτος; πολὺ πιδανὸν ὕστερα ἀπὸ μιὰν ὥρα νἄχει ἀφίσει καὶ σᾶς καὶ τὸν κόσμο γιὰ πάντα, μὰ ὁ δεύτερος... ὁ δεύτερος;... Κυττάχτε γιατρέ: ἐλέμπετε ἐκεῖ στὸ δράχο· δεξιὰ, μαυρίζουνε τρεῖς σελουέτες; Εἶναι, φαίνεται, οἱ ἀντίσταλοί μας...

Πήραμε δρόμο.

Στὴν πλαγιὰ τοῦ δράχου, στεῦ δάμνεις, ἤτανε δεμένα τρία ἄλογα. Δέσαμε καὶ τὰ δικά μας ἐκεῖ κοντά· ἀπὸ τὸ μονοπάτι ἀνεβήκαμε στὴ μικρὴ πλατεῖα· ὅπου μᾶς περίμενεν ὁ Γκρεγουνίτσκυ μαζὶ μὲ τὸ δραγοῦνο λοχαγὸ· καὶ μὲ τὸν ἄλλο τὸν μάρτυρα, ποὺ ὀνομάζεται Ἰσάν Ἰγνατιέβιτς. Ποιέ μου δὲν εἶχα ἀκούσει τὸ ὄνομά του.

—Εἶναι πολλὴ ὥρα ποὺ σᾶς περιμένουμε,—εἶπεν ὁ δραγοῦνος λοχαγὸς, μὲ εἰρωνικὸ χαμόγελο.

"Εθγαλα τὸ ρολέϊ μου καὶ τοῦ τὸ ἔδειξα.

Ζήτησε συγγνώμην, λέγοντας πὼς τὸ ρολέϊ του πήγαινε μπραστά.

Λίγα λεπτὰ κράτησεν ἡ δύσκολη σιωπή! Τέλος ὁ γιατρὸς τὴν ἔσπασε. Λέγοντας στὸν Γκρεγουνίτσκυ:

—Μοῦ φαίνεται —εἶπε—πὼς μιὰ καὶ φανήκατε καὶ οἱ δυὸ πρέθυμοι νὰ χτυπηθεῖτε, κι' ἔτσι ξεφλήσατε τὸ χρέος σας στοὺς ὅρους ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ τιμή, δὲ μποροῦσατε, κύριοι, νὰ ἐξηγηθεῖτε καὶ νὰ τελειώσετε ἀπὸ τὸ ξήτημα φιλικά.

—Εἶμαι πρόθυμος— εἶπα ἐγώ.

Ὁ Γκρεγουνίτσκυ ἔκαμε τὸ μάτι στὸ Γκρεγουνίτσκυ καὶ αὐτὸς. Νομίζοντας πὼς δειλιάζω, πῆρε ἕνα ὕφος περήφανο, ἀν καὶ ὡς ἐκείνη τὴ στιγμὴ μιὰ σκοτεινὴ χλωμάδα σκέπαζε τὰ μάγουλά του. Ἀπὸ τὴν ὁρα ποὺ ἤρθαμε γιὰ πρώτη φορὰ σ' αὐτὸ τὸ ἀλλόκοτο μέρος, πρὸς τὸν ἀθρεδίαυο ἑλληνοπαρισινὸ γιὰ τὴν τέχνη ποὺ δείχνει στὸ φαΐ.

—Κοίταξε! μὲ σκουντᾶ. Κοίταξε πὼς κιαβαρίζει τ' ἀχλάδι του. Ἕναν, δυὸ, τρεῖς ὑποτακτικοὺς—ἀνάλογα μὲ τὴ σημασία τοῦ καὶ τὰ χρήματα ποὺ λέφουν τὰ ἀναλογικὰ τοῦ παρουδέρφα. Τοὺς ἐξεσιάζει ὅπως ὁ ἡγούμενος τοὺς ἄλλους καὶ κατέχει μαζὶ τους ἰδιαίτερο διαμέρισμα μές στὸ μοναστῆρι μὲ τὸν κοιτῶνα, τὸ μαγερεῖο, τὸν ξενῶνα τους, ὅ,τι τελεσπάνταν χρειάζεται γιὰ ἕνα τέλειο νοικοκυριό. Κάθε ἰδιόρρυθμη μονὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ κάμποσα τέτοια χωρίσματα μ' ἐπιπεφαλῆς τοὺς γερντάδες.

Ἡ τάξη, γιὰ νὰ μιλήσουμε στὴν καλογερικὴ γλῶσσα, εἶναι αὐστηρότερη στὰ κοινόβια. Τὰ ἄλλα ἴσως νὰ ἐξασφαλίζουν περισσότερη ἄνεση στοὺς ἐπισκέπτες.

⁂

"Ας δώσουμε ἀκόμα λίγα στιγμότυπα ἀπὸ τὸ μοναστῆρι τῶν Ἰβήρων, ἀφοῦ δὲν πρόκειται νὰ ξαναγυρίσουμε σ' αὐτό.

Ἕνα μεσημέρι, τὸ πρῶτο, ἐκεῖ ποὺ καθόμασταν στὴν αἴθουσα ὑποδοχῆς μὲ τὶς εἰκόνες ἀειμνήστων μοναχῶν κι ἱερεῶν, ὁ Μάρκος, πάντα περιπολημένος στὴν ἐφράνη, ἔλεγε τὸ ἕνα πάδι του ἀπάνου ἀπ' ὅσα παρατηρήσαμε, οἱ κοινοβιάτες περνοῦν πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τοὺς ἰδιορρυθμίτες. Οἱ πρῶτοι ἔχουν ἐπικεφαλῆς τὸν τὸν ἡγούμενο· ποὺ διευθύνει ἐθέβαια τὸ μοναστῆρι μὲ τὸ ἐπιτελεῖο τῶν στενόνερων συνεργατῶν του. Τὰ ἰδιόρρυθμα στὴ θέση τοῦ ἡγουμένου ἔχουν τοὺς προϊσταμένους, ἴσαμε δώδεκα θαρῷ, καὶ ἀκόμα παραπάνου τοὺς ἐπιτρόπους, δυὸ ἢ τρεῖς, ποὺ διαχειρίζουνται τὴ μοναστηριακὴ περιουσία καὶ ἐπιδιλέπουν ἐκεῖ μέσα ὅλους τοὺς ἄλλους. Ὁ ἡγούμενος λοιπὸν ἔχει συγκεντρωτικὴ ἐξουσία, παρουσιάζεται πανίσχυρος, ἐνῶ στὰ ἰδιόρρυθμα ἡ ἀρχὴ κατανέμεται σὲ περισσότερα πρόσωπα ποὺ ἀλλάζουν κατὰ τὸ διαστήματα.

Μπορεῖ ὅμως νὰ ἀναφέρει ἀκόμα μαγκείς ἄνω χωρὶ διαφορές. Στὰ κοινόβια ὅλοι ἀναγνωρίζουν γι' ἀνώτερό τους τὸν ἡγούμενο καὶ κανένας δὲ μπορεῖ νὰ κάμει τίποτε χωρὶς τὴ θέλησή του. Καὶ τὸ γεντονὶὸ μοναστῆρι ἂν θελήσει νὰ ἐπισκεφτεῖ ἕνας καλόγερος, πρέπει νὰ λάδει τὴν ἔγκριση τοῦ ἡγουμένου. Αὐτὸς ὁρίζει τὰ διακονήματα τοῦ καθενὸς, αὐτὸς ἀποτελεῖ τὸ διάφεσο μεταξὺ Θεοῦ καὶ μοναχῶν. Στὰ κοινόβια τρῶνε σὲ κοινὸ συσσίτιο, ἔτσι ἀκριδῶς ὅπου ἔδειξε ἡ ἀνὶ ὑπερρεφαμένοι νὰ γευοῦν τὸ φαγητὸ τῆς ἡμέρας καὶ νὰ νηστεύουν τὶς ἐξαιρέσιμες ἡμέρες. Εἶναι ἀκόμα ὑπερχρεωμένοι νὰ συμμετέχουν στοὺς ἀθλεϊστικοὺς ἐκκλησιασμοὺς τοῦ μοναστηριοῦ. Γιὰ νὰ λείψει ὁ καλόγερος ἀπὸ μιὰ λειτουργία, μιὰ ἀκολουθία, ἕναν ὄρθρο. Εἶναν ἑσπερινό, ἕνα ἀπόδειπνο, μιὰν ἀγρυπνία, πρέπει νὰ συντήρχει σοβαρὸς λόγος, ἀρώστια π. χ. Καὶ πάλι πρέπει νὰ πιστοποιήσει ὁ ἡγούμενος τὴν ἀσθένεια. Ὁ μοναχὸς ἔμδαινε ἔξω ἀτεμιαὶ περισσοῦ. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχει. Προσφέει κάθε ὑπηρεσία δωρεὰν καὶ τὸ μοναστῆρι σ' ἀντάλλαγμα τοῦ παρέχει τὴ στέγαση, τὴ σιτιση, τὸν ἰματισμὸ, τὰ πάντα. Ὁ κάθε καλόγερος ἔχει τὸ κελλί του, ὅπου ἀποσύρεται τὶς διαθέσιμες ὥρες. Εἶναι ὅμως ἀπέντερο. Ρύτησα περισκοὺς κὰ ἀὐτοὺς χωρὶς κεινόφρηα, προσθέτει φάγεμα ἕνα δεύτερο κομμάτι διαπρώντας πάντα τὶς ἀνεξήγητες ἐθείνες; σοῦρρες. Ἐμεῖς οἱ λαΐοοι δὲν ἔ.ὀμε μάθει πιὰ καὶ ὅσο ἀκόμα αὐτὴ ἡ διατύπωση δὲν ξεκιαθόμε τὰ μάτια ἀπὸ πάνω του. Μεσιοὶ ἰφυρφεθιδρίζουν κιόλας, κοιτάντας πρὸς τὰ κεῖ, στοὺς διπλανοὺς τοῦ.

—Μωρέ, πόσα χρόνια ἔχει νὰ ἰδεῖ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος! μουρμουρίζει πὶ μου κατάπληχτος ὁ Μάρκος. Αὐτὸς εἶναι μεγάλη πεινάλα, ἀπεῆγεῖ μ' ἕναν δρο τοῦ στρατοῦ.

Ὁ ἴδιος πάλι δὲν παρακλείπει κάθε φορὰ ποὺ περνᾶ ἀπὸ μπρός μου ὁ γενάτος σερβέτορας, νὰ τοῦ ἀπρίζει κάποια φιλόφρενη φράση. Ὁ Καλλίνικος περιφέρεται νὰ φωνάζει· —ἀλλεμίρνο! κοὶ ἀν ἄπα πνοὴ τοῦ ἀνέμου, μᾶς ἐράντιζαν μὲ ἀσημένια δρεχή. Θυμάμαι —κύτη τὴ φορὰ—περισσότερο ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἄλλη, πὼς ἀγαποῦσα τὴ φύση. Πόσο περίεργα πρέσεχα τὴν κάθε ὁρεοσταλιά, ποὺ τρεμμενοῦσε πάνω στὸ ἠλιατὸ φύλλο τοῦ ἀμπελιοῦ ἀντανακλεῦσε μύριες ἀχτίδες, Μὲ πόση λαχτάρα προσπαθεῦσε τὸ ἔλεμμα μου νὰ διαπερᾶσει τὴν παγκιωμένη καὶ ἀπέιαφρη ἀπόσταση! Ἐκεῖ ὁ δρόμος ὅλο καὶ στένευε· οἱ ὑψερμενοὶ πιὸ μπλιδῶοι καὶ πιὸ τρομεροὶ, στὸ τέλος λὲς καὶ σμίγανε σχηματίζοντας κ' ἔναν ἀνεδιαπέρασατο τοῦχο. Προχωροῦσαμε σιωπηλοί.

—Κάμωτε τὴ διαθήκη σας;—ρώτησε ξαφνικὰ ὁ Βέρνερ.

—Ὄχι.

—Κι' ἀν σκοτωθεῖτε;...

—Οἱ κληρονόμοι θὰ ἀρεδοῦνε μόνοι τους.

—Μὰ εἶναι δυνατὸ

Το Βιβλίο

ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ: «Γαλήνη», μυθιστόρημα, 1939.

Ἡ κυριώτερη κατηγορία, ποὺ ἔχει διατυπωθεῖ στοὺς λενόμενους συγγραφεῖς τῆς μεταπολεμικῆς γενεᾶς — ποὺ δὲν εἶναι, ἀλαλίμονο, πιὰ μεταπολεμικοί, — εἶναι ὅτι, ὕστερα ἀπὸ τὸ πρῶτο τους βιβλίο, δὲν κατόρθωσαν, μὲ τὸ κατοπινό τους ἔργο, νὰ ξεπεράσουνε τὸν ἑαυτό τους καὶ τὸ ταλέντο τους, παρὰ περιορίστηκαν σὲ μιὰ μέτριαν ἐπανάληψη, ποὺ τοὺς ἔκανε, φυσικά, νὰ μὴν εἶναι ὁπολογίσιμοι, σὰν γενεά, σὲ μιὰ λογοτεχνία ποὺ τὴς ἐπιβαλλότανε νὰ κάνει ἄλματα, γιὰ νὰ φτάσει ὄχι στὸ τέρμα, ἀλλὰ στὴν ἀντάξιαν ἀφετηρία τῶν προοδοκιῶν καὶ τῶν ἐπιδιώξεών της. Εἶναι μιὰ κατηγορία ποὺ διατυπώθηκε τόσον ἐπίμονα καὶ τόσο συχνά, ὥστε νὰ φτάσει νὰ γίνει πιστευτὴ ἀπὸ πολλούς, συνεπικουρούμενη μάλιστα ἀπὸ μερικὰ ἐνταῦτα ἐντυπωσιακά, ἀλλὰ καθόλου χαρακτηριστικὰ παραδείγματα, ποὺ δὲν καταδείκνυαν τίποτ' ἄλλο, παρὰ τὴ φτώχεια, ἀπλοϊστάτα, καὶ τὴν κενότητα μερικῶν νέων συγγραφέων μας, στοὺς ὁποίους κατὰ λάθος, ὅπως φάνηκε πιὰ ἀπὸ τὰ πράγματα, εἶχαν στηριχτεῖ χρυσὲς ἐλπίδες.

Ἡ ἀποστομωτικὴ δμως ἀπάντηση στὶς ἄδικες αὐτὲς κατηγορίες, δὲν ἐβόθηκεν ἀκόμα, γιὰ μόνο τὸν λόγον ὅτι, σὰν ἀλληθινοὶ, οἱ πραγματικὰ ἄξιοι συγγραφεῖς, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν πρωτοπορεία τῆς γενεᾶς αὐτῆς, ἐὰν χτυνοῦσαι σὲ ἀερολογίες δίχως καμμιὰ σημασία κατὰ βάθος, ἀλλά, ἀφήνοντας τὴν ἠθονὴν αὐτὴν γιὰ τοὺς ἀρχὸσχολους τῆς φιλολογίας, τοὺς αἰώνιους μεμψίμοιρους καὶ κοντόθωρους, προτιμοῦνε νὰ ἐργάζουνται οιωνηλὰ καὶ συστηματικά, σκυμμένοι στὰ χαρτιά τους μὲ θέρμη, ποὺ τὴ φλογίζει ἡ βαρειὰ συνείδηση τοῦ προορισμοῦ τους, μ' ἐνθουσιασμὸ, ποὺ τὸν ἐμψυχώνει ἡ ὡραία ἱκανοποίηση τῶν μόγθων τους, μ' ἐπιμονή, ποὺ τὴ δυναμώνουν ἀκριβῶς οἱ ἄδικες αὐτὲς ἀντιδράσεις. Ἔτσι, ἡ ἀπάντησή τους δὲν δίνεται μονομιᾶς κι' ἐντυπωσιακά, μ' ἕνα λόγο τὸ ἴδιο μεγαλόστομο, ὅσο καὶ οὐσιαστικὰ στερημένον σημιτσίας, ἀλλὰ σιγὰ καὶ σταθερὰ, μὲ ἀστέρια ἔργα. Καὶ ἀκόμα, ποὺ προσθέτονται τὸ ἕνα στ' ἄλλο, γιὰ ν' ἀποτελέσουνε τὴ ἀδιάλειστα θιέλεια, πάνω στὰ ὁποῖα θὰ οἰκοδομηθεῖ ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους ὁ ποθητὸς ναὸς τῆς νεοελληνικῆς τέχνης.

Ἀνάμεσα στοὺς συγγραφεῖς αὐτούς, ὁ κ. Ἠλίας Βενέζης, ἀποτελεῖ ἕνα ἀναμφισβήτητο ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ κεφάλαιο — ἀπὸ τὰ καλύτερα. Τὰ ἀνθρωπιστικὰ διηγήματά του καὶ, πρὸ πάντων, ἡ δραματικὴ ἀφήγηση τῆς αἰχμαλωσίας του, ποὺ συγκίνησε τὸ πανελλήνιο γιὰ τὴ ζωντάνια τῆς καὶ τὴν ἀλ λ ή θ ε ι α τῆς, τοῦ ἔδωσαν τὸ δικαίωμα νὰ μπεῖ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς φιλολογικῆς του ἐμφάνισης, στὴν προπορεία τῶν συγγραφέων τῆς ἡλικίας του, ποὺ ἐρχόντουσαν νὰ ἐκπλήσσουν τὰ ἰδανικὰ καὶ τὶς ἐπιδιώξεις μιᾶς γενιᾶς τσακισμένης ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ λοχτάρα ν' ἀναδιοργανωθεῖ, νὰ δράσει, νὰ δημιουργήσει. Ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς, ποὺ ἐπιχειρήσανε ἀμέσως μετὰ τὸν πόλεμο, νὰ κάμουνε, στὴ λογοτεχνία μας, «πολεμικὴ φιλολογία», ὁ κ. Βενέζης εἶναι ἀσφαλῶς ὁ καλύτερος. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ «Γαλήνη» του, ποὺ μᾶς δίνει σήμερα, ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὰν χρόνον σιωπὴ καὶ ἀποχαστικὴ περισυλλογή, ἀναμενόταν ἀπ' ὅλο τὸν πνευματικὸ μας κόσμο μ' ἀξλογην ἀνυπομονησία, ἀλλὰ καὶ μὲ πλήρη ἐμπιστοσύνη — ὁ δοκιμασμένο ταλέντο τοῦ κ. Βενέζη.

Προτοῦ προχωρήσω στὴν ἀνάλυση τοῦ ἔργου αὐτοῦ, πρέπει νὰ σημειώσω, πὼς ἡ Ἔκδοση τῆς «Γαλήνης» ἦν ἀπογοήτευσε κανένα. Ἀπ' ἐναντίας, ἤρθε νὰ ἐνισχύσει τὴν πεποίθηση, πὼς οἱ ἄξιοι συγγραφεῖς τῆς «μεταπολεμικῆς γενεᾶς» σημειώνουνε μιὰ σταθερὴ πρόοδο στὸ ἔργο τους, ἀντίθετα ἀπὸ τὰ διατυπωνόμενα φληναφήματα Τὶ θέλησαν, ὅμως, νὰ μᾶς δώσει μὲ τὴ Γαλήνη» ὁ κ. Βενέζης; Ὕστερα ἀπὸ τὴ φρίκη τοῦ πολέμου καὶ τῶν συνεπειῶν του, ποὺ μᾶς τὴν περιέγραψε τόσον ὡδρά, ἔρχεται, μὲ τὸ σημερινὸ του βιβλίο, νὰ ὑποδηλώσει τὴν ἀντίθεσην ὄψη τῆς ζωῆς, τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρηνικῆς διαθέωσης, ἢ καλύτερα τὴ μεταφύτευση μιᾶς ὁμάδας ξερριζωμένων προσφύγων, σ' ἕνα ἄγονο μέρος τῆς Ἀττικῆς, ποὺ σιγὰ — σιγά, ἔρχεται δεύτερη πατρίδα τους, ὅπου ἡ ζωή, παντοδύναμη μέσα στὴν ἀματικότητα, κινεῖται σὲ μιὰν ἀτμοσφαιραν ὀνείρου, νοσταλγίας, μεταλγολίας, παθητικῶν ἀναπολήσεων, αἰσθήματος καὶ πτθους... Μιὰ ποίηση ποὺ δὲν ἐπιζητεῖται, κατὰ μάλιστα μήτε κὰν ὑποψιάζεται, ἀλλὰ ἐγαίνει μονάχη της ἀπὸ τὰ πράγματα, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τὴ φύση ποὺ τοὺς περιτριγυρίζει. Δηλαδή, μιὰ ποίηση εἰλικρινὴς καὶ πηγαία, ποὺ ἡ καταγωγή της πρέπει ν' ἀναζητηθεῖ σ' αὐτὴ τὴ διάθεση τοῦ συγγραφέα.

Τὸ δεύτερο σημεῖο, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ γοητεία τῆς «Γαλήνης», εἶναι, καθὼς σημείωσα καὶ παραπάνω, ἡ ὑποβειγματική της γλῶσσα. Πραγματικά, σ' ἐλάχιστα νεοελληνικὰ βιβλία ἔχω συναντήσει τὴν προσήλωση αὐτὴ πάνω στὸ κείμενο, ποὺ δείχνει ὁ κ. Βενέζης, μὴν ἀφήνοντας τίποτα νὰ τοῦ διαφύγει, σμιλεύοντας μὲ μαστοριὰ τὴν κάθε του φράση, προσέχοντας πὼς θὰ μεταχειριστεῖ τὴν κάθε λέξη, μὴν ἀφήνοντας τίποτα τὸ περιττό, κρατώντας μιὰν ἀνέτη καὶ μιὰ συνέπεια στὸ τυπικὸ τῆς γλώσσας ποὺ γράφει, στὴν ὀρθογραφία της, σὲ ὅλα, ποὺ προκαλοῦν, πραγματικά, τὸν θαυμασμό, γιατί εἶναι φανερὸ πὼς προέρχονται ἀπὸ ἕναν συνειδητὸ δημοτικιστή, ποὺ ἔχει στοχαστεῖ πολὺ πάνω καὶ στὶς πιὸ μικρὲς λεπτομέρειες τῆς γραφῆς, ποὺ ἀλλοῖ ἴσως νὰ τὶς θεωροῦν ἀσήμαντες, ἐνῶ διαδραματίζουν ἕναν τόσο σημαντικὸ ρόλο γιὰ τὸν σχηματισμὸ τοῦ ὕφους (ὅπως εἶναι ἡ μεταχείριση τοῦ τελικοῦ ν. ὁ διαχωρισμὸς τοῦ γ' ἑνικοῦ ἀπὸ τὸν γ' πληθυντικὸ τῶν ρημάτων, καὶ ἄλλα πολλά), τὴ λιτότητα τῆς φράσης, τὴ ζωντάνια τῆς ἀφήγησης. Εἶναι ἕνα κείμενο γνήσια δημοτικό, ἄξιο μελέτης καὶ μίμησης. Τὸ λιτό, τὸ ἀπέριττο καὶ ἀκριβὲς ὕφος τοῦ κ. Βενέζη, τὸ τόσο παραστατικὸ καὶ ἀκριβολόγο, τὸ κυματιστὸ καὶ ποιητικὸ ὅταν πρέπει καὶ σφιχτὸ καὶ τραχύ, ὅπου χρειάζεται, ὀφείλεται κατὰ μεγάλο μέρος σ' αὐτὴ τὴν προσήλωση πάνω στὸ κείμενο, ποὺ δείχνει μόγθο καὶ γνώση, θάσανο μεγάλη κ' ἐξαντλητική, ὄχι ὅμως ὡς τὸ σημεῖο ν' ἀποστεγνώνει τὴ δημιουργικὴ ποιὴ τοῦ συγγραφέα.

Καὶ ἔρχομαι, τέλος στὸν ἀνθρωπισμὸ τοῦ κ. Βενέζη. Ἔχει γίνει, ἀπ' ὅλο τὸν κόσμο, τόση κατάχρηση αὐτῆς τῆς λέξης, ποὺ φοβοῦμαι πὼς ἐχει χάσει πιὰ τὴν ἀληθινή της σημασία. Μά, ὅπως σημείωσε κι' ὅλας ὁ κ. Γ. Θεοτοκᾶς, ὁ ἀνθρωπισμὸς τοῦ κ. Βενέζη, εἶναι ἕνας ἀνθρωπισμὸς τῶν πράξεων καὶ ὄχι ἀνθρωπισμὸς τῶν λόγων. Προγματικά, δὲν θ' ἀκούσουμε πουθενὰ τὸν συγγραφέα τῆς «Γαλήνης» νὰ μιλάει γιὰ τὴ μεγάλη καὶ θερμὴν ἀγάπη τοῦ στοὺς ἀνθρώπους, δὲν θὰ τὸν δοῦμε νὰ ζητᾶ νὰ μᾶς πείσει γιὰ τὴν εἰλικρίνεια τῶν αἰσθημάτων του ἀπέναντι τῶν φτωχῶν καὶ τῶν δυστυχισμένων, ποὺ ὁ μόγθος των γίνεται αντικείμενο τόσο ὀτοργικῆς μελέτης ἀπὸ μέρους του, δὲν θὰ τὸν συναντήσουμε νὰ ὀγάζει λόγους κοῦφους ἀπὸ νόημα γιὰ τὴ συμφορὰ καὶ τοὺς κατατρεγμοὺς τῶν ὁμοίων του.Μὰ ἀκριβῶς ἐπειδὴ τοὺς αἰσθήνεται σὰν ὁμοιους του, ὅλους τοὺς Φωκιανοὺς, καὶ τοὺς πὶ τα πεινοὺς ἀκόμα, μάλιστα αὐτοὺς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐπειδὴ εἶναι συναδελφωμένος μαζί τους ψυχικά, δὲν ἔχει παρὰ ν' ἀφήσει τὴ διάθεσή του νὰ ἐκφραστεῖ ἀβίαστα κι' ἐλεύθερα, γιὰ νὰ ἐκπορευτεῖ ἀπὸ κάθε του λόγο κι ἀπὸ κάθε του πράξη, ἀπὸ κάθε του στοχασμὸ κι' ἀπὸ κάθε του ὀνειροπόλημα, ἡ θεωειὰ ἀγάπη ποὺ ἔχει στοὺς ἀνθρώπους, στὶς ἀδυναμίες τους, στὰ πάθη τους, στὶς δυστυχίες τους. Οἱ ὡραιότερες σελίδες τῆς «Γαλήνης» εἶναι ἐκεῖνες ὅπου περιγράφεται ὁ μόχθος καὶ ὁ ἀγώνας τῶν Φωκιανῶν νὰ δαμάσουνε τὴν ἀγονη γῆ τῆς Ἀναβούσου, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουνε τὸ ψωμί τους καὶ τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν τους. Λίγως νὰ στὸ δείχνουν τὰ φανόμενα, αἰσθάνεσαι πὼς πάνω ἀπ' ὅλα τοὺς παραστέκει μιὰ ζεστὴ καρδιά — ποὺ μέσα σ-ὸ βιβλίο τὴν ἀντιπροσωπεύει, κατὰ ἕναν τρόπο ὁ ὡραῖος τύπος τοῦ γιατροῦ Βένη — ποὺ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ χαθοῦνε, γιατὶ ὁ χαμὸς τοῦ ἑνὸς ζὰ προξενήσει κακὸ σὲ ὅλους, μέσα σ' αὐτὴ τὴ συναδελφωμένη κοινωνία τῶν πρωτόφυων. Χωρὶς ἴσως νὰ τὸ ἐπιδιώξει, ὁ κ. Βενέζης, συνθέτοντας, μὲ τὴ «Γαλήνη» του τὴν ἐκδοχὰ μιᾶς μικρῆς κοινωνίας προσφύων,ξερριζωμένων ἀπὸ τὸν τόπο τους, ποὺ παλεύουνε νὰ ἐστερωθοῦνε σὲ μιὰν ἄγονη γῆ καὶ ἀγωνίζουνται νὰ κερδίσουνε τὸ ψωμί τους μὲ τὸν ἱδρῶτα τους, μᾶς ἔδωσε καὶ μιὰν ἰδανικὴν εἰκόνα τῆς κοινωνίας, ὅπως τὴ φαντάζεται καὶ τὴν ὀνειροπολεῖ. Καὶ ἡ εἰκόνα αὐτὴ εἶναι ἀκόμα περισσότερο στέρεη καὶ ἀτράνταχτη, ἀφοῦ στηρίζεται στὴν ἀμοιβαία κατανόηση, τὴ φιλαλληλία καὶ τὴν ἀγάπη.

Ἔχει εἰπωθεῖ ἐπανειλημμένα, ἀπὸ τοὺς κακόβουλους καὶ τοὺς ἀσυνήτες κάθε ὡραίας προσπάθειας,πὼς ἀπὸ τὴ νέα γενεὰ λείπουνε τὰ διθλία ἐκεῖνα, ποὺ θ' ἀποτελέσουνε γιὰ τοὺς νεώτερους τὴν καθοδήγησή τους καὶ τὴ σπουδή τους. Δὲν παραγνωρίζω πὼς ὁ λόγος αὐτὸς ἔχει κάποια ἀ:ξη. Μὰ δὲ θέλω καθόλου νὰ δεχτῶ, πὼς πεοῤμοια βιθλία λείπουνε ἀπὸ τὴ νέα λογοτεχνία μας. Τὸ «Νούμερο 31—328» τοῦ κ. Βενέζη, καὶ ἡ «Γαλήνη» του σήμερα, εἶμαι θεβαιος πὼς ἀνήκουνε κιόλας στὴν παράδοση τῆς λογοτεχνίας μας. Φυσικά, δὲν ὑποστηρίζω πὼς ὁ κ. Βενέζης εἶναι ὁ μοναδικός. Δὲν παραγνωρίζω τὶς πέλαγεμένες προσπάθειες τῶν συναδέλφων του, ἐπανειλημμένα μάλιστα μοῦ ἔχει δοθεῖ ἡ εὐκαιρία, ἀπὸ τοῦτη ἐδῶ τὴ στήλη, νὰ ἐνθουσιαστῶ μ' αὐτές. Μὰ ἰδιαίτερα γιὰ τὸν δημιουργὸ τῆς «Γαλήνης» χαίρομαι πολύ, ποὺ μοῦ δίνεται σήμερα ἡ ἀφορμὴ νὰ σημειώσω, πὼς εἶναι ὁ συγγραφέας ποὺ χρειάζεται ἡ γενιά μας. Ἕνας τίτλος τόσο τιμητικός δσο καὶ γεμάτος ὑποχρεώσεις.

Γ. Μ. ΜΥΛΩΝΟΓΙΑΝΝΗΣ

9.1.1940

Γ. ΠΑΪΖΗ: "ΡΟΜΑΝΤΣΟ 1940,, Γ. ΧΑΟΥΠΤΜΑΝ: «ΔΩΡΟΘΕΑ ΑΓΓΕΡΜΑΝ,,

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 6)

ἐκεῖνον ποὺ τὸ φοράει καὶ πρὸς τὴν αἴσθηση τοῦ κοινοῦ.

Γιὰ νὰ ξαναγυρίσουμε στοὺς ἡθοποιοὺς ποὺ ἀναφέραμε καὶ ποὺ τόσο ἦταν διαλεχτοί, θὰ μποροῦσε ἴσως νὰ παρατηρήσει κανεὶς πὼς ὁ Πάστορας ἔπρεπε νἄναι περισσότερο ὀπωκριτής, πὶὸ εὐστροφος καὶ μὲ περισσότερη εὐκινησία, νὰ τηρεῖ τὰ προσχήματα, γιὰ νὰ λογαριάζεται ἀπὸ τοὺς γύρω του. Ὁ Βεάκης βρῆκε νομίζω τὸν τύπο του περισσότερο πρὸς τὸ τέλος. Ὁ Παρασκευᾶς, πάντα σχηματικός, ὅλο ρυθμό, εὐγένεια στὸ παίξιμο καὶ Ἐκφραση ἴσως ἔπρεπε νὰ παρουσιάσει τὸν Χέρμερτ λίγο πιὸ ζωντανό, πιὸ νευρώδη καὶ περισσότερο ἄξιο ν' ἀγαπηθεῖ ἀπὸ τὴ Δωροθέα. Ὁ Δενδραμῆς ἔστησε πολὺ χαρακτηριστικὸ τὸν τύπο τοῦ μάγερα καὶ χαίρεται κανεὶς ποὺ ὁ διαλεχτὸς ἠθοποιὸς ἐγκατέλειψε πιὰ τὸ ὡραιόπαθο καλοῦτι του καὶ ἐκφράζεται σὰν τεχνίτης. Ἕνα κατὶ χαδιάρικο ποὺ ἔχει ἀκόμα κατὶ λαλιά του—ὑπόλειμμα τῆς παλιᾶς του φόρμας — θὰ λείψει κι' αὐτὸ μὲ τὸ καιρό. Ὁ Δεστούνης ἦταν ἁπλὸς καὶ ἐκφραστικὸς στὸν τυπο που διάπλασε, ἀλλὰ περισσότερο ἁπλοϊκός, καλοκάγαθος καὶ λιγώτερο πολυζωσμένος καὶ πολύπειρος, ὅπως θὰ χρειαζότανε. Ἡ καλωσύνη τοῦ τύπου ἦταν τοῦ παποῦ κἀ ὄχι τοῦ ἁπλοϊκοῦ. Ὅσο γιὰ τὴν Παπαδάκη, χαρήκαμε πάλι τὸ εὔπλαστο παίξιμό της, τὴν ὡραία της φωνή, τὴν ἐσωτερικότητά της, τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν ἐκφραστική της δύναμη. Ὡς Δωροθέα ἴσως θὰ πρέπει στὴν πρώτη πράξη νὰ εἶναι περισσότερο ἀφελής, πιὸ ἀλέργα, καὶ λιγώτερο φορτισμένη ἀπ' ὅσο ἦταν ἔτσι ποὺ δὲν ἄφινε νὰ γίνει ἡ ἀντίθεση μὲ τὶς ἄλλες πράξεις, ὅταν κρακυλάει στὴ συμφορά, καὶ δὲν εἶχε τὴν ἀγαθότητα ποὺ θὰ μᾶς προετοίμαζε νὰ τὴν παρακολουθήσουμε στὸν ξεπεσμό της. Ἀλλὰ ἦταν δυνατὴ καὶ ἁπλὴ καὶ ὡραία κι' ἡ σκηνοθετική, περισσότερο, αὐτὴ παρανόηση, δὲν μειώνει καθόλου τὴν ἀξία τῆς ἐργασίας της. Κάπου ἀλλοῦ θὰ ἤθελα νὰ τὴν κάνω νὰ προσέξει, ἂν μοῦ τὸ συγκρίσουνε τὸ ψωμί τους μὲ τὸν ἱδρῶτα τους, μᾶς ἔδωσε καὶ μιὰν ἰδανικὴν εἰκόνα τῆς κοινωνίας, ὅπως τὴ φαντάζεται καὶ τὴν ὀνειροπολεῖ. Καὶ ἡ εἰκόνα αὐτὴ εἶναι ἀκόμα περισσότερο στέρεη καὶ ἀτράνταχτη, ἀφοῦ στηρίζεται στὴν ἀμοιβαία κατανόηση, τὴ φιλαλληλία καὶ τὴν ἀγάπη.

Ἔχει εἰπωθεῖ ἐπανειλημμένα, ἀπὸ τοὺς κακόβουλους καὶ τοὺς ἀσυνήτες κάθε ὡραίας προσπάθειας,πὼς ἀπὸ τὴ νέα γενεὰ λείπουνε τὰ διθλία ἐκεῖνα, ποὺ θ' ἀποτελέσουνε γιὰ τοὺς νεώτερους τὴν καθοδήγησή τους καὶ τὴ σπουδή τους. Δὲν παραγνωρίζω πὼς ὁ λόγος αὐτὸς ἔχει κάποια ἀ:ξη. Μὰ δὲ θέλω καθόλου νὰ δεχτῶ, πὼς πεοῤμοια βιθλία λείπουνε ἀπὸ τὴ νέα λογοτεχνία μας. Τὸ «Νούμερο 31—328» τοῦ κ. Βενέζη, καὶ ἡ «Γαλήνη» του σήμερα, εἶμαι θεβαιος πὼς ἀνήκουνε κιόλας στὴν παράδοση τῆς λογοτεχνίας μας. Φυσικά, δὲν ὑποστηρίζω πὼς ὁ κ. Βενέζης εἶναι ὁ μοναδικός. Δὲν παραγνωρίζω τὶς πέλαγεμένες προσπάθειες τῶν συναδέλφων του, ἐπανειλημμένα μάλιστα μοῦ ἔχει δοθεῖ ἡ εὐκαιρία, ἀπὸ τοῦτη ἐδῶ τὴ στήλη, νὰ ἐνθουσιαστῶ μ' αὐτές. Μὰ ἰδιαίτερα γιὰ τὸν δημιουργὸ τῆς «Γαλήνης» χαίρομαι πολύ, ποὺ μοῦ δίνεται σήμερα ἡ ἀφορμὴ νὰ σημειώσω, πὼς εἶναι ὁ συγγραφέας ποὺ χρειάζεται ἡ γενιά μας. Ἕνας τίτλος τόσο τιμητικός δσο καὶ γεμάτος ὑποχρεώσεις.

Δικός σας φιλικός,
Β. Α. ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Ἀγαπητοί μου φίλοι,

Θὰ μὲ ὑποχρεώσετε πολὺ λάβετε τὴν καλωσύνη νὰ δημοσιεύσετε τὶς ἑξῆς ἀναγκαῖες ἐξηγήσεις.

Ἐπειδὴ μένοντας ἔξω ἀπ' τὴ Ἀθήνα δὲ βλέπω τὶς διορθώσεις τοῦ τυπογραφείου κι ἐπειδὴ συχνὰ μεσολαβοῦν ἀπρόοπτα στὸ μεταξύ, ξαναδιαβάζοντας τὶς τυπωμένες μου ἐντυπώσεις μου ἀνακαλύπτω δυσαρέσκεια παραλείψεις καὶ παραβρομὲς ποὺ χαλοῦν τὸν εἰρμὸ τοῦ κειμένου.

Θὰ εἶταν ἄσκοπο νὰ κάνω ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὴν ἀνάγνωση τῶν ἀνεγνῶστες ποὺ παρακολουθοῦν τὴν καλοκαιρινὴ ἐκείνη περιοδεία μου καὶ ἄς μὴ μὲ κρίνουν στὸ μεῖο τοῦτο αὐστηρά.

Μὲ φιλικοὺς χαιρετισμοὺς

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

7.1.40.

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Ἀγαπητὰ «Νεοελ. Γράμματα»,

Μὲ τὴν καθιέρωση τῶν ξένων τίνων τὴν ντουμπλαρισμένων σ Ἑλληνικά, γεννιέται ἕνα πρόβλημ ἀρκετὰ ἀνησυχητικὸ γιὰ τοὺς λους τὸ κινηματογράφου. Ὁ λογος, στοιχεῖο καμμιᾶς φορᾶ πο τιμότατο, χάνεται ἐντελῶς, ἀφοῦ ἀπόδοσή του, κατ' ἀνάγκην, θὰ νεται καὶ τώρα μὲ τοὺς διάφορ «ὑπότιτλους».

Τὸ ἴδιο θίσσος ἐπρόκειτο νὰ ἐπαναλάβει τὴς βρόδυ σ' ὁ θέα ρο « Ἄλλης» γιὰ δέκα ρες τὸν «Ταξιδιώτη χωρὶς ἀπωκευές» τοῦ Λτουὶ. Ἔπειτα θὰ παίξει στὸ Ἴδιο θέατρο τὸ «Τιτάνια 3-1/2 τοῦ Ρουμάνου συγγραφέα Μουσατεσκό.

Τὸ «Θέατρο τοῦ Παιδιοῦ»

Λόριο. 14 Ἰανουαρίου καὶ ὡραν 11 π.μ. ὁ «Θέατρο τοῦ Παιδιοῦ» κῆς κ. Ἀντιγόνης Μετοξᾶ. ἀνεβάζει τὸ πολύκρο·ο ἔργο τοῦ Ντέκες «ἀχοῦδ Κόπερφηλντ», κατὰ ἀσκευὴ τοῦ Μιξὲ Μόρειν καὶ μετάφραση τῆς συνεργαλάδας μας κ. Γεωργίας Δεληβόγιαννη.

"Ενα ἐξαιρετικὸ ρεσιτὰλ πιάνου

Τὴν Πέμπτην 25 Ἰανουαρίου, ὡρα 6.30' μ.μ. ὁ κ. Μάρκος Λάσκαρης θὰ δώσει σ·ὸ θιστόρημα ποὺ ἄρησε ὁ «Ἀλλὰν Φουρνιέ, καὶ φανέρωσε πως εἶναι ἕνα αὐτοβιογραφικὸ ἔργο. Μέσα σ' αὐτὸ ὑπάρχει τὸ μικρὸ χωριὸ ὅπου γεννήθηκε κ' ἔζησε ὁ συγγραφέας. Ὅμως, εἶναι γεμάτο ἀπὸ φυγή, ποίηση καὶ φαντασία. Γιατί ὁ συγγραφέας ἔμεινε σὰν σὺν ωμη ζωὴ τοῦ μεγάλου πνεύμα. Κι' ὅπως μονοδιάολο σταθήκανε τὸ ἔργο του, ἔτσι καὶ μιὰ μονοδιάη γνώριση ἀγάπης, ἀφήνοντ ὁπως καὶ ἀπ' ἀντιμέτ τοῦ. Τὴ συνάντησε μιὰ μέρα, τὴς μίλησε, τὸν ἀπέκρουσε κι' ἀπὸ τότε τὸ ἐζητεῖτο, ἀφοῦ τὴν κοπέλλας αὐτῆς τὸν παρακολουθοῦσε σ' ὅλη του τὴ ζωή.

Τὴν ἄρεσε αὐτὴ ἡ διάλεξη τοῦ κ. Μαλλέ, παρακολούθησε ἕνα πλουσιὸ ἀφοριστέριο ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων τοῦ ·ἀπου μας, κοθὼς καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας κ. Μαγκρέ. Ὁ ὁμιλητὴς χειροκροτήθηκε στὸ τέλος θερμά.

— Νέα βιβλία

ΠΟΙΗΣΗ

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΥ: «Sotto voce», σελ. 80, σελ. 80, δρχς. 40.

ΜΗΤΣΟΥ ΛΥΓΙΖΟΥ: «Τὰ τοπεῖα τοῦ ἡμίφωτος», σχ. 80 μεγάλο. σελ. 48, δρ. 35.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΓΙΑΤΡΑΚΟΥ: «Σκιές καὶ τάφοι», μὲ πρόλογο Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, σχ. 80, σελ. 48, δρχ. 20.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΝΤΑΛΙΑ: «Πρῶτες ποιὲς», σχ. 120. σελ. 48, δρχ. 20.

ΔΙΔΑΧΗ

ΘΑΛΟΥ ΒΑΛΕΝΑ: «Μέτοιος Μαντᾶς, ὁ ξαπόστολος κλεφτοκαπετάν.ος», σχ. 80, σελ. 16.

— Ἀλληλογραφία

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΝ: Ἡ διεύθυνση τοῦ κ. Θεόφου Καστανᾶκη εἶναι: 5. rue Lhitre, Paris. 6e. Τοῦ κ. Γ. Σακκᾶ ὁπὸ δημοτικὸ σχολεῖο Χαλανδρίου.

ΝΕΦΕΛΗ Κ.— Ἀπὸ τὸ διάβασμα τῶν τρῶν ποιημάτων σας βγάζουμε τὸ σ·υπέρασμα ὅτι ἐπιδίδ·εστε στὴν ποίηση μὲ κάποιαν ἐπιτυχία, ποὺ ὀσείλεται σ·ὸ γεγονὸς ὅτι σᾶς διακρίνει μιὰ ἰδιαίτερη τάσ·ση, ἡ κοθὼς καὶ ἡ προσοχὴ στὴ σπιχομγία. Σᾶς συνιστοῦμε μόνο ν' ἀποφεύγετε τὰ κοπὰ θέματα, ποὺ μποροῦν νὰ γίνουν ὁ ἄφορος νέου ·ρόνου, καὶ νὰ σταχτεῖτε μὲ τὴν ἴδιαν ἐπιμονὴ τὴν ἐπιδοσὴ σας αὐτή, βέβαιη ὅτι δὲν θ' ἀογήσετε νὰ φτάσετε σὰ καλύτερα ἀποτελέσματα.

ΛΙΝΟΝ ΡΑΦΑΗΛ.— Πήρατε τὴ μετάφραση τοῦ ποιήματος τοῦ Πὲρ Ζὰν Ζοὺβ, ·ὁπὸ τὴ βρίσκουμε πολὺ κολή. Δυστυχῶς βμως, γιὰ λόγους ἔξενους ἀπὸ τὴ θέλησή μας, δὲ μποροῦμε νὰ τὴ δημοσιεύουμε. Ὅ·σο γιὰ τὰ πρωτότυπα ποιήματά σας, ἀκ·ονεται πὼς θὰ χάθηκαν, γιατὶ δὲν βρίσκονται στὸν φάκελλό μας.

Κ. Π.— Τὸ ἀρθρακὶ σας «Ὁλοένα πιὸ μπροστὰ» ἔχει, βέβαια, τὴν εὐγενικὴ πρόθεση νὰ ἐκφράσει ὅ,τι βαθύτερα συγκινεῖ τὴν ψυχή σας. Εἶναι καλογραμμένο καὶ στοχασ·ικό, μὰ κατάλληλο περισσότερο γιὰ ὁμιλ·ρίδα, παρὰ γιὰ περιοδικό, σὰν τὸ «Ν. Γρ.». Ὑποκοδήσετε σᾶς τὰχαριστοῦμε γιὰ τὸν κόπο ποὺ κάμετε καὶ εἴμαστε κάνα·τα σ' ὁλόθεσή σας.

Α. Κ.— Ἀπὸ τὰ δυὸ σημερινὰ ποιήματά σας, προτιμοῦμε ἐκεῖνο ποὺ ἐπιγράφε·ι «Πόθοι». "Ἐχετε ρωμαλέα διάθεση, ποὺ συγκίνησι καὶ ἐμπνευση πήγαία. Δυστυχῶς δμως δοτερεῖτε ἀκόμα στὴ στιχουργία. Οἱ στίχοι σας, φυσικά, εἶναι ἀρ·ιοι μετρικά, μὰ ἔχουνε κάποια πλαδαρότητα, πεζολογία, ἀφηγηματικότητα, ποὺ τοὺς κάνε·ι ν' ἀποστερδνται τὴν κυριότερη χάρη τους, τὴν ἁρμονία καὶ τὴ μουσική.

Γ.Ρ. ΠΕΡΤΣΕΜΛΗΝ.— Κοθὼς ἔρχομαι γράφει ἐπανειλημμένα, αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἡ ἐπίκαιρη φιλολογία δὲν μᾶς βρίσκει καὶ πολὺ συμπαθεῖς. Ὁστόσ·ρ, τὸ διὸ σας «Χριστουγεννιάτικο» ἔχει ἀρκετὰ χαρίσματα, ποὺ μᾶς κάνει νὰ περιμένουμε ἀπὸ σᾶς καλύτερη ἐργασία.

ΓΡΗΓΟΡΗΝ ΒΕΡΛΗΝ.— Ἡ πρόθεση ποὺ σᾶς ἐνέπνευσε τὸ ποίημά σας «Ο κ·όσμος ποὺ ἔρχεται», εἶναι εὐγενικὴ καὶ ἄξια ἐπαίνων. Φαίνεὶ·αι ὅμως πὼς οἱ ἰδέες ποὺ θέλετε νὰ ἐκφράστε σᾶς παρεισφρυέ·τόσο, ὥστε νὰ μὴν προσέξετε καθόλου τὴ μορφὴ τοῦ τραγουδιοῦ σας. Τὸ ἀποτέλεσμα θεὶ·ι κατασρεπτικό· Οἱ σ·ίχοι σας εἶναι ἀρρυθμοι, πρόχειροι, κοινοὶ, μὴν κατορθώνοντας μὲ μιὰ λέξη νὰ ἐκφράσουν ὅ,τι ποθήσατε. Προσοχὴ, λοιπὸν, σ·ὸ μέλλον καὶ μελέτη μιᾶς στιχουργικῆς, ποὺ θὰ σᾶς ὠφελήσει πολύ.

ΛΕΟΝΑΡΔΟΝ ΠΑΠΑΝ.— Ὑπάρχει μιὰ εὐλαισησία μέσα στὰ ποιήματά σας, ποὺ μᾶς κάνει νὰ πιστεύουμε ὅτι αἰσθάνεστε τὴν ποίηση καὶ θὰ μπορέσετε ἴσως νὰ δημιουργήσετε κάτι. Γιὰ τὴν ὥρα πρέπει νὰ προσθέφετε νὰ

ΓΡΑΦΕΙΑ
Ρ. ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4
ΤΗΛΕΦ. 30-297

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ Περίοδος Ε
ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 4
ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 1

ΟΙ ΓΑΛΛΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Ἀναδημοσιεύουμε ἐδῶ τ' ἀποτελέσματα μιᾶς ἔρευνας ἑνὸς μεγάλου γαλλικοῦ περιοδικοῦ, ἀνάμεσα στοὺς Γάλλους συγγραφεῖς, στοὺς ὁποίους ἔθεσε αὐτὰ τὰ δύο ἐρωτήματα:

α) Ὁ πόλεμος ἄλλαξε καθόλου τὸν τρόπο σας νὰ βλέπετε καὶ νὰ σκέπτεστε ;

β) Συνεχίσατε κι' ὕστερα ἀπ' τὸν πόλεμο νὰ δουλεύετε καὶ σὲ τί πάνω ;

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ GERARD BAUER

—Ἐξαιτίας τοῦ ἐπαγγέλματός μου σὰν δημοσιογράφου, ἐπηρεάστηκα κι' ἐγὼ ἀπ' τὴν ἐπικαιρότητα... Μπορεῖ κανένας νὰ ζηλέψει τὸν Γκαῖτε ποὺ στὴν καρδιὰ τῆς κρίσης μπόρεσε νὰ γράψει ἀριστουργηματικὰ ἔργα φυγῆς. Πρέπει ἐπίσης νὰ πάρουμε ὑπ' ὄψη μας καὶ τὸ ἔπαθλο αὐτοῦ τοῦ πολέμου, ποὺ εἶναι ἡ ἐλευθερία τῶν συγγραφέων. Ὁ συγγραφέας δὲν μπορεῖ, λοιπόν, νὰ μείνει ἀδιάφορος σ' ἕνα γεγονὸς ποὺ ἡ κατάληξή του θὰ ρυθμίσει τὴν τύχη του. Ἐξ ἄλλου θᾶταν ἀδύνατο νὰ μὴν ἀντιδράσει σὲ τόσες ἀδικίες ποὺ πρὸς στιγμὴ ἔχουν θριαμβέψει.

»Σὲ τί ἀσχολοῦμαι τώρα ; Μὲ τὴν σύνταξη τοῦ καθημερινοῦ δελτίου τοῦ «Φιγκαρό», ποὺ εἶναι ἀφιερωμένο στὸν πόλεμο. Ἀλλὰ τὸ βράδυ, πολὺ ἀργά, κατὰ τὴ μιὰ ἢ τὶς δυὸ μετὰ τὰ μεσάνυχτα, ὅταν τελειώσει ἡ δουλειὰ τῶν ἐφημερίδων, καὶ τὸ ραδιόφωνο, βουβό, παύει νὰ μᾶς δίνει ἄλλες ἐπίκαιρες εἰδήσεις, μ' ἀρέσει ν' ἀφοσιώνομαι στὴν ποίησή μου. Εἶναι ἡ ὑπέρτατη ἀνακούφιση, ποὺ μοῦ ἀποδείχνει πὼς ἀγαπῶντας ὅ,τι ἀγάπησα σ' ὅλη μου τὴ ζωή, δὲν γελάστηκα...

»Καὶ μπορῶ τότε νὰ συνεχίσω τὴ δουλειά μου, ὑπηρετῶντας ἔτσι τὴν πατρίδα μου, καὶ παλεύοντας γιὰ τὶς ἰδέες ποὺ ἀγαπῶ. Ἔχω τὴ γνώμη πὼς, παρὰ τὴ λογοκρισία, ἕνας ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων μπορεῖ νὰ πεῖ ἀκέρια τὴ γνώμη του' μόνο ποὺ χρειάζεται ἰδιαίτερος τρόπος νὰ τὴν ἐκφράσει.»

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΛΕΟΝ—ΠΩΛ ΦΑΡΓΚ

— Λοιπόν, ὄχι!... Ὁ πόλεμος δὲν ἄλλαξε καθόλου τὸν τρόπο μου νὰ βλέπω καὶ νὰ σκέπτομαι. Οἱ ἄνθρωποι ὅλοι εἶναι ὅμοιοι. Ἕνας μαλαῖος, ἕνας παταγόνιος, ἕνας εὐρωπαῖος δὲν διαφέρουν καθόλου μεταξύ τους. Οἱ παλιὲς ἀξίες μένουν οἱ ἴδιες.

»Ἔνοιωθα τὸν πόλεμο νἄρχεται καθὼς ἕνα ζῶο, καθὼς ἕνα σκυλὶ κυνηγιοῦ — ὅπως ἀκριβῶς στὰ 1912—13.

»Φυσικὰ ἐργάζομαι. Τί; Γράφω ἄρθρα γιὰ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά ἑβδομαδιαίες ὁμιλίες στὸ ραδιόφωνο καὶ μιὰ φανταστικὴ διήγηση ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμα τίτλο. Μπορεῖσε νὰ τιτλοφορηθεῖ: «Τ' ὄνειρο κι' ἡ ζωή», ἂν δὲν εἶχε προλαβεῖ νὰ διαλέξει αὐτὸν τὸν τίτλο ὁ Ζεράρ ντὲ Νερβάλ».

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΡΟΖΕ ΛΑΦΟΡΕ (Διασυμμαχικὸ βραβεῖο, 1939)

— Ὄχι, ὁ πόλεμος δὲν ἄλλαξε καθόλου τὸν τρόπο μου νὰ στοχάζομαι καὶ νὰ βλέπω. Ἀντίθετα, ὑπῆρξεν ἡ ἀπόδειξη πὼς οἱ σκέψεις ποὺ ἔκανα σὰν ἥμουνα πολίτης, εἶταν σωστές. Εἶν' ἀλήθεια καὶ θὰ μείνει αἰώνια τέτοια, πὼς γιὰ νὰ ζεῖ κανένας ἐν ε ἰ ρ ή ν η πρέπει νὰ εἶναι ὁ πιὸ δυνατός. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Γαλλία ἀμφισβήτησε αὐτὴ τὴν ὁλοφάνερη ἀλήθεια — ἀλήθεια ντὲ λὰ Παλλὶς — ὑποχρεώθηκε νὰ κάνει τὸν πόλεμο ἢ νὰ χαθεῖ.

»Μὲ ρωτᾶτε ἂν συνεχίζω νὰ ἐργάζομαι. Ἡ δουλειά μου εἶναι νὰ διοικῶ σαράντα δραγώνους. Αὐτό, βέβαια, ἀφίνει καιρὸ γιὰ ξεκούρασμα. Σύμφωνοι. Ἀλλὰ ὅταν βρίσκεται κανένας τόσο κοντὰ στοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς νοιώθει τόσο καλὰ — δὲν ἔχει κανένα ζῆλο γιὰ φιλολογία».

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΩΡΙΣ ΜΑΓΚΡ

— Ὄχι, καμμιὰ μεταβολὴ δὲν ἔφερε ὁ πόλεμος στὸν τρόπο μου νὰ βλέπω καὶ νὰ συλλογίζομαι. Πιστεύω ἀπὸ χρόνια τώρα πὼς ἡ ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη ἔχει πάρει τὸ δρόμο τῆς πλάνης. Κάθε ἀπόπερα παγκόσμιας κυριαρχίας, δὲν εἶναι παρὰ φόρμες, φοβερὲς βέβαια, ἀλλὰ προσωρινές, τοῦ ἀνθρώπινου ἐγωϊσμοῦ, τοῦ χωρὶς κανέναν συγκρατημό. Ἕνας κόσμος ποὺ δὲν ἔχει ἄλλο σκοπὸ ἀπ' τὴν ὑλικὴ χαρά, θὰ βλέπει ἀδιάκοπα τάξεις ἀνθρώπων, εἴτε ὁμάδες λαῶν, νὰ πασχίζουν νὰ κυριαρχήσουν πάνω στοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ πετύχουν, σὲ βάρος τους, τὸ μέγιστο τῶν πλεονεκτημάτων. Μόνο μιὰ μεγάλη θρησκευτικὴ κίνηση θὰ μποροῦσε νὰ ξαναφέρει τὴν ἰσορροπία.

»Συνέχισα νὰ δουλεύω, βέβαια, καὶ πιστεύω πὼς εἶναι τὸ μόνο πρᾶμα ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει κανένας μὲ τὴ βεβαιότητα πὼς δὲ γελιέται. Μὴν ἔχοντας καμμιὰ ἰδιότητα ποὺ νὰ μοῦ ἐπιτρέπει νὰ παίξω κάποιο δραστήριο ρόλο στὴν κοινωνία, συνεχίζω νὰ παίζω τὸν παθητικὸ ρόλο τοῦ συγγραφέα.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΖΑΝ ΜΑΛΛΑΚΑΙ (Βραβεῖο Θεοφράστου Ρενωντό, 1939).

— Πιστεύω πὼς ὁ ἄνθρωπος, συνολικὰ παρμένος, εἶναι ἕνα ζῶο βαρειὰ ἀγκυροβολημένο σ' αὐτὸ ποὺ ἀποκαλῶ «τὸ μέτριο παρόν του».

»Οἱ κάθε εἴδους περιορισμοὶ ποὺ φέρνει ὁ πόλεμος μαζί του ἔχουν σὰν ἀποτέλεσμα νὰ κάνουν τὸν καθένα νὰ νοιωθει ὅτι ζεῖ, ἀλλὰ σὲ μιὰ κατάσταση ἐξαιρετική.

»Ἀλλὰ τοῦ χρειάζεται κάτι περισσότερο γιὰ νὰ μάθει νὰ βλέπει, νὰ σκέπτεται, αὐτὸς ποὺ ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτό του τὴν πολυτέλεια νἄχει μερικοὺς στοχαστὲς καὶ δραματιστές. Ἀφίνει σ' αὐτοὺς τὴν ἀγγαρεία νὰ βλέπουν καὶ νὰ σκέπτονται κι' ἂν τοῦ τυχαίνει κάποτε νὰ σκύψει μὲ συγκατάβαση πάνω στὶς δουλειές τους, ξαναρχίζει τὰ ἄλλα κάτω ἀπὸ τὸν ἐπίσημο ἦχο τῆς καμπάνας.

»Αὐτοὶ ποὺ στὴ συμπαγὴ μᾶζα τῶν ἀνθρώπων ποὺ δὲν στοχάζονται ἔχουν αὐτὴ τὴν ἱκανότητα, ... τοί, ἀσφαλῶς, θὰ διατηροῦν μεγ... λες αὐταπάτες πάνω στὴ βαθύ... ρην ἔννοια τῶν κοινωνικῶν σ... κρούσεων, γιὰ νἄχει ἐπιφέρει πόλεμος μεγάλες μεταβολὲς στο... τρόπους τους νὰ βλέπουν καὶ σκέπτονται. Ὄντας ἐξαιρετι... σκεπτικιστὴς σ' ὅλες τὶς ἀερο... γίες: πολιτισμός, δικαιώματα, καιοσύνη κ.τ.ρ., δεν πιστεύω π... εἶχα αὐταπάτες πολὺ καθορισ... νες.

»Τώρα εἶμαι στρατιώτης καὶ ... θε προσωπικὴ ἐργασία μοῦ εἶ... ἀπαγορευμένη. Ὕστερ' ἀπὸ μ... μέρα γεμάτη δουλειές, τὸ βρά... ἔρχεται καὶ μὲ βρίσκει τσακισ... νον ἀπ' τὴν κούραση. Καὶ ἡ μόνη μ... ἐπιθυμία εἶναι νὰ κοιμηθῶ. Οἱ... μιὰ σημείωση δὲν ἔχω καταφέρ... νὰ κρατήσω, οὔτε ἕνα βιβλίο διαβάσω, ἐδῶ καὶ δεκαπέντε ἑβδομάδες... Τὰ δυὸ ἔργα μου ... δουλευα πρὶν τὸν πόλεμο — ἕ... ρομάντσο κι' ἕνας τόμος διηγη... των — θὰ περιμένουν, φαίνετ... γιὰ πολὺ νὰ τελειώσουν, ἂν ἔπι... ἄλλο δὲν τὰ κάνει νὰ περιμένο... γιὰ πάντα. Καὶ μάταια...

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΝΤΡΕ Ν... ΡΙΣΩ

— Ἀπὸ πολὺν καιρὸ ἤμουνα ... βαιος πὼς θὰ γινόταν κάποτε πόλεμος καὶ συνεπῶς οἱ τρόποι μ... νὰ βλέπω καὶ νὰ σκέπτομαι ... ἄλλαξαν καθόλου.

»Ἡ πλήξη μ' ἀναγκάζει νὰ δ... λεύω. Καὶ καθὼς εἶμαι πυροβολ... τής, γράφω ἕνα ἔργο «φωτογρα... κά», παρμένο ἀπ' τὴ «δουλει... μου.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΡΟΖ... ΒΕΡΣΕΛ

—Ὅταν, στὰ 1934, ἔγραψα ... «Λοχαγὸ Κόνάν», τὸ ἔγραψα γι... ἔνοιωθα τὸν πόλεμο νἄρχετ... Ἀπὸ τότε δὲν ἔπαψα ποτὲ νὰ ... περιμένω. Καὶ συνεπῶς δὲν ... «κατέλαβε ἐξ ἀπροόπτου». Ἀλ... μοῦ προξένησε τὴν πιὸ μεγάλη ... κρα στὴ ζωή μου, ὅπως καὶ σ' ... λους ἐκείνους ποὺ πολέμησαν σ... ἄλλο πόλεμο.

»Ἀποσπασμένος σ' ἕνα κέν... πληροφοριῶν, γράφω καθεμέ... γιὰ τὸν περιφερειακὸ τύπο, ἄρθρ... στὰ ὁποῖα προσπαθῶ νὰ ἐμφυσή... τὴν πίστη μου γιὰ τὴν τελικὴ νί... καὶ νὰ δώσω τοὺς λόγους.

»Δὲ γράφω πιὰ μυθιστορήμα... Μοῦ λείπει ἡ καρδιὰ καὶ τὸ πν... μα. Κ'ὕστερα δὲν ἔχω τὸν καιρό...

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΩΛ ΒΙΑΛ... (Βραβεῖο Φεμινά, 1939)

— Γιὰ ποιὸν πόλεμο θέλετε ... πεῖτε; Γιὰ τὸν περασμένο ποὺ ἀ... τρεψε πλέρια τὴ ζωή μου, ἀφοῦ ... τε εἴμουνα δεκαοχτὼ χρόνων ... Διακόπτοντας τὶς σπουδές μου, ... φυγα γιὰ τὸ μέτωπο, παιδὶ ἐγ... ἀνάμεσα σ' ἄντρες... Αὐτὸ δὲν ... ἐμπόδισε νὰ γράψω δυὸ βιβλ... ἀπὸ στίχους καὶ νὰ ξαναρχίσω ... σπουδές μου μετὰ τὴν ἀνακω... Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ χρονολογεῖ... τὸ ἔργο μου «Οἱ ἄνθρωποι», π... παίχτηκε ἀπ' τοὺς Πιτοέφ.

»Ὅσο γιὰ τὸν σημερινὸ πόλε... ἤξαιρα πὼς θἀρχόταν, τὸν ἔνοι... θα... Μᾶς τὸν ἐπέβαλαν καὶ ... κάνουμε μὲ τόση χαρά...

»Ἀνήκω στὴ δεύτερη σειρὰ ἐφ... δρείας καὶ περιμένω νὰ μὲ φων... ξουν. Ἡ ὑπηρεσία μου στὴν Ἐθ... κή Ραδιοφωνία δὲν μ' ἀφίνει ... καιρὸ νὰ δουλέψω κάποιο μυ... στόρημά μου, ποὺ βρίσκεται ... καλὸ δρόμο καὶ ποὺ πρόκειται ... ἐκδοθεῖ σὲ λίγο. Πρὸς τὸ παρ... μόνος μου σκοπὸς εἶναι τὸ ἀπο... λείωμά του, γιατὶ ἔχω μάθει ἀπ' ... μεγάλο μου δάσκαλο, τὸν Ἀνατ... Φράνς, πὼς ἕνα μυθιστόρημα ... γράφεται σὲ μιὰ μέρα, ἀλλὰ ... δυὸ χρόνια.

»Ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια δε... λεύω μόνος, ἀλλὰ τώρα δὲ νο... θω καμμιὰ μοναξιά...»

ΖΑΚΕΛΙΝ ΛΙΝ...

Ο ΗΡΩΑΣ ΤΟΥ ΡΟΜΑΝΤΣΟΥ

Τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς ὁ ἥρωας ἑνὸς ρομάντσου εἶναι νέος. Αὐτὴ τὴ στιγμὴ δὲν ἔχω στὴ μνήμη μου ἥρωα περισσότερο ἀπὸ τριάντα χρόνων ποὺ νὰ συγκαταλέγεται ἀνάμεσα στὶς πιὸ μεγάλες μορφὲς τοῦ σύγχρονου μύθου. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὶς γυναῖκες ἡρωΐδες ρομάντσων. Δὲν ὑπολογίζω τὸν μπόσμπα-Γκεριὸ καὶ τὴν ἐξαδέλφη Μπέττυ, ποὺ εἶναι ἡ πιὸ ὁλοκληρωμένη ἀπ' τὶς γυναῖκες τῶν ἔργων τοῦ Μπαλζάκ. Αὐτὰ τὰ δυὸ πρόσωπα ἔχουν παρδεῖ ἀπ' τὸ συγγραφέα ἀπ' ἔξω κι' ὕστερ' ἀπὸ μιὰ δυνατὴ προσπάθεια ρεαλισμοῦ.

Αὐτὸ ποὺ ἀποκαλῶ ἐδῶ ἥρωα ρομάντσου εἶναι ἄλλο πρᾶμα. Εἶναι τὸ μέσα ποὺ ὁ μυθιστοριογράφος, συνήθως γράφει τὰ καλύτερα ἔργα του ὅταν δὲν εἶναι πιὰ νέος καὶ σκηνοθετεῖ τὰ πιὸ ζωντανὰ κομμάτια ἀπ' τὸν ἑαυτό του σύγχρονα μὲ κεῖνα ποὺ ἔχουν πεθάνει. Εἶναι τὸ θυμαστὸ μέρος ποὺ χύνονται μαζὶ ἡ παρατήρηση κι' ἡ δημιουργία, ἡ μνήμη καὶ τὸ ὄνειρο· ὁ ρεαλισμὸς καὶ ὁ ἰδεαλισμός, ἡ μελαγχολία κι' ἡ ἐλπίδα, ἡ αὐταπάτη καὶ ἡ ψυχρὴ θέα. Μόνη ἡ νειότη, στὴν ὁποία εἶναι ὅλα δυνατά, μπορεῖ νὰ πετύχει τέτοιες συζεύξεις. Καὶ μόνο σ' ἕνα νέον ἥρωα ὁ συγγραφέας μπορεῖ νὰ φορτώσει ταυτόχρονα ὅ,τι ὑπάρχει κι' ὅ,τι πιστεύει πὼς ὑπάρχει. Λοιπόν, ἐκεῖνο ποὺ πιστεύει πὼς ὑπάρχει, ἐκεῖνο ποὺ φαίνεται νὰ ὑπάρχει στὰ διικά του μάτια εἶναι τὸ ἴδιο σημαντικὸ ἀπὸ κεῖνο ποὺ φαίνεται νὰ ὑπάρχει στὰ μάτια τῶν ἄλλων. Ὁ ἄνθρωπος ὅπως φαίνεται μπροστὰ στὸν καθρέφτη του εἶναι ὄχι λιγώτερο πραγματικὸς ἀπ' τὸν ἄνθρωπο ὅπως θὰ τὸν δεῖξουν ἀργότερα τὰ λόγια του κι' οἱ πράξεις του.

Σκέπτομαι τὸν Στένταλ ποὺ παρὰ τὶς ἀσχήμιες του εἶχε δυὸ-τρεῖς ἐπιτυχίες. Εἶχε, λοιπόν, δίκιο νὰ ὑποστηρίζει τὸ βάθος καὶ τὸ ἐξαίρετο τῆς ὕπαρξής του ποὺ ὅμως δὲν ἀναγνωρίστηκαν ἀπ' τοὺς περισσότερους σύγχρόνους του στὶς φυσιογνωμίες τῶν νεκρῶν δραγώνων, πιὸ πετυχημένες ἀπ' τὴ δική του.

Ἂν ὁ Στένταλ εἶχε περιγράψει ἕναν ἄνθρωπο σαράντα χρόνων, δὲν θὰ κατάφερνε νὰ φτάσει σὲ τόσο χαριτωμένη δημιουργία γοητειῶν γιὰ τοὺς ἄλλους, ὅπως γιὰ τὸν ἑαυτό του. Μήπως ἐνσαρκώθηκε, γερνῶντας στὸν κόμη Μόσκα; Βέβαια, ἀλλὰ ὁ εὐγενικὸς καὶ συνετὸς ἐκεῖνος γέρος, ἂν καὶ ὁ δημιουργός του τὸν ὑπερόσπισε πιὸ πολὺ ζωηρά, μᾶς φαίνεται πιὸ στενὸς ἀπ' τὸν Φὰμπρὶς καὶ τὴ Σανσεβερίνα. Κι' αὐτὸ γιατὶ ὑφίσταται τοὺς περιορισμοὺς τῆς κοινωνιακῆς του θέσης.

Νὰ ὁ τελευταῖος λόγος· συχνὰ λιγώτερο σπουδαῖος ἀπ' τοὺς προηγούμενους, ποὺ ἀναγκάζει τὸν συγγραφέα νὰ τοποθετήσει τὸν ἥρωά του στὴν πρώτη νειότη. Τότε ὁ ἄνθρωπος εἶναι πιὸ κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του. Μπορεῖ ἐξ αἰτίας τῶν ἱκανοτήτων του, ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες κινεῖται, ν' ἀντιπροσωπέψει τὸ ἀνθρώπινο πλάσμα σ' ὅλη του τὴ ζηλευτὴ πληρότητα. Ἀργότερα δὲ θὰ μπορεῖ πιὰ νὰ δείχνει παρὰ λειτουργίες, ὅπου τὸν ἔχει περιορίσει ἡ κατάσταση του.

Ὁ Λέβεν μπορεῖ νἄναι στρατιωτικός, οἰκονομολόγος, διπλωμάτης, πολιτικὸς ἢ εἰσοδηματίας. Ὁ Ντὲλ Ντόγκο μπορεῖ νἄναι· ὅπως ὁ Σορέλ· παπᾶς εἴτε στρατιώτης. Ἐνῶ ὁ Μόσκα δὲν μπορεῖ νἄναι παρὰ πολιτικός (1). Ἂν φύγει στὴ Νεάπολη μὲ τὴ Σανσεβερίνα δὲν θὰ μπορεῖ πιὰ νἄναι παρὰ ἕνας ἀποτραβηγμένος πολιτικὸς καὶ δὲν θὰ μπορέσει νὰ ξαναπάμει τὴν καρριέρα του.

Πρέπει λοιπὸν ὁ ἥρωας νἄναι νέος, γιὰ νὰ τὸν προικίσει ὁ δημιουργός του μὲ ὅ,τι ξαίρει ἀπ' τ' ἀνθρώπινα πλούτη. Μόνο ἕνας νέος μπορεῖ νὰ ἐνσαρκώσει ταυτόχρονα τὴ δράση καὶ τὴν ὀνειροπόληση· τὸν ἔρωτα καὶ τὴ φιλοδοξία, τὴν πνευματικότητα καὶ τὴ φιλησυχία. Ἕνας ἄνδρας ὁλοκληρωμένος μπορεῖ βέβαια νὰ τ' ἀγκαλιάσει ὅλ' αὐτά, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ μιὰν ἱεραρχία συχνὰ μυστική κι' ἐπιδέξια κρυμμένη, ἀλλὰ τρομακτικὰ ἀλύγιστη.

Τέλος ὁ νέος εἶναι ἀνώτερος ἀπ' τὸ χρῆμα. Ἕνας νέος πλούσιος ἢ ἕνας νέος φτωχός· δὲν εἶναι οὔτε πλούσιος, οὔτε φτωχός. Ἡ καταστροφὴ τοῦ πατέρα τοῦ Λουσιέν Λέβεν θὰ μποροῦσε νὰ λευτερώσει τὶς δυνάμεις τοῦ νεαροῦ ἐκείνου ὑπολογαγοῦ παρὰ νὰ τὶς σπάσει. Ὡς τὴν τελευταία στιγμὴ κανένας δὲν ξαίρει ἂν ὁ Ζυλιέν θὰ προτιμήσει νὰ μείνει φτωχὸς ἢ νὰ γίνει πλούσιος.

Ἀλλὰ ὁ σαραντάρης φέρνει τὴ φτώχεια εἴτε τὸν πλοῦτο σὰν στίγμα. Λόγου χάρη στὸ τέλος τῆς νειότης του ὁ Φρειδερίκος τῆς «Αἰσθηματικῆς ἀγωγῆ» δὲν εἶναι πιὰ παρὰ ἕνας εἰσοδηματίας!

Αὐτὸ θὰ γινόταν πολὺ πειραχτικὸ γιὰ τὸ συγγραφέα ν' ἀκολουθήσει τὸν πυρῆνα του μέχρι τὸ τέλος σε, τὸν ἥρωά του μέχρι τὸ τέλος ποὺ παύει νὰ εἶναι ἥρωας—ποὺ τὸ πᾶν ἔχει πιὰ παγιοποιηθεῖ. Καὶ τότε θἄναι ἡ στιγμὴ νὰ τὸν πεθάνει.

ΝΤΡΙΕ ΛΑ ΡΟΣΣΕΛ

(1) Κι' οἱ τρεῖς εἶνε ἥρωες τοῦ Στένταλ.

Σκίτσα ἀπὸ τὸν πόλεμο: Τάνκς στὸ δυτικὸ μέτωπο